

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

**MEVLİT İLE İLGİLİ İNANÇ VE TUTUMLAR
(İSTANBUL AVCILAR ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

FATİH KARAYEL

İstanbul, 2014

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

**MEVLİT İLE İLGİLİ İNANÇ VE TUTUMLAR
(İSTANBUL AVCILAR ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

FATİH KARAYEL

Danışman: DOÇ. DR. ALİ AYTEN

İstanbul, 2014

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİN PSİKOLOJİSİ Bilim Dalı TEZLİ
YÜKSEK LİSANS öğrencisi FATİH KARAYEL'nın MEVLİT İLE İLGİLİ İNANÇ VE
TUTUMLAR: İSTANBUL AVCILAR ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim
Kurulunun 16.10.2014 tarih ve 2014/35-08 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği /
~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 20 / 11 / 2014

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. ALİ AYTEN	
2.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. SEVDENUR DÜZGÜNER	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. AHMET KARATAŞ	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Fatih Karayel
Üniversite	: Marmara Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Psikolojisi
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Ali Ayten
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans- Aralık 2014

ÖZET

MEVLİT İLE İLGİLİ İNANÇ VE TUTUMLAR: İSTANBUL AVCILAR ÖRNEĞİ

Bu çalışma mevlit ile ilgili inanç ve tutumları konu edinmiştir. İstanbul ilinin Avcılar İlçesi’nde yaşayanların mevlide yönelik inanç ve tutumlarını, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerini ölçen bu çalışmada 655 kişiye uygulanan anketlerden elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Araştırmada katılımcıların demografik değişkenlerinin yanında “Hayat Memnuniyeti Ölçeği” ve “Ok-Dini Tutum Ölçeği” ile tarafımızdan geliştirilen “Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği”, “Mevlitten Etkilenme Ölçeği” ve “Mevlit Hakkında Bilgi Ölçeği” kullanılmıştır.

Temelde iki bölümden oluşan araştırmanın ilk bölümünde popüler dindarlık ve popüler dindarlığın en önemli unsuru olan mevlit ile ilgili kavramsal bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mevlit, İnanç, Tutum, Dindarlık, Popüler Dindarlık, Hayat Memnuniyeti

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Fatih Karayel
Universty	: Marmara Universty
Instituion	: Institution of Social Sciences
Field	: Sciences of Philosophy and Religion
Branch	: Psychology of Religion
Supervisor	: Associate Prof. Ali Ayten
Degree Awarded and Date	: Master- December 2014

ABSTRACT

BELIEFS AND ATTITUDES CONCERNING MEVLIT: THE CASE OF İSTANBUL AVCILAR

This study has mentioned the beliefs and attitudes concerning Mevrit. In this research, which measures the beliefs and attitudes for Mevrit, religiousness and life satisfaction levels of the ones living in Avcilar district of İstanbul province, the findings obtained from the questionnaires conducted to 655 people have been evaluated. In the research, demographical variables of participants as well as “Life Satisfaction Scale” and “Ok-Religious Attitude Scale” and “Scale of Attitude for Mevrit”, “Scale of Being Impressed By Mevrit” and “Scale of Knowledge About Mevrit” developed by us have been used.

In the first chapter of the research which is basically composed of two chapters, conceptual information concerning popular religiousness and Mevrit, which is the most important component of popular religiousness, have been given. While in second chapter, attitude for Mevrit, the level of being impressed by Mevrit, the level of knowledge about Mevrit, the relationships between religiousness and life satisfaction levels have been analyzed.

Key Words: Mevrit, Belief, Attitude, Religiousness, Popular Religiousness, Life Satisfaction.

ÖNSÖZ

Mevlit, ülkemizin hemen her yerinde var olan geleneksel bir uygulamadır. En dindar olandan en az dindar olanına kadar toplumdaki her kesimden insanı mevlit törenlerinde bir arada görebilmek mümkündür. Mevlit, bazı insanlar için sadece bir gelenek iken, bazıları için ise dinî unsurlarla tek buluşma ortamlarıdır. Fakat kim nasıl görürse görsün yüzyıllardır varlığını devam ettiren mevlit törenleri, insanları peygamber sevgisi etrafında toplayan sosyal ortamlar olmuşlardır. Günümüzde hala geçerliliğini koruyan bu asırlık geleneğe bağlılığını devam ettirenlerin, okutanların, dinleyenlerin ve mevlit törenlerine iştirak edenlerin mevlide yönelik inanç ve tutumları bu araştırmada incelenmiştir.

Araştırmada öncelikle kavramsal çerçeve çizilmekte ve teorik bilgilere yer verilmektedir. Daha sonra ise ilgili ölçekler yardımıyla elde edilen bulgular ve bulgulara ait yorumlar ve benzer araştırmalarla karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Sonuç kısmında ise araştırmaya ait genel sonuçlar özetlenmekte ve değerlendirme yapılmaktadır.

Bu tezin konusunun belirlenmesinden son şeklini almasına kadar maddi manevi her türlü yardımda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Sayın Ali Ayten'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezimdaki bazı düzeltmelerde yol gösteren hocalarım Yrd. Doç. Dr. Sevdener Düzgüner ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karataş'a teşekkür ederim.

Son olarak da her meselede olduğu gibi tezim aşamasında da desteğini ve yardımlarını hiç esirgemeyen sevgili eşim Sümeyye'ye çok teşekkür ederim.

İstanbul, 2014

Fatih KARAYEL

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ	vii
KISALTMALAR.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	2
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ	3
4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	5
5. ARAŞTIRMANIN ÖN KABUL VE SINIRLILIKLARI	9
6. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI	10

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. POPÜLER DİNDARLIK	14
1.1. Türk Popüler Dindarlığının Tarihi Arka Planı	18
1.2. Popüler Dindarlığın Psikolojik Arka Planı.....	24

1.3. Popüler Dindarlıkta Sembolün Önemi	27
2. MEVLİT	30
2.1. Mevlit Kelimesinin Anlamı	30
2.2. Mevlidin Tarihi Gelişimi.....	30
2.3. Mevlidin Dini Hükümü	35
2.4. Mevlit Törenlerinin İcrası.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	46
2.EVREN VE ÖRNEKLEM	46
3. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ.....	47
4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	50
5.VERİLERİN TOPLANMASI VE İSTATİSTİKSEL ANALİZİ	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. ÖLÇEKLERLE İLGİLİ BULGULAR	57
2. MEVLİDE YÖNELİK TUTUM, MEVLİTTEN ETKİLENME, MEVLİT HAKKINDA BİLGİ, DİNDARLIK, HAYAT MEMNUNİYETİ VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER İLE İLGİLİ BULGULAR.....	62
2.1. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Cinsiyet Arasındaki İlişki.....	62
2.2. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Yaş Arasındaki İlişki	67
2.3. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Medeni Durum Arasındaki İlişki.....	71
2.4. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Sosyal Çevre Arasındaki İlişki	75

2.5. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Ekonomik Durum Arasındaki İlişki.....	79
2.6. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki	83
2.7. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Din Eğitimi Alma Durumu Arasındaki İlişki.....	88
2.8.Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Mevlit Okutma Arasındaki İlişki	92
2.9. Mevlitte Zaman Faktörünün Rolü ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi	96
3. MEVLİDE YÖNELİK TUTUM, MEVLİTTEN ETKİLENME, MEVLİT HAKKINDA BİLGİ, DİNDARLIK VE HAYAT MEMNUNİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	98
3.1. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi ile Dindarlık	98
3.2. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi ile Hayat Memnuniyeti	100
3.3. Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti	102
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	124

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:Cinsiyete Göre Dağılım.....	47
Tablo 2:Yaş Gruplarına Göre Dağılım.....	48
Tablo 3:Medeni Duruma Göre Dağılım	48
Tablo 4:Hayatın Çoğunluğunun Geçirildiği Yere (Sosyal Çevre) Göre Dağılım	48
Tablo 5:Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Dağılım	49
Tablo 6:Eğitim Durumuna Göre Dağılım.....	49
Tablo 7:Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Dağılım	50
Tablo 8:Mevlit Okutma Durumlarına Göre Dağılım	50
Tablo 9:Mevlitten Etkilenme Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	58
Tablo 10:Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları	59
Tablo 11:Mevlit Hakkında Bilgi Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları	60
Tablo 12:Hayat Memnuniyeti Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	60
Tablo 13:Ok-Dini Tutum Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	61
Tablo 14:Cinsiyete Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (<i>t-test</i>).....	63
Tablo 15:Cinsiyete Göre Dindarlık Düzeyleri (<i>t-test</i>).....	65
Tablo 16:Cinsiyete Göre Hayat Memnuniyeti (<i>t-test</i>).....	66
Tablo 17:Yaşa Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA ve Scheffe)	67
Tablo 18:Yaşa Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA)	69
Tablo 19:Yaşa Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA)	70
Tablo 20:Medeni Duruma Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (<i>t-test</i>).....	72
Tablo 21:Medeni Duruma Göre Dindarlık Düzeyleri (<i>t-test</i>)	73
Tablo 22:Medeni Duruma Göre Hayat Memnuniyeti (<i>t-test</i>).....	74
Tablo 23:Sosyal Çevreye Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (<i>t-test</i>).....	75
Tablo 24:Sosyal Çevreye Göre Dindarlık Düzeyleri (<i>t-test</i>)	77
Tablo 25:Sosyal Çevreye Göre Hayat Memnuniyeti (<i>t-test</i>)	78
Tablo 26:Ekonomik Duruma Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA)	80
Tablo 27:Ekonomik Duruma Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA).....	81
Tablo 28:Ekonomik Duruma Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA ve Scheffe)	82
Tablo 29:Eğitim Durumuna Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA ve Scheffe)	84
Tablo 30:Eğitim Durumuna Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA)	86
Tablo 31:Eğitim Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA)	87
Tablo 32:Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA ve Scheffe)	89
Tablo 33:Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA)	90
Tablo 34:Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA ve Scheffe)	91
Tablo 35:Mevlit Okutma Durumuna Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (<i>t-test</i>)	93

Tablo 36:Mevlit Okutma Durumuna Göre Dindarlık Düzeyleri (<i>t-test</i>)	94
Tablo 37:Mevlit Okutma Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti (<i>t-test</i>)	95
Tablo 38:Mevlit Sonrası ve Genel Durum	96
Tablo 39:Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi ile Dindarlık Arasındaki İlişki (Korelasyon Testi).....	99
Tablo 40:Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi ile Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişki (Korelasyon Testi).....	101
Tablo 41:Hayat Memnuniyeti ve Dindarlık Arasındaki İlişki (Korelasyon Testi)	102
Şekil 1: Araştırma Modeli.....	46

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Drl	: Derleyen
Ed.	: Editör
h.	:Hicri Yıl
m.	:Miladi Yıl
M	: Ortalama Puanı
N	: Katılımcı Sayısı
Ö.	: Ölüm Tarihi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vb.	: ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Halk dindarlığının/popüler dindarlığın önemli unsurlarından biri olan mevlit, ülkemizde insanların çoğunluğu tarafından (sadece dinlemek suretiyle de olsa) bilinmektedir. Bazı bireyler için mevlit olmazsa olmaz bir ibadet olarak görülürken, bazıları için mevlidin manevi bir boyutu bulunmamaktadır. Kimileri için ise mevlit törenleri din ile ilgili olarak katıldıkları tek etkinliktir. Bu yönüyle mevlit törenleri, bir anlamda her kesimden insanı bir arada bulundurabilen bir dini ve manevi toplantı özelliğini de taşımaktadır. Dolayısıyla kendisini dindar olarak tanımlayan ya da tanımlamayan birçok kişi aynı mevlit töreninde bir arada bulunabilmektedir. Her ne kadar aynı mevlitte bulunsalar da bireylerin mevlide karşı tutumları ve mevlidin hayatlarına etkisi aynı seviyede olmamaktadır. İşte bu sebepler araştırmanın konusunun belirlenmesinde etken olmuşlardır.

Araştırmanın konusu mevlit ile ilgili inanç ve tutumlardır. Bireylerin mevlit okuma/okutma ve dinlemeye karşı tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlitle ilgili bilgi düzeylerinin tespiti de araştırmanın konusu dahilindedir. Alan araştırması olarak tasarlanan bu çalışmada, bireylerin dindarlık düzeyleri ile mevlitle ilgili tutum ve bilgi düzeyleri arasındaki ilişki ve mevlitle ilgili tutum ve davranışların hayat memnuniyetiyle olan ilişkisi ele alınmaktadır. Ayrıca dindarlık, hayat memnuniyeti, mevlide yönelik tutumlar, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi ile demografik özellikler arasındaki ilişkinin tespit ve tahlili de bu araştırmanın konusuna girmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı, bilimsel yollarla mevlit konusundaki inanç ve tutumların tespit edilip, mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Mevlit okutma töreni, toplumumuzda geniş kitlelerce benimsenmiş ve sıradan bir şiir ya da siyer kitabı olmaktan çıkıp ilahilerle ve Kuran'dan ayetlerle birlikte insanların hayatlarının en önemli zamanlarında gerçekleştirdikleri bir tören haline gelmiştir. Araştırmamız, bu töreni düzenleyen ya da bu törenlere iştirak edenlerin dindarlık düzeyleri, hayat memnuniyeti düzeyleri ve bu kişilerin mevlit ile ilgili inanç ve tutumlarını bir arada inceleyen ilk çalışmadır. Hökelekli (2009)'nin mevlitle ilgili inanç ve tutumları inceleyen bir çalışması bulunmaktadır. Bursa'da ankete dayalı bir alan araştırması olan bu çalışmada sonucunda Hökelekli, Katılımcıların mevlide yönelik olumlu ve olumsuz tutumları ile mevlide yönelik bilgi, duygu ve etki boyutunu araştırmış ve bunlarla ilgili yüzdeleri vermekle yetinmiştir. Fakat araştırmamız, hem İstanbul'un Avcılar İlçesinde yapıldığı hem de araştırmaya dindarlık ve hayat memnuniyeti ölçekleri de dahil edildiği için Hökelekli'nin çalışmasından farklıdır. Ayrıca araştırmada mevlit ile ilgili inanç ve tutumları ölçen maddeler zenginleştirilmiş ve gereksiz görülen maddeler çıkartılmıştır. Mevlitle ilgili anket soruları bir ölçek haline getirmek için uzmanlarla tartışılarak gruplandırılmış, gerekli analizler yapılmıştır. Bu işlem sonucunda *Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği*, *Mevlitten Etkilenme Ölçeği* ve *Mevlit Hakkında Bilgi Ölçeği* olmak üzere üç tane ölçek geliştirilmiştir.

Araştırma, verilerini örneklem grubundan alan, bilimsel metotlara bağlı bir alan araştırması olmasının yanında, bilimsel kaynaklardan yararlanılarak halkın mevlide karşı tutumlarını inceleyen bir araştırmadır. Mevlitle ilgili bireylerin güncel tutumlarını yansıtmaya yönüyle önemlidir. Ayrıca bu çalışma mevlide yönelik tutum, hayat memnuniyeti ve dindarlık değişkenlerinin günümüzdeki durumunu ve değişkenler arası ilişkiyi ortaya koyması açısından da önem kazanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ

“Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık düzeyleri ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmada şu sorulara cevap aranacaktır:

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri yaşlarına göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri medeni durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri sosyal çevrelerine (yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yere) göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri ait oldukları ekonomik durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri aldıkları eğitime göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri aldıkları din eğitimine göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri mevlit okutma durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

Katılımcıların dindarlık düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

4.1. Araştırmanın Temel Hipotezi

Toplumumuzda mevlit törenleri, insanların çoğunluğu tarafından dini bir görev olarak algılanmasının yanında bazı psikolojik, sosyolojik ve kültürel faktörlere bağlı olarak yaygın bir şekilde düzenlenmektedir. Bu araştırmanın temel hipotezi şudur:

Mevlide yönelik tutumların, mevlitten etkilenme durumunun ve mevlit hakkında bilgi sahibi olma durumunun dindarlık ve hayat memnuniyeti ile anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır.

4.2. Araştırmanın Alt Hipotezleri

4.2.1. Demografik Değişkenler ve Mevlide Yönelik Tutum İle İlgili Hipotezler

Kadınların mevlide yönelik tutumları erkeklere göre daha olumludur.

Yaş ilerledikçe katılımcıların mevlide yönelik olumlu tutumları artar.

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları medeni duruma göre farklılık gösterir. Evlilerin mevlide yönelik tutumları bekarlara göre daha olumludur.

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, sosyal çevrelerine göre anlamlı bir farklılık gösterir. Hayatlarının çoğunu köy ve kasabada geçirmiş olanların mevlide yönelik tutumları daha olumludur.

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık göstermez.

Eğitim seviyesi arttıkça mevlide yönelik olumlu tutum azalır.

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları din eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Din eğitimini ailede alanlar din eğitimini Kuran kursu ya da okulda alanlara göre mevlide karşı daha olumlu tutum sahibidirler.

Katılımcılardan mevlit okutmuş olanların mevlide yönelik tutumları daha olumludur.

Mevlit dinlemenin etkisi zaman geçtikçe azalır. Mevlit dinledikten sonra geçen zaman bireylerin mevlide yönelik tutumlarına olumsuz yönde yansır.

4.2.2. Demografik Değişkenler ve Mevlitten Etkilenme İle ilgili Hipotezler

Kadınlar erkeklere göre mevlitten daha çok etkilenirler.

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri yaşa ve ekonomik duruma göre farklılık göstermez.

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri medeni durumlarına göre farklılık gösterir. Evliler, bekarlara göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler.

Mevlitten etkilenme düzeyi sosyal çevreye göre farklılık gösterir. Köy ve kasabada hayatlarının çoğunu geçirmiş olanlar mevlitten daha çok etkilenirler.

Eğitim seviyesi arttıkça mevlitten etkilenme düzeyi azalır.

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri din eğitimi alma durumlarına göre farklılık göstermez.

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Mevlit okutmuş olanlar daha çok etkilenirler.

Mevlit dinlemenin etkisi zaman geçtikçe azalır. Mevlit dinledikten sonra geçen zaman bireylerin mevlitten etkilenme düzeylerine yansır.

4.2.3. Demografik Değişkenler ve Mevlit Hakkında Bilgi İle İlgili Hipotezler

Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri cinsiyete, yaşa, medeni duruma, sosyal çevreye, ekonomik duruma göre farklılık göstermez.

Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri eğitim durumlarına ve din eğitimi alma durumlarına göre farklılık göstermez.

Katılımcıların mevlit hakkındaki bilgileri mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Mevlit okutmuş olanlar mevlit hakkında daha çok bilgiye sahiptirler.

Katılımcıların mevlit hakkında bilgileri, mevlit sonrası ve genel duruma göre anlamlı bir farklılık göstermez.

4.2.4. Demografik Değişkenler ve Dindarlık İle İlgili Hipotezler

Kadınların dindarlık düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.

Katılımcıların dindarlık düzeyleri, yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterir. Yaş ilerledikçe dindarlık düzeyi artar.

Katılımcılardan evli olanların dindarlık düzeyleri bekarlara göre yüksektir.

Katılımcıların dindarlık düzeyleri, sosyal çevrelerine (yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yere) göre anlamlı bir farklılık göstermez.

Katılımcıların dindarlık düzeyleri, ekonomik düzeylerine, eğitim durumlarına ve din eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermez.

Mevlit okutmuş olan katılımcıların dindarlık düzeyleri diğerlerine göre daha yüksektir.

Katılımcıların dindarlık düzeyleri, mevlit sonrası ve genel duruma göre anlamlı bir farklılık göstermez.

4.2.5. Demografik değişkenler ve Hayat Memnuniyeti İle İlgili Hipotezler

Katılımcıların hayat memnuniyetleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterir. Kadınların hayat memnuniyet düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.

Katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri yaşa, sosyal çevreye ve eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermez.

Katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri medeni duruma göre farklılık gösterir. Evli olanların hayat memnuniyeti düzeyleri bekarlara göre daha yüksektir.

Katılımcıların hayat memnuniyetleri ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık gösterir. Ekonomik seviye arttıkça hayat memnuniyeti de artar.

Katılımcıların hayat memnuniyetleri din eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Din eğitimi almış olanlar din eğitimi almayanlara göre; din eğitimini Kuran kursu ya da okulda almış olanlar, din eğitimini ailede alanlara göre hayatlarından daha memnundurlar.

Katılımcıların hayat memnuniyetleri mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermez.

Katılımcıların hayat memnuniyet düzeyleri, mevlit sonrası ve genel duruma göre anlamlı bir farklılık göstermez.

4.2.6. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme Düzeyi, Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti İle İlgili Hipotezler

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Katılımcıların dindarlık düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN ÖN KABUL VE SINIRLILIKLARI

5.1. Araştırmanın Ön Kabulleri

Dindarlık ile mevlide yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeyi arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim vardır.

Hayat memnuniyeti ile mevlide yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeyi arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim vardır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan 655 katılımcının, kendilerinden istenilen bilgileri içtenlikle ve doğru olarak verdikleri kabul edilmektedir.

Örneklemin, evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan *Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği*, *Mevlitten Etkilenme Ölçeği*, *Mevlit Hakkında Bilgi Ölçeği*, *Ok-Dini Tutum Ölçeği* ve *Hayat Memnuniyeti Ölçeği*'nin ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

5.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, katılımcıların oluşturduğu 655 kişilik örneklem grubuyla sınırlıdır.

Araştırma, boylamsal değil kesitseldir. Belirli bir zaman aralığında yapılmıştır. Zamanla katılımcıların inanç, düşünce ve tutumları değişebileceği dikkate alındığında, araştırmamız, anketlerin uygulandığı iki aylık zaman süresi ile sınırlıdır.

Araştırma, ölçeklerin niteliği itibarıyla 18 yaş ve üzeri fertlerle sınırlıdır.

Araştırmanın evreni İstanbul ilinin Avcılar ilçesi ile sınırlıdır.

Araştırmada ulaşılan dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri ile mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeylerine ait bulgular, kullanılan ölçeklerin ölçme kapasiteleri ile sınırlıdır.

6. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI

6.1. İnanç: Türkçede “inanmak” fiilinden türetilmiş olan inanç kelimesi, bir kabul etme durumunu anlatır. Günlük dilde hem kesin olmayan bir bilgi veya kanaati ifade etmek için hem de kişisel bir fikri ifade etmek için kullanılır. Örneğin, “Yarın yağmur yağacağına inanıyorum, fakat hava güzel de olabilir” cümlesi kesin olmayan bir kanaati ifade ederken; “Bana gerçeği anlattığına inanıyorum” cümlesi kesinliği ifade etmektedir (Peker, 2011, s.71).

İnanç, soyut bir kavrama beş duyu ile algılamaksızın akıl yürütme ile inanmayı ifade eder. İnsanın bir şeye gerçekten var olup olmadığına veya ahlaken uygun olup olmadığına bakmadan inanması, zayıf bir inancı ifade eder. Mantık yürütme sonunda onaylanıp, gönülden doğrulanan fikirler, inanca dönüştüklerinde daha kalıcı bir temel dayanağa sahip olurlar (Tarhan, 2011, s.19).

6.2.Tutum: Bireyin, herhangi bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde belirleme tarzıdır. Tutum üç unsurdan oluşur: Düşünce, duygu ve davranış unsurları. Güçlü tutumlarda, bu üç unsur birbiriyle uyumlu olarak bulunur. Zayıf tutumlarda ise özellikle davranış unsuru çok zayıf olabilir (Peker, 2011, s.146).

Smith (1968)’in tanımına göre “Tutum, bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir.”

(Akt. Kağıtçıbaşı, 2010, s.110). Bu tanımda da yukarıdakine benzer şekilde tutumun düşünce, duygu ve davranış üzerindeki etkisine değinilmektedir.

Tutumu tutum yapan iki önemli özelliği vardır. Bunlardan birincisi, tutumun uzun süreli olmasıdır. Bireylerin gösterdiği geçici eğilimler tutum olarak kabul edilmez. Bir bireye ait tutumdan söz edilebilmesi için o davranış ya da eğilimin, birey tarafından uzun zamandır yapıyor olması gerekmektedir. Tutumun ikinci önemli özelliği ise, yukarıda da değindiğimiz gibi tutumun bilişsel, duygusal ve davranışsal birimleri içermesidir. Tutum olarak tanımlanan eğilimin içerisinde, bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeler vardır (Cüceloğlu, 2010, s.521).

Tutum, doğrudan doğruya gözlenebilen bir husus değildir. Tutum, gözle görülemez, fakat tutumun varlığı sebep olduğu davranışlardan anlaşılır. Örneğin, bir insanın davet edildiği her mevlide katılması ve kendisinin de önemli zamanlarında mevlit okutması onun mevlitle ilgili olumlu tutuma sahip olduğunu gösterir, ya da ezan okunurken, televizyonun sesini sürekli açması o kişinin ezana karşı olumsuz tutuma sahip olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

6.3.Dindarlık: Dindarlık, dini ilkelerin gerek bireysel, gerekse toplumsal yaşantıya aktarılmış halidir. Dindarlıkta dini inançlar, çeşitli tutum ve davranışlarla bireyin hayatına etki etmektedir. Çünkü dindarlık, bilgisel, duygusal ve davranışsal yönleri kuşatan çok boyutlu bir yapı olma özelliği taşır (Köse ve Ayten, 2012, s.109).

Bilgin (2003, s.195), dindarlık konusunda şu ifadeleri kullanmaktadır: “Dindar, dünya görüşü ve yaşam tarzı olarak dini referans alan kişidir. Dindar, dini emir ve yasakları yerine getirme gayretindedir... Dindarlık ise, dindar olma, dini yaşama halidir. Dindarlık, kişinin özel hayatında veya kamusal alanda dini kural ve ritüelleri uygulaması ile kendini gösterir.”

Dindarlık çok boyutlu bir kavramdır. Corbett (1990), dindarlığı “belirli inanç ve eylemlerin bütünleşmesi” olarak tanımlarken, Glock (1962) ise “dindarlığın ideolojik, ritüel, entelektüel, yaşantısal ve sonuç boyutlarını içerdiğini” söylemektedir (Akt. Cirhinlioğlu, 2010, s.59). Dindarlığın temelinde, Tanrı’ya inanma ve onu tanıma vardır. Dindar, inandığı Tanrı’nın her şeyin yaratıcısı olduğunu ve mutlak anlamda güç

sahibi olduğunu kabul eder. Bu çerçevede inanan ile yaratıcı arasında aktif bir iletişim söz konusudur (Köse ve Ayten, 2012, s.110).

6.4.Hayat Memnuniyeti: “Hayat memnuniyeti, bireyin idealindeki hayatı yaşadığını düşünmesi, hayat şartlarını beğenmesi ve tekrar yaşama şansı sunulsa bile hâlihazırda yaşadığı hayatta pek çok şeyi değiştiremeyecek olması gibi duygu ve düşüncelerin bir bütünüdür.”(Ayten, 2012, s.32).

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

1. POPÜLER DİNDARLIK

Dini inancın temelini oluşturan yazılı ve sözlü kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar, o inancı benimseyip kabul edenler için temel referanslardır. Bu kişiler dini hayatlarını bu kaynaklara göre şekillendirirler. Dinin, kaynağı kitaplar; hedefi ise insanlardır. İnsanlar da bir toplum içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri için din ile insanların içinde bulunduğu kültürel ve medeni ortam arasında karşılıklı bir etkileşim gerçekleşmektedir (Günay, 2001a, s.7). Popüler dindarlık ya da diğer adıyla halk dindarlığı ise, kitabi dine ait inanç ve uygulamalar ile kültürden, gelenek ve görenekten gelen inanç ve uygulamaların birleşip kaynaşmasıyla (Arslan, 2004a, s.53) şekillenen inanç ve uygulamalar bütünüdür. Burada, popüler dindarlığı detaylı olarak açıklamaya geçmeden önce popüler dindarlığın şekillenmesinde önemli rolü olan “kültür” ve “popüler kültür”e kısaca değinmekte fayda vardır.

Kültür, “bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetler ile toplumun bir üyesi olması nedeniyle insanın elde ettiği bütün yetenekler” şeklinde tanımlanmaktadır. Kültürü oluşturan toplumun kendisidir (Günay, 2014, s. 28). Fakat aynı toplum içerisinde de farklı tabakaların kendine has kültürleri olabilir. Bunun nedeni sosyal farklılaşma ve tabakalaşmadır. Kültürel farklılaşma, toplumdaki sınıf ayrımı ile ilişkilidir. Dolayısıyla üst sınıf olarak kabul edilen kişilerin kültürü “*Yüksek Kültür*”, alt sınıfın kültürü ise “*Popüler Kültür*” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrıma göre toplumun çoğunluğuna ait olan kültür, popüler kültür; eğitimli, elit ve azınlık olan kesimin kültürü ise yüksek kültürdür. R. Redfield ise, bu iki grup arasındaki ayrımı “*Büyük Gelenek ve Küçük Gelenek*” olarak tanımlamıştır (Akt. Arslan, 2004a, s.37-39).

Büyük ve küçük gelenek ya da diğer tabirle yüksek kültür ve popüler kültür arasında bir ayrım olduğu gibi karşılıklı bir ilişki de mevcuttur. Birini diğerinden tamamen bağımsız olarak ele almak doğru olmaz. Her ne kadar farklı sınıflar tarafından temsil ediliyor olsalar da aynı toplumda yaşadıkları için sınıflar arasında ortak kültürel özellikler de mevcuttur. Küçük gelenek, dinin yerel ve kültürel öğelerle karışmış şeklini temsil ederken; büyük gelenek yani din, kitabi formunu temsil etmektedir. Fakat din dinamik bir olgu olduğundan zamanın şartlarına göre yorumlanabilmektedir. Bu durum

da büyük gelenek ve küçük geleneğin bir arada varlığını sürdürmesine yardımcı olmaktadır (akt. Köse ve Ayten, 2010, s.26).

Popüler dindarlık tabirini oluşturan “popüler”, “dindar” ve “dindarlık” kavramlarının ne anlama geldiğine kısaca değinmek yerinde olacaktır. “Popüler” kelimesi önceleri “halka ait” ve “yaygın bir şekilde tercih edilen” anlamında kullanılmaktayken, 19. yüzyıldan itibaren “halk tarafından üretilen değerleri ifade eden bir kavram” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Arslan, 2004a, s.46-47). Bilgin, (2003, s.195) dindar ve dindarlık kavramlarını şu şekilde açıklamaktadır:

“Dindar, dünya görüşü ve yaşam tarzı olarak dini referans alan kişidir. Dindar, dini emir ve yasakları yerine getirme gayretindedir... Dindarlık ise, dindar olma, dini yaşama halidir. Dindarlık, kişinin özel hayatında veya kamusal alanda dini kural ve ritüelleri uygulaması ile kendini gösterir.”

Popüler din, eski din ve kültürlere ait inanç ve uygulamalarla evrensel ve kitabi dinlere ait inanç ve uygulamaların etkileşime girmesiyle ortaya çıkan yeni inanç ve uygulamaların tamamıdır. Fakat bu inanç ve uygulamalar yine de kitabi din ile bir yönden bağlantı halindedir. Zaten popüler dindarlığın varlığını kitabi dinin mensupları arasında sürdürebilmesinin en önemli sebebi kitabi din ile olan bağlantısıdır. Dolayısıyla popüler din, sadece halk arasındaki bazı eski din ve kültürlere ait inanışları değil, bunlar yanında din bilginleri tarafından belirlenen resmi, kitabi öğeleri de kapsamaktadır. Bu özelliğiyle popüler din, kitabi dinden tamamen ayrılmaz, aksine kitabi dinin öğütlerini ve uygulamalarını da içine alır. Popüler dinin en önemli özelliği, toplumun kültürel olarak önceki inançlarından kalan alışkanlıklarının üzerine kitabi dinin inançlarını oturtmasıdır (Arslan, 2004a, s.53).

Müslüman toplumlarda da popüler dindarlığın oluşumu böyledir. Bir yanda Kuran, Hadis, Tefsir ve Fıkıh gibi ilimlerle ilgilenip dini yaşayışını buradan elde ettiği bilgilerle şekillendiren din bilginleri varken; diğer yanda farklı kültür ve inançların bir arada sistemsiz bir şekilde bulunduğu bir ortamda kitabi dine ait bilgilerden uzak bir dini yaşam süren geniş bir toplum kesimi vardır. Bu geniş kesime hitap etmekte olan

popüler dindarlık, İslam'ın kitabî yorumunun getirdiği ilke ve prensipleri reddetmez, İslam âlimlerini eleştirmez.

Müslüman toplumların yaşayışlarına bakarak popüler dindarlığın sınırlarını çizmek, onu tam olarak betimlemek pek de kolay görünmemektedir. Raphael Patai (2002, s.235), İslam ülkelerindeki popüler dinin açıklanmasının bazı güçlüklerinin olduğunu ifade ederek bu güçlükleri şu şekilde sıralamıştır:

Birinci güçlük durumu: İslam, birçok pagan özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu özelliklerin hem halka hitap eden bir yönü bulunmakta, hem de bu özellikler resmi İslam'ın bir parçasıdır.

İkinci güçlük durumu: Yakın zamana kadar Müslüman halklar yazılı emirlerden daha çok sözlü emirlere dayanmak suretiyle karakterize edilmiştir. İslami pratikler Müslümanlara sözlü aktarım yoluyla ulaştığı için resmi din ve halk dini arasındaki farklılıklar net değildir.

Üçüncü güçlük durumu: İslam tarikatları, mezhepler ve diğer dini gruplarının hızla çoğalması, bazen yasaklanan bazen de faydasız olmasına rağmen hoş görülen halk uygulamaları ile birlikte kaynaşması için uygun bir ortam yaratmıştır.

Dördüncü güçlük durumu: İslam, yerine geçtiği dinlerden birçok şeyi içerisine almıştır. Bu harici özelliklerin çoğu, resmi dinden açık bir şekilde farklılaşmadan ya da fark edilmeden İslami yapı içerisinde hayat bulmuştur.

Beşinci güçlük durumu: Bazı dini tören ve uygulamalarda erkek kadar aktif olamayan kadın, kendi dini pratiklerini folk tipi özelliklerle karışık halde geliştirmiş ve sürdürmüştür.

Altıncı güçlük durumu: İslam ülkelerinde din ile özel ve sosyal yaşamın diğer yönleri arasında belirgin bir ayrım yapmak zordur. İslam'ın sadece bir din değil aynı zamanda bir yaşam tarzı olduğu söylenir ve halk dini de bu özelliğe sahiptir. Yani İslam, popüler dinden pratikte ayırt edilemez. Halk dini ile resmi dinin tezahürleri çelişse de halk çoğunlukla bunu fark edemez. Bu durumu fark eden dini otoriteler de önünü alamadıkları bu popüler inanç ve uygulamaları gönülsüz de olsa hoş görürler.

Popüler dindarlığın ortaya çıkmasında bazı etkenler vardır. İnsanlar, ihtiyaçlarını gidermek, dileklerini yerine getirmek, rahatlık elde etmek, çıkar sağlamak, ümitlenmek, huzur ve güven duymak istemektedir. Bu gibi duygu ve istekler insanı sıradan yaşamın dışında, farklı arayışlara ve kitabi dinin kendisine sunduğundan daha farklı inançlara yönlendirmektedir. İnançlar ne derece bu istekleri karşılayabiliyorsa o derece yaygınlaşır ve kalıcı olur. Hele bir de bu inançların bazıları din tarafından desteklenir, ya da en azından reddedilmezse daha da kuvvetli hale gelir (Tanyu, 1976, s.142). Popüler dindarlığın ortaya çıkmasında bazen de hastalıktan kurtulma, kaza ve belalardan korunma gibi olumsuz şeylere karşı bir sığınak olarak görülmesi etkili olmuştur (Arslan, 2004a, s.57).

Türk popüler dindarlığının, bazı unsurları Türklerin Orta Asya'dan kalan bazı inanış ve uygulamalarını İslamiyet'ten sonra da form değiştirerek devam ettirmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Yani bu tarz popüler dindarlık unsurlarının temelinde Orta Asya'dan getirdikleri eski inanışlar ve İslam dininin yeni uygulamaları bulunmaktadır. Bunun en önemli örneklerinden biri, türbe ziyaretleridir. Aslında kabirleri ziyaret etmek İslam dininde yasaklanmamış, aksine Hz. Peygamber tarafından da yapılmış ve izin verilmiş bir uygulamadır (Canan, s.138). Sünnet olan bu uygulamadan ötürü de Ehl-i Sünnet âlimleri türbeleri ziyaret edip orada Fatiha okumayı yasaklamamışlardır. Fakat dinin yasakladığı, türbelerde medfun bulunan kişilerden medet ummak, türbelere çaput bağlayarak dilekte bulunmak, adak adamak ve bunun gibi uygulamalardır.

Türk popüler dindarlığı üzerine kapsamlı bir araştırma yapmış olan Tanyu (1976, s.141), 200'e yakın dini-manevi halk inançlarını tespit etmiş ve bunları sekiz maddede birleştirmiştir:

- Hiçbir zararı olmayan inançlar
- Manevi telkinle ümit ve teselli vererek faydalı olabilecek, hayatı manalandıran, çeşitlendiren, güzelleştiren inançlar
- Ne zararı ne de faydası olmayan inançlar
- İslami temelle çatışmayan, ona aykırı olmayan inançlar
- İslami temelle uzlaşan, kaynaşan inançlar
- İslami esaslara aykırı düşen inançlar

- İlimle, ilmi verilerle çatışmayan inançlar
- İlmî temellere aykırı olan inançlar

Türk popüler dindarlığının şekillenmesi uzun zaman almıştır. İçerisinde dini unsurlar kadar tarihsel birçok unsuru da barındırmaktadır. Türk popüler dindarlığının oluşumunu ve bugünkü halini almasında etkili olan unsurları daha iyi görebilmek için onu tarihi süreci içerisinde incelemek gerekmektedir.

1.1. Türk Popüler Dindarlığının Tarihi Arka Planı

1.1.1. Geleneksel Dönem Türk Popüler Dindarlığı

Geleneksel Türk Popüler dindarlığının temelleri, Türklerin İslamiyet'e girmesiyle birlikte atılmıştır. Türkler, Müslüman olmadan önce Şamanizm dininin yanında Natürizm, Animizm (Keskin, 1999, s.187), Atalar Kültü ve Gök Tanrı inancı (Güngör, 1983, s.283-7) gibi farklı inançlara sahiptiler. Orta Asya Türklerinin inançları dini-büyüsel bir alt yapıya sahip bulunmaktaydı.

Türkler, İslamiyet ile ilk defa sınır boylarında karşılaştıklarında, gezgin din adamlarını, dervişleri, çeşitli kültürlerden olan tüccarları ve sınırdaki askerleri görerek onların sunduğu dini kabul etmişlerdir. Söz konusu din, yalnızca Kuran'ı Kerim ve Hadislerden teşekkül etmeyip, bunlarla beraber kendilerine dini ulaştıran kişilerin kültürlerini, törelerini de içermekteydi. Dolayısıyla Türkler salt dini bilgi değil, bir kültürün içerisindeki unsurlarla mezcedilmiş bir inancı birlikte kabul etmiş oldular. Sınır boylarında Türklerin İslamiyet ile ilk karşılaşması VII. yüzyılda gerçekleşmişti. Fakat Türklerin İslamiyet'i tam anlamıyla benimsemesi üç yüz yılı bulmuştur. Nihayet IX. ve X. Yüzyıllarda Türkler kitleler halinde İslamiyet'e girmeye başlamışlardır (Keskin, 1999, s.187). İslamiyet'in tasavvufi boyutunun, Türklerdeki büyüsel ve mistik inançlara benzerlik göstermesi bu yeni dinin kabulünü kolaylaştırmıştır. Fakat bu kabul sırasında eski inanç ve uygulamalar tamamen terk edilmemiş, kısmen değiştirilerek yeni dine uygun hale getirilerek varlığını devam ettirmiştir (Arslan, 2004a, s.133-136). Örneğin velilerin ateşe hükmetme, gelecekte haber verme, hastaları iyileştirme gibi kerametlere ve başka olağanüstü güçlere sahip oldukları inancı eski Türklerde şamanların sahip olduğu güçlere benzemektedir. Türkler şamanlara ait bu inançları

Müslüman olduktan sonra da terk etmek zorunda kalmadılar. Çünkü Kutsal kitaplarında Peygamberlerin mucizelerinden, geleceğe dair verdikleri bazı haberlerden bahsedilmekteydi (Köse ve Ayten, 2010, s.18). Bu tarz uyum ve etkileşim başka bazı inançlarda da gerçekleştirilmiş ve böylelikle ortaya yeni bir popüler dindarlık formu çıkmıştır.

Geleneksel Türk popüler dindarlığının şekillenmesinde diğer bir aşama ise Anadolu'ya göçtür. Öncesinde Ahmet Yesevi gibi bazı din âlimleri Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşerek dinin yayılmasına öncülük etmişlerdir. Daha sonra Malazgirt Zaferiyle birlikte akın akın Anadolu topraklarına gelen Türkler, Anadolu'da mevcut olan Helen kültürü kalıntılarını kısmen de olsa İslam dairesi içine katmışlardır. Anadolu'ya sistemli bir din olarak gelen İslamiyet, farklı din ve inançtan insanların kendi çatısı altına girmesine müsaade etmiştir. Böylece ortaya Anadolu ve Mezopotamya'da geçmişte hüküm sürmüş ve daha sonra ortadan kaybolmuş Babil, Asur ve Hitit (Arslan, 2004a, s.137) gibi medeniyetlere ait inanç ve uygulamalar ile Şaman, Helen ve İslam kültürlerinin karışımı olan orijinal bir popüler dindarlık formu çıkmış oldu (Köse ve Ayten, 2010, s.15).

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde İslam'ı yaymak ve kalıcı hale getirmek için, öncelikle eskiden Hristiyanlar ya da diğer din mensupları için kutsal olan yerleri İslamlaştırma faaliyetlerine başladılar. Bu konuda F. W. Hasluck, Hristiyanlara ait kutsal yerlerin Müslümanların eline geçtiğinde tarikat merkezleri ve tekkeler haline dönüştürüldüğünü söylerken eskiden Aziz Theodore'un mezarı olan Çorum civarındaki Elvan Çelebi Tekkesi'ni buna örnek olarak göstermektedir (Akt: Arslan, 2004a, s.137). Bu duruma başka bir örnek de türbelerde bulunan şifalı sulardır. Hristiyanlar için kutsal sayılan ve genellikle kiliselerde bulunan sularla ilgili inanç ve uygulamalar benzeşmekte, hatta bir kısmı bugün hem Müslümanlar hem de Hristiyanlar tarafından ziyaret edilmektedir (Köse, Ayten, 2010, s.16).

İlk olarak Orta Asya'da ortaya çıkan daha sonra Anadolu'da şekillenen Türk popüler dindarlığı zaman içerisinde değişikliğe uğramış, karşılaştığı kültürleri etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir. Bu etkileme ve etkilenmenin boyutu ne kadar büyük olsa da Türk popüler dindarlığı varlığını yitirmeden günümüze kadar gelmeyi başarmıştır.

Türkler, İslamiyet’le tanıştıkları andan itibaren kendi inançları ile İslamiyet’e ait yeni inançları birleştirmişler ve böylece birini diğerine tercih etmek zorunda kalmamışlardır. Bu durum Türk popüler dindarlığının oluşmasında ve varlığını sürdürmesindeki en önemli etkidir. Bunun dışında Türk popüler dindarlığının varlığını sürdürmesini sağlayan bazı “yapısal öğeler” bulunmaktadır. Arslan, (2004a, s.136-139) bu öğeleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Eski Türk İnanç ve Gelenekleri: Orta Asya’da Türkler büyüsel ve mitolojik unsurların etkin olduğu bir takım inançlara sahiptiler. İslam dairesi içine girdikten sonra ise bu inançlarını şekil değiştirerek yeni dinlerine taşımayı başarmışlar ve böylelikle bu inançların kalıcılığını sağlamışlardır. Anadolu’da Bektaşî, Kalenderî ve Alevî inançlarında tabiatüstü unsurların fazlalığı bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Arslan, 2004a, s.136).

2. Anadolu’daki Eski Kültürlerin İzleri: İslamiyet’le ilk tanıştıkları andan itibaren kendi popüler dindarlıklarını oluşturan Türkler, Anadolu’ya göçün ardından burada yeni karşılaştıkları bazı farklı inanç ve uygulamaları da benimsemişler ya da getirdikleri kendi inançlarını Anadolu’nun yerli halkına benimsetmişlerdir. Böylece Türk popüler dindarlığı yeni bir şekle girmiş fakat tamamen ortadan kalkmamıştır.

3. Tarikatlar: Tarikatlar, Türk popüler dindarlığının oluşmasında önemli bir role sahiptirler. Bazı tarikat şeyhleri, ehli sünnet itikadına aykırı olabilecek anlayışları da uygulamak suretiyle İslam’ı yaymak maksadıyla bütün imkanları kullanma yoluna gitmişlerdi. Örneğin, Yesevî tarikatında ayinlerde kadınlar ve erkekler bir arada bulunuyordu. Bu uygulamanın Türklerdeki anaerkil inanışın bir devamı olduğu söylenebilir. Başka bir örnek ise, Türk velilerinin kerametleri ile Budist azizlerinin kerametleri arasındaki büyük benzerliklerdir. Mesela, menkıbelere göre Ahmed Yesevî ve dervişlerin bazıları kuş şekline girerek uçabilme gücüne sahiptiler. Bu anlatıların benzerleri Çin Türkistan velilerinin menkıbelerinde de görülmektedir (Köprülü, 1970, s.143-148).

4. Sünnilik: Türk popüler dindarlığı yalnızca İslamiyet’ten önceki uygulamaları içinde barındırmakla kalmaz, bunlarla beraber Sünnî inanç ve davranışları

da bünyesinde barındırır. İslami inanca zıt bazı uygulamalar ile birlikte İslam'a uygun inanç ve davranışlar da popüler dindarlığın içerisinde kendisine yer bulmuştur. Örneğin, dinin yasakladığı büyü ya da türbelerde çaput bağlayıp adak adama gibi uygulamalar ile Hz. Peygamberin doğumunu kutlamak için mevlit okutmak gibi uygulamalar aynı toplumda gözlemlenebilmektedir. Dolayısıyla Büyük Selçuklular ile Anadolu topraklarına gelen ve bir devlet mezhebi olarak kabul gören Sünnilik, Türk popüler dindarlığında büyük bir yere sahiptir.

5. Alevilik: Alevilik, çoğunlukla kırsal kesim ve göçebe halkların popüler dindarlığını oluşturmuştur. Alevilikte, eski inanç ve geleneklerin benzeri uygulama ve inanışlar fazlaca bulunmaktadır. Örneğin, insanlık tarihinin en eski zamanlarından beri yaygın olan ağaç kültü, Alevilikte de bulunmaktadır. Menkıbeye göre Hacı Bektaş Sulucakarahöyük Köyü'ne ilk geldiğinde halk onun veli bir kul olduğunu anlamamıştır. Hacı Bektaş, köyü terk ettikten sonra işin farkına varan köylüler onu geri getirmek isterler. Bu sırada köylülerden kurtulmak isteyen Hacı Bektaş, Hırka Dağı'nda bir ardıc ağacına sığınarak ondan kendisini gizlemesini ister. Ağaç da hemen yapraklarıyla Hacı Bektaş'ı sararak köylülerden saklar. Hacı Bektaş orada kırk gün çile çıkarır, ibadet yapar. Bu ağaç çok eski devirlerden beri ziyaret edilmektedir (Ocak, 2000, s.107-108).

1.1.2. Modern Dönem Türk Popüler Dindarlığı

Din, bir toplum içerisinde, kültür ve medeniyet ortamında var olan, şekillenen bir olgudur. Dolayısıyla aynı dine ait yaşayış tarzları toplumdan topluma farklılık arz etmektedir (Günay, 2001a, s.6). Toplumun ait olduğu kültür değiştikçe dine yaklaşım tarzları da değişmektedir.

Toplumlar arasında var olabilen değişiklik, aynı toplumda aradan zaman geçtikçe de var olmaktadır. Yani bir toplumda aynı din kaynaklı düşünce, davranış ve inanış biçimleri, yıllar sonra yerini farklı düşünce, davranış ve inanış biçimlerine bırakabilmektedir. Günay (2001b, s.12-32), İslamiyet'in hem toplumsal değişmeyi sağlayıcı hem de yavaşlatıcı bir faktör olduğunu belirtirken; aynı zamanda bu değişimin İslamiyet üzerinde etkilerinin olduğuna da değinmektedir. Günay'a göre dinin değişmeyi sağlayıcı rolü; onun Müslümanlar, özellikle de Müslüman Araplar üzerindeki

etkisiyle en bariz bir şekilde kendini göstermektedir. İslamiyet'ten önce kabileler halinde yaşayan bedevi Putperest Araplar, İslamiyet'le birlikte Medine'de yaşayan medeni ve eski cahiliye adetlerinden uzak insanlar haline gelmişlerdir. Değişim, bu ilk aşamadan başlayarak İslamiyet'in yayılması ile birlikte farklı milletler üzerinde kendini göstermeye devam etmiştir. Dinin değişimi yavaşlatıcı rolü ise İslamiyet'in ilk üç yüzyılı içerisinde İslami geleneğin şekillenmesi, yenilik ve değişimlere bazı istisnalar dışında kapalı olması şeklinde kendini göstermekteydi. Toplumdaki muhafazakâr ve gelenekçi kesimin etkisi bu yavaşlatıcı rolün en büyük nedenlerinden biriydi. İslamiyet, değişimi sağlayıcı ve onu yavaşlatıcı bir etkiye sahip olmasının yanında değişimlerden de etkilenmekteydi. Çünkü bütün dinler gibi İslamiyet de kültürel ve toplumsal bir ortamda zuhur etmiştir. Bu nedenden dolayı toplum olaylarının tüm karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır.

Dinin değişimle olan yukarıdaki ilişkisine benzer bir ilişki, popüler dindarlıkta da görülmektedir. Dolayısıyla geleneksel dönem popüler dindarlığından biraz farklı olarak, modern dönemin de kendi popüler dindarlık inanış ve uygulamaları bulunmaktadır. Fakat şunu da hemen belirtmek gerekir ki, modern dönem popüler dindarlığının olması geleneksel popüler dindarlık uygulamalarının unutulduğu ya da terk edildiği anlamına gelmemektedir. Aksine geleneksel popüler dindarlık uygulamalarına ilave olarak, modern dönemde ortaya çıkmış olan uygulamalar varlığını birlikte sürdürmektedir.

Modern dönemle birlikte Batılı sosyal bilimciler, sekülerleşmenin artacağını ve dinin gerileyeceğini savunmaya başladılar. 2000'li yıllara kadar savunulan bu tez, savunucuları başta olmak üzere pek çok ilim adamı tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Çünkü Batı'da önemini kaybeden kiliselerden yola çıkılarak ortaya atılan bu tezin geçerli olmadığı, bireylerin kiliseye gitmeseler bile ahiret inancına sahip olma oranının çok yüksek olduğu, yapılan pek çok araştırma ile ispatlanmıştır (Köse, 2002, s.7-8).

Sekülerleşme teorilerinde iddia edildiği üzere, modern dönemde dinlerin yok olması ya da etkilerinin azalması beklenirken, aksine İslam, Hristiyanlık, Budizm gibi büyük dinlerle birlikte büyüsel eğilimlere, mistik ve ruhsal öğretilere ve yeni dinsel

tarzlara ilgi artmıştır. Çünkü modernleşmenin getirdiği hızlı değişim süreci, aşırı rasyonelleşme ve bireyselleşme ile birlikte bir maneviyat boşluğu doğurmuştur. Bu boşluk genişledikçe yeni bir takım inanç hareketlerine zemin oluşturmuştur (Arslan, 2010, s.197-202) . Bu da modern dönemde popüler dindarlık inanç ve uygulamalarının terk edilmeyip daha çok ilgi görmesine neden olmuştur.

Modern dönem Türk popüler dindarlığı Osmanlı'nın son yıllarından itibaren şekillenmeye başlamıştır. Osmanlı'nın son dönemlerine doğru ülkenin, Avrupa'nın gerisinde kalması ve bunun bir sonucu olarak Avrupa'ya duyulan hayranlık neticesinde yapılan reformlar ve değişiklikler halkın kültüründe değişimlere yol açmıştır. Belki de bu değişimlerin popüler dindarlığın şekillenmesi açısından en önemli olanı, tekkelerin ve medreselerin kapatılması, hukuki davalara artık âlimlerin bakmayacak olması gibi muhtelif değişimlerden ötürü devletin himayesinde bulunan din adamlarının halk ile irtibatının azalmasıdır. Bu değişimlerden sonra halkın kitabî din ile arasındaki en önemli bağı kısmen de olsa zayıflamış oldu. Bu durum, Türk halkındaki popüler dindarlığa yönelimi daha da hızlandırmıştır (Arslan, 2004a, s.143-148).

Saltanatın kaldırılıp (1 Kasım 1922), Cumhuriyet'in 29 Ekim 1923'te ilanından sonra artık Türkiye'deki dini yaşayış farklı bir hale gelmeye başlamıştır. Halifeliğin kaldırılmasıyla (3 Mart 1924), gündelik hayatın her anına etki etmekte olan dinin, halk ile ilişkisi kesilmiş oldu. Halifeliğin kaldırılmasını, Şeyhülislamlık makamının kaldırılması, dini mahkemelerin kaldırılması (18 Nisan 1924), Şapka İnkılâbı (25 Kasım 1925) izlemiştir. Bunların hemen ardından dini tarikatların dağıtılması (30 Kasım 1925), miladi takvimin kabulü (1 Ocak 1926), yeni ceza kanununun kabulü (1 Temmuz 1926), İsviçre Medeni Kanunu'nun kabulü (4 Ekim 1926), İslamiyet'in devletin resmi dini olmaktan çıkarılması (10 Nisan 1928), Latin alfabesinin kabulü (1 Kasım 1928) ve ezanın Türkçeleştirilmesi (3 Şubat 1932) gibi bir takım yenilik ve değişiklik vuku bulmuştur (Mardin, 1991, s.96-97). Bütün bu yenilikler Türkiye dindarlığında ve Türk popüler dindarlığında değişime neden olmuştur.

1.2.Popüler Dindarlığın Psikolojik Arka Planı

Birey, günlük yaşamı içerisinde hem çevresi hem de kendisiyle etkileşim içerisinde olmaktadır. Bu etkileşim sürecinde birey, kendine özgü duygu, düşünce ve davranış özellikleri gösterir (Cüceloğlu, 2010, s.37). Bireyin sergilemiş olduğu bu kendine özgü duygu, düşünce ve davranış özellikleri onun iç dünyasının yani bilinçaltının yansımasıdır. Dolayısıyla popüler dindarlıktaki uygulamaların temelinde de benzer psikolojik süreçler vardır. Türbelere çaput bağlama, şifalı olduğuna inanılan suların içme, doğum, ölüm ve düğün gibi bireyin hayatında önemli anları kutlamak amacıyla mevlit okutma gibi uygulamaların ortaya çıkmasının ve varlığını devam ettirmesinin temelinde bazı motivasyonların olması gerekmektedir. İşte bu motivasyonu sağlayan düşünce ve inanışlar popüler dindarlığın psikolojik arka planını oluşturmaktadır.

Popüler dindarlığın oluşmasında yukarıda da değinildiği gibi, eski inanç ve uygulamalar ile karşılaşılan kültürlere ait inanç ve uygulamalar etkili olmuştur. Türk popüler dindarlığını, Orta Asya'daki Şamanizm inançları ve Anadolu'daki Helen inançları ile İslamiyet'in getirmiş olduğu inançların sentezi oluşturmaktadır. İslamiyet'e ait inanç ve uygulamaların kaynağı Kitap ve Sünnet'tir. Fakat İslamiyet'in dışındaki kaynaklardan gelen inançların oluşumunda ve varlığını devam ettirmesinde bazı psiko-sosyolojik nedenler bulunmaktadır.

Popüler dindarlığın oluşumundaki psikolojik nedenleri incelerken, dini inancın oluşumundaki nedenleri de bilmek gerekmektedir. Zira popüler dindarlığın temelinde dini inançlar bulunmaktadır. Dini inancın psikolojik temelleri üzerinde araştırma yapan Thouless (1991, s.294-96), dini inanç ve tutumların oluşumunda etkili olan faktörleri dört grupta ele almaktadır:

1. Sosyal Etkiler Faktörü: Bu faktör dini tutumun gelişmesindeki bütün sosyal etkileri kapsar. Aile eğitimi ve sosyal çevrenin baskıları bu sosyal etkiler içerisindedir. Bu etkilerle en çok ilişkili olan kavram “telkin” kavramıdır. Sosyal faktör, sosyal gelişmede etkisi olan bir unsurdur.

2. Tecrübe Faktörü: Dini inanç ve tutumlara kaynaklık eden çeşitli deneyimler mevcuttur. Bu deneyimlerden dış dünyadaki güzellik, düzen ve iyilik duygusunun, dini inançlara kaynaklık etmesi ve bu duyguların dini duygunun gelişmesinde psikolojik bir etken olduğu düşünülmüştür. Buna tecrübe faktörünün bir alt boyutu olarak doğal faktör adı verilir. Bireyin kendisini doğru yola götürdüğünü varsaydığı davranışa sebep olan kuvvetler ile yanlış yola sevk ettiğini düşündüğü kuvvetler arasındaki çatışma deneyiminin de dini inanç ve tutumların gelişiminde etkili olduğu kabul edilir. Bu da ahlaki faktördür. Deruni deneyimlerin, mistik ve tasavvufi yaşantıların dini inanç ve tutumlara kaynaklık etmesi ise duygusal faktör olarak adlandırılır (Mehmedoğlu, 2013, s.73-74).

3. İhtiyaç Faktörü: İnsanın dini yönden tatmin olabilmesi için bazı ihtiyaçları vardır. Bunlar dört başlık altında gruplandırılabilir: Güvenlik ihtiyacı, sevgi ihtiyacı, kişisel güven ihtiyacı ve ölümün kaçınılmazlığından doğan ihtiyaç. Bu ihtiyaçlar zaman zaman dini inancın tek kaynağı olarak ileri sürülmüşse de Thouless (1991, s.296)'e göre her biri makul bir şekilde dini inancın gelişiminde mümkün bir faktör olarak düşünülebilir.

4. Zihinsel Faktör: Dini inanç ve tutumların kaynağı olarak yaygın bir şekilde kabul edilen bu görüş, psikolojik bir yöntem olmaktan çok, var olan birtakım inançların entelektüel temellerle desteklenmesine imkân veren ikincil bir faktördür. Bireylerin hangi inancı kabul edip hangi inancı reddedeceğine karar verme sürecinde yardımcıdır (Mehmedoğlu, 2013, s.74).

Argyle de dini inancın psikolojik temelleri üzerine yaptığı bir incelemede dini inancı yedi psikolojik temelle açıklamıştır (Akt. Mehmedoğlu, 2013, s.71-72):

1. İhtiyaç: Dini inanç, insanların birtakım ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkar. İnsan bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için bazı davranış biçimleri geliştirir. Örneğin bazı araştırmalarda çocukların isteklerinin yerine getirilmesi için dua etmeleri; insanların hastalandıklarında dine yönelik hassasiyetlerinin artması gibi bulgular elde edilmesi bu duruma destek olarak sunulmaktadır.

2. Sıkıntı, Endişe ve Kaygı: Sıkıntı, endişe ve kaygı durumlarında bazı inançlar insanlara teselli kaynağı olabilmektedir. Yani insanlar bu tür durumlarla karşılaştıklarında inanç sahibi olabilmektedirler. Örneğin ölümden korkan ya da ölümsüz olmayı isteyen birisinin ahiret inancını daha kolay kabul etmesi gibi.

3. İçsel Çatışmalar: Ya suçluluk duymak ve bundan kurtulmak ya da benlik ve vicdan mekanizması arasındaki çatışmayı gidermek için inanç bir kurtuluş yolu olarak görülebilmektedir.

4. Tanrı tasavvuru: Bu temele göre inancın ve Tanrı tasavvurunun kaynağı anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkidir. Çocuklukta oluşan anne-baba imajlarının daha sonra Tanrı tasavvuru ile benzerlik göstermesi, dinlerin tanrı tasavvurları ve toplumların çocuk yetiştirme tarzları ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

5. Ben Kimliği: Bu temele göre ergenlik çağında gençler, kimlik krizlerine bağlı olarak kendileri hakkında bir düşünce sahibi olmak ve kendilerini ifade etmek için inanca tutunmaktadırlar.

6. Anlama İhtiyacı ve Bilişsel Tatmin: Bu görüşe göre anlam arayışını gidermekte inancın önemli bir rolü vardır. Bilimsel açıklamanın yetersiz kaldığı varlığın anlamı, hayatın gayesi, iyilik ve kötülük, hastalık ve ölüm gibi konularda dini inanç ve bu inanç doğrultusunda geliştirilen hayat felsefesinin kişiye cevap bulabilmesi böyle bir inancın doğmasına sebep olmaktadır.

7. Biyo-kimyasal Etkenler: Bu varsayımın taraftarlarına göre dini ve mistik tecrübelerin kaynağı, bazı beyin rahatsızlıklarında gözlemlenen veya uyarıcı ve uyuşturucu madde ve ilaçlar ile ortaya çıkan tecrübelerle benzer bir şekilde biyo-kimyasal kaynaklı olabilirler.

Yukarıda maddeler halinde sıralanan, Touless ve Argyle'nin dini inancın psikolojik temelleri, tek başına popüler dindarlığa ait psikolojik temelleri açıklamaya yetmeyebilir. Çünkü popüler dindarlığa ait inanışların kaynağı hem dini inançlar hem de din dışı olan birtakım inanç ve uygulamalardır. Dinde yeri olmayan, genellikle sihir, büyü ve bunların ürünü olan objelerle alakalı inanç ve uygulamalar batıl inanç olarak

adlandırılmıştır. Geleneksel olarak hakim dinler tarafından kendilerinden önceki, genel kabul görmemiş inanç ve davranışlar için de batıl inanç tabiri kullanılmıştır (bkz. Yel, 1998, s.381).

Popüler dindarlığın oluşumunda din dışı uygulamaların da etkisinin olabileceğini göz önünde bulundurarak dini inancın ve batıl inançların temellerini birlikte dikkate almak gerekir. Batıl inanışlara sahip olmanın temelinde eşyanın ve olayların mahiyetini bilmemek, geleceği bilme arzusu, korku ve stres, çaresizlik, belirsizlik duygusu, sorumluluğu başka güçlere atfetme gibi bazı psiko-sosyal nedenler yer almaktadır (Köse ve Ayten, 2012, s.197-203).

1.3. Popüler Dindarlıkta Sembolün Önemi

Halk arasındaki işlevselliği bakımından popüler dinde semboller çok önemli bir yere sahiptir. Cami, ezan, namaz, hac vb. gibi genel dinsel öğeler yanında halk arasında farklı bir anlamı olan takke, sarık ya da sakalın, evliya türbesinin, tespihin, sakal-ı şerifin, mevlit ve aşure kutlamaları gibi ritüellerin halk arasında sembolik değerleri vardır (Arslan, 2004b, s.195-196).

Sembol kelimesi (İng. Symbol; Yun. Symbolon; Lat. Symbolom), sözlükte “başka bir şeyi, özellikle de soyut şeyleri göstermek veya temsil etmek amacıyla kullanılan şey” ya da “duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, rumuz, timsal, simge” şeklinde tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2014). Yani bir anlamda bir toplumun anlaşılabilmek için belli anlamlar yüklediği bir çeşit göstergedir. Bu tariflere göre örneğin bayrak, vatanın; güvercin, özgürlüğün ve barışın sembolüdür (Tokat, 2009, s.85).

Sembolize etme ise, “bir ittifakı güvence altına alan ve onun nişanesi olan, kırılmış bir madeni para veya madalyonun iki parçasının birbirine yaklaştırılması” anlamına gelir. Yani burada iş, iki parçayı birleştirerek etkin hale getirmektir. Bu iki parçadan biri ulaşılabilecek bir yerde olmasına karşın diğeri başka bir yerdedir. Sembol el altındaki somut parçayı ifade eder ki başka yerde olan soyut parçanın diğeri yarısıdır (Çınar, 2006, s.326). Bu somut parça bize soyut olanı işaret ederken aynı zamanda görünmeyen soyutun da varlığının bir kanıtı niteliğindedir.

Her toplumun kendine has sembolleri vardır. Bunlar ilahi olanı ya da inançla ilgili olup da insan aklı ile doğrudan tasavvuru mümkün olmayanı, aklileştirmek ve anlaşılır hale getirmek için birer araçtır. Fakat bu semboller insanlar tarafından bilinçli olarak oluşturulmazlar. Onlar bireysel ve toplumsal bilinçdışından doğarlar. O toplumdaki ifade ettiği anlamı kaybettiğinde ise ölürler ve unutulup giderler (Çınar, 2006, s.333).

Sembolik unsurlar dinamik bir yapıya sahiptir. Özellikle belirli bir bölgeye ait olan semboller, zamanın ve mekânın değişmesiyle birlikte bazı değişimlere uğramaktadır. Eğer o toplumda o zamanki kastedilen anlamı bilinmiyorsa farklı ve uzak anlamlandırmaya gidilebilir. Fakat doğru bir şekilde, kendi zamanına ve yerine göre yorumlanırsa, ait olduğu toplumun ve kültürün daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir (Aydeniz, 2011, s.76-77). Bu özellikleri yanında sembollerin, hâlihazırda bir anlam taşıdığı toplumda değiştirilmesi mümkün değildir. Örneğin “Tanrı” kelimesi bir toplumda ilahi olanı sembolize etmek için kullanılmaktayken, bu kelime başka bir kelimeyle yer değiştirildiğinde aynı manayı taşımaz. Dolayısıyla işlevini yerine getiren hiçbir sembolün yeri değiştirilemez. Ancak ve ancak bir sembol temsil gücünü kaybettiğinde bilinçte işlevini yitirir ve ortadan kaybolur (Çınar, 2006, s.332).

İnsanın hayatında sembollerin ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Eski medeniyetlerden beri bütün dünyada insanlar din alanında semboller kullanmışlardır (Hamidullah, 1995, s.299). Çünkü ritüeller gibi semboller de bütün kültürlerde kendine yer bulabilecek bir kapsama sahiptir. Dinsel inançların hayatîyetini sürdürmesinde sembollerin çok büyük bir rolü bulunmaktadır (Arslan, 2004b, s.192-193).

Eski çağlardan beri insanlar, inançlarını sembollerle ifade etmeye çalışmışlardır. Çünkü inanç, soyut bir kavram olduğu için bu soyut kavramın tezahürleri somut olmak durumundadır. Bu da sembollerle mümkün olmaktadır. Zerdüştler için “ateş” ilahi gücü temsil eder. Çünkü hiçbir şey ateşin karşısında dayanamaz. Brahman Hintlileri için “inek” kutsaldır. Çünkü inek etinden, sütünden, derisinden ve hatta yakılan dışkısından istifade edilebilen bir hayvandır. Bu da ilahi ihsanın simgesi olarak görülmüştür. Aynı şekilde “dört elli insan” şeklinde taptıkları şey ise “bu kadar

kabiliyeti olan insanın iki eli varsa, tanrının da en azından dört eli olmalıdır” düşüncesinden kaynaklanmış olmalıdır (Hamidullah, 1995, s.299).

İnsan, yüce saydığı kutsal varlığı sembolize ederek içselleştirme ihtiyacı duyar. Fakat ilahi bir din olan İslamiyet’te bu şekilde bir sembolize söz konusu olamaz. “İslam aşkın ve içkin bir Tanrı’ya ibadet için sözlü formüller ve hareketler altında yatan soyut mefhumları yeterli bulur. Somut objelerin kullanılmasına pek rastlanmaz” (Hamidullah, 1995, s.300). Örneğin “Kabe” bir bina olarak somut olsa da hacca giden ya da ona yönelip namaz kılan Müslüman bilir ki o bina Allah’ın varlığına işaretidir. Yoksa Kabe’nin kendisi bina olarak bir anlam ifade etmez. Bu bağlamda her ne kadar İslam’da Allah’ın varlığıyla ilgili somut ifadelerden kaçınılsa da dinle alakalı başka unsurların kendileri de sembol olabilmektedir.

Popüler dindarlığın en yaygın uygulamalarından birisi de mevlitlerdir. Hz. Peygamber zamanında bulunmayan bu uygulama bugünkü haliyle ilk defa Osmanlı’da ortaya çıkmıştır. Mevlit, İslamiyet’ten önceki birçok inancı bünyesinde barındırmaktadır. Dinen batıl sayılan birçok inanç, eğlence ve uygulama mevlit törenlerinde bir araya gelmiştir. Örneğin cenaze mevlitlerinin, Türklerde İslamiyet öncesi dönemden beri var olan ağıt yakma geleneğinin dönüşüme uğramış bir biçimi olduğu düşünülebilir. Ya da Anadolu’nun birçok yerinde mevlit törenlerinde yemek ikramı, İslamiyet öncesi aş törenlerini hatırlatmaktadır (Bayat ve Cicioğlu, 2008, s.149-153).

2. MEVLİT

2.1. Mevlit Kelimesinin Anlamı

Mevlit kelimesi “doğmak, doğurmak, bir kimsenin doğduğu zamanı ve doğum yeri” gibi anlamlara gelmektedir (Ateş, 1954, s.1; Pekolcay, 2013, s.16). Arapça “ve-le-de” kökünden türetilmiş olup Hz. Peygamberin doğumuna, doğumu münasebetiyle yapılan merasimlere, yazılan eserlere ve aynı zamanda Hz. Peygamber’in doğduğu eve “mevlid” denilmektedir (Tellioğlu, 1991, s.175).

Süleyman Çelebi’nin, Hz. Peygamberin doğumunu anlattığı manzum eseri *Vesiletü’n-Necât* da “mevlit” olarak bilinmektedir. Günümüzde de mevlit denilince, daha çok *Vesiletü’n-Necât*’tan bahirler ile aralarında Kuran ve kasideler okunarak gerçekleştirilen törenler akla gelmektedir. Her ne kadar mevlit Hz. Peygamberin doğumu münasebetiyle yazılmış olsa da halk arasında farklı sebeplerle de okunmaktadır.

Mevlit kelimesi halk arasında “Mevlüt”, “Mevlüd”, ya da “Mevlid” şeklinde de kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK) da yukarıdaki anlamları “mevlit” kelimesinin karşılığı olarak açıklamaktadır.(www.tdk.gov.tr, 2014). Ayrıca diğer Müslüman milletlerin dillerinde de “Mevlid”, “Mevleviyye”, “Mevlidü’n-Nebevî”, “Leyletü’n-Nebevî”, “el-Mîlâdü’n-Nebevî”, “Serîdetü’l-Mevlid” vb. gibi kavramlar kullanılmaktadır (Kavas, 2003, s.559).

2.2. Mevlidin Tarihi Gelişimi

2.2.1. Süleyman Çelebi’den Önceki Mevlitler

Hız. Peygamberin doğumunu kutlamak amacıyla yazılan mevlit türü eserler Hız. Peygamberin vefatından çok sonra kaleme alınmıştır. Hız. Peygamber zamanında O’nun doğum günü kutlanmadığı gibi, kendisi de bu yönde bir talep ya da emirde bulunmamıştır. Bu durum dört halife döneminde, Emevi ve Abbasi devletleri dönemlerinde de bu şekilde devam etmiş ve Hız. Peygamberin doğum yıldönümlerinde herhangi bir etkinlikte bulunmamışlardır. Mısır’da kurulan Şîî Fâtîmî devletinde, ilk defa Hız. Peygamberin doğum yıldönümü resmi olarak kutlanmaya başlamıştır. Aynı

zamanda Fatımi devletinde Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve o günkü halifenin doğum yıldönümleri (Mevâlid-i Sitte) resmi olarak kutlanılmıştır. Fatımiler zamanında yapılan bu törenler halka açık alanlarda değil, halife ve devlet erkânına özel bir nevi resmi tören mahiyetinde yapılmıştır (Akt. Özel, 2002, s.236).

Halkın katılabildiği ve umumi alanlarda icra edilen mevlit törenlerine ilk defa Erbil Atabeklerinden Muzafferüddin Kökböri (Ebu Sa'id Muzafferüddin b. Ali b. Beytigin; ö. 630/ 1232) zamanında rastlanılmaktadır. Selahaddin Eyyûbî'nin eniştesi, aynı zamanda oldukça dindar ve hayırsever bir devlet adamı olan Muzafferüddin, çok büyük masraflarla tertip ettirdiği mevlit törenlerinin halka açık bir şekilde ve bir bayram havası içinde kutlanmasını sağlamıştır. Muzaferüddin zamanında yapılan bu tarz mevlit törenlerinin Fâtımîler zamanındaki mevlit törenlerinden en önemli farkı; hazırlık aşaması da dahil olmak üzere törenlerin daha geniş zamana yayılması, halkın katılımıyla bir şenlik havasında geçmesidir (Özel, 2002, s.237-238).

Muzafferüddin zamanında gerçekleştirilen bu mevlit törenlerinde okunmak üzere, zamanın hadis âlimlerinden İbn Dihye (ö. 633/1235), *Kitâbü't-Tenvîr fî Mevlid'il-Beşîr'in-Nezîr* (Uyarıcı ve Müjdeleyicinin Doğumu Hakkında Aydınlatma Kitabı) adında bir kitap yazmıştır (Akt. Pekolcay, 2013, s.20). Bu eseri, mevlit alanında yazılmış ilk eser olarak kabul edenler olduğu gibi hadisçi İmam Tirmîzî'nin *Şemâil-i Şerîf* adlı eserini mevlit olarak kabul edenler de vardır. Ayrıca adında “mevlid” kelimesi bulunan ilk eser ise İbnü'l- Cevzî'nin *El- 'Arûs* veya *Mevlidü'n- Nebî* adlı eseridir (Banarlı, 1963, s.12). İbn Dihye'den sonra Süleyman Çelebi'ye gelene kadar daha pek çok mevlit yazılmıştır. Bunlardan bazıları: Muhyiddin-i Arabî (ö. 1240), El- Bekrî (ö. 1295) ve İbnü'l- Cezerî (ö. 1350) mevlitleridir (Timurtaş, 1972, s.IV).

Mevlit geleneği zamanla Mısır'a, Tunus'a, Fas'a, Mekke'ye, Endülüs'e ve Hindistan'a kadar yayılmıştır. Müslümanların yaşadığı hemen hemen her coğrafyada mevlit okutulur olmuştur (Pekolcay, 2013, s.20-21).

2.2.2.Süleyman Çelebi Mevlidi (Vesiletü'n-Necât)

Süleyman Çelebi hakkında kaynaklarda oldukça az bilgi bulunmaktadır. Ancak onun Bursa'da doğduğu ve yine Bursa'da vefat ettiği bilinmektedir (Pekolcay, 2013,

s.13-15; Ateş, 1954, s.25-26). Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Pekolcay (2013, s.485-486), Vesiletü'n-Necât'ın bazı nüshalarında yer alan;

*“Yiğitlik dahi geçti şöyle hoca
Erişti şastlık u oldu koca”*

Beyitinden yola çıkarak Süleyman Çelebi'nin eserini h. 812'de (m. 1409) altmış yaşında iken yazdığını, dolayısıyla doğum tarihinin h. 752 (m. 1351) olduğunu savunmaktadır. Bu da göstermektedir ki Süleyman Çelebi, Orhan Gazi(d. 1360-ö. 1403), Murad-ı Hüdavendigâr (d. 1326-ö. 1389), Yıldırım Bayezid (d. 1360-ö. 1403), Emir Süleyman (d. 1375-ö. 1420), Musa Çelebi (d. 1388-ö. 1413), Çelebi Mehmet (d. 1382-ö. 1421) dönemlerini görmüş ve Sultan II. Murad (d. 1404-ö. 1451)'in da saltanatının ilk yılına erişmiştir (Kemikli, 2007, s.17). Süleyman Çelebi, h. 825 (m. 1422)'te vefat etmiştir. Kabri, Bursa'da, Çekirge yolunda Eski Kaplıca bölgesine yakın bir yerdedir (Pala, 2009, s.4).

Süleyman Çelebi köklü bir aileden gelmektedir. Babası I. Murad vezirlerinden Ahmed Paşa, dedesi ise Muhyiddin b. Arabî'nin *Füsûs*'unu şerh eden Şeyh Mahmud'dur (Pekolcay, 2013, s.13; Aymutlu, 1995, s.17). Şeyh Mahmud, Şeyh Ede-Bâli'nin oğlu olup Orhan Gazi ile de silah arkadaşlığı yapmıştır. İznik Medresesi'nde müderrislik yapması da Şeyh Mahmud'un ilim alanındaki yerini göstermektedir (Timurtaş, 1972, s. I-II).

Süleyman Çelebi'nin eğitim hayatı hakkında herhangi bir bilgi mevcut olmamasına rağmen “Çelebi” olarak adlandırılması onun sağlam bir eğitim aldığının göstergesi olarak kabul edilmiştir (Pekolcay, 2013, s.14). Eserinden de alim bir kişi olduğu anlaşılan Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-Necât*'taki bir çok beyti hadis ve ayetlerden delillerle yazmış olması bu özelliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Pala, 2009, s.4).

Süleyman Çelebi, kendi zamanında Bursa'da herkesçe bilinen Buharalı Şeyh Emîr Sultan (ö.1429-30/h.833)'a intisap etmiştir. Belli bir süre Yıldırım Bayezid (ö.1403/ h.805)'in Dîvân-ı Hümâyûn imamı olarak görev yapan Süleyman Çelebi, daha

sonra Emir Sultan'ın tavsiyesi ile Bursa'daki Ulu Cami'ye imam olarak atanmış ve ömrünün sonuna kadar bu görevi yapmıştır (Ateş, 1954, s.27; Pekolcay, 2013, s.14).

Günümüzde halkımızca çokça benimsenmiş ve neredeyse her türlü merasimde okunur hale gelmiş olan eserini Süleyman Çelebi h. 812 (m.1409) yılında Bursa'da tamamlamıştır. Bu tarih, eserdeki şu beyit sayesinde kesin olarak bilinmektedir:

*“Hem sekiz yüz on ikide tarihi
Bursa'da oldu tamam bu iyahi”*

Halk arasında “Mevlit” olarak bilinen bu eserin asıl adının *Vesiletü'n-Necât* (Kurtuluş Yolu/ Vesilesi) olduğunu Süleyman Çelebi kitabının sonundaki şu dizelerle beyan etmiştir (Timurtaş, 1972, s.VI):

*“İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı
Bil Vesilet-ün-Necât oldu adı.”*

Süleyman Çelebi'nin, Hz. Peygamberin diğer peygamberlerden üstün olduğunu ispat etmek maksadıyla *Vesiletü'n-Necât*'ı yazdığı rivayet edilmektedir. Bu rivayete göre, İranlı bir vaiz, Bursa'da bir camide vaaz ederken Bakara Suresi'nin 285. ayetini (“...Allah'ın peygamberlerinden hiçbirisi arasında ayırım yapmayız...”) tefsir ederken peygamberlerden hiç birinin üstün tutulmadığını, dolayısıyla Hz. Muhammed'in de Hz. İsa'dan üstün olmadığını savunmuştur. Buna şahit olan bir Arap, vaize itiraz ederek delil olarak Bakara Suresi'nin 253. ayetini (“O peygamberlerin bir kısmını diğerlerine üstün kıldık...”) okumuştur. Fakat yine de halk, vaizin söylediğine itibar etmiştir. Arap, Arabistan, Mısır ve Halep'ten fetvalar almasına rağmen, ancak yedinci kez bu doğrultuda fetva alınca halk kendisini dinlemiştir.

Süleyman Çelebi de İranlı vaizin bu sözlerinden dolayı üzülerken Hz. Peygamberin üstünlüğünü kanıtlama ve Peygambere karşı duyduğu sevgiyi ifade etmesi açısından şu beyitleri söylemiştir (Timurtaş, 1972, s.IV-V):

*“Ölmeyüp İsa göge bulduğı yol
Ümmetinden olmakıün idi ol*

*Hem dahi Mûsâ elindeki asâ
Oldı anun izzetîne ejdehâ*

*Çok temennâ kıldılar Hakdan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar*

*Gerçi kim anlar dahi mürsel durur
Lâkin Ahmed ekmel û efdal durur*

*Zira efdallıga ol elyak durur
Anı eyle bilmeyen ahmak durur”•*

Bu beyitler büyük küçük herkes tarafından beğenildiğı için Süleyman Çelebi, bu beyitlere yenilerini ilave etmiş ve *Vesiletü'n-Necât*'ı yazmıştır. Yukarıdaki sebebin dışında mevlidin yazılmasında Süleyman Çelebi'nin yaşadığı dönemde Anadolu'daki siyasi ortamın da etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Haçlı seferlerinin üzerinden çok geçmeden ortaya çıkan Moğol istilas ve bunların ortaya çıkardığı karışıklık ve batıya doğru mecburi göçlerin neden olduğu kargaşa ortamı, Müslümanlar üzerinde tedirginlik yaratmıştır (Yediyıldız, 2007, s.15). Bunun üzerine bir de Osmanlı'da yaşanan fetret dönemi, Müslümanları iyiden iyiye huzursuzluğa itmiştir. Müslümanları Hz. Peygamber sevgisi etrafında bir araya toplama ve içinde bulundukları sıkıntılı durumun geçici olduğuna ikna etmek için Süleyman Çelebi harekete geçmiş ve mevlidini yazmıştır. Zaten fetret dönemine kadar Anadolu'da yaygın başka mevlit olmadığı halde Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ının halk tarafından çabucak benimsenmesi ve ayrıca Süleyman Çelebi'nin mevlidinin adının “Kurtuluş Vesilesi” olması bunu kanıtlar niteliktedir (Kurt ve Yanmış, 2010, s.345).

• İsa'nın ölmeyip de göge yol bulması, onun ümmetinden olmak içindi/ Hem de Musâ elindeki asa, onun izzetine ejderhâ haline geldi/ Bunlar, Allah Teâlâ'dan çok temennide bulundular ki, Muhammed ümmetinden olsunlar/ Gerçi (diğer Peygamberlere de risâlet erişmiştir,) onlar da peygamberdir; fakat Ahmed onların en mükemmeli ve en faziletlisidir./ Zira, o en faziletli olmaya daha layıktır; onu öyle bilmeyen kişi ahmaktır. (Günümüz Türkçesine çeviri: Pekolcay, 2013, s.57-58)

Osmanlı Devleti'nde mevlit kutlamaları bütün ülke coğrafyasına yayılmıştır. Bugün bile eskiden Osmanlı toprağı olan Bulgaristan, Bosna Hersek, Gürcistan gibi ülkelerde mevlit okutulmaya devam etmektedir (Bkz. Ahmed, 2010, s.372-377; İzeti,2007, s.350-351; Ateşoğlu, 2007, s.393-395). Ülkemizde ise, her ne kadar mevlit resmi bayram olmaktan çıkarılmış ise de mevlit okutma geleneğı devam ettirilmiştir. Cumhuriyet tarihinde de mevlitler geniş halk kitlelerinin katılımıyla büyük camilerde okutulmuştur. Bunlardan biri 1932 yılı Ramazan Ayı'nın Kadir Gecesi'nde Ayasofya Camii'nden okutulmuştur. Atatürk'ün Hafız Yaşar Okuyan'a okuttuğı ve binlerce kişinin katıldığı bu mevlit töreni ilk defa radyodan canlı yayınlanan mevlit olarak tarihe geçmiştir (Yurdakul, 1999, s.143).

2.3. Mevlidin Dini Hükümü

Mevlit okutma, kitap ve sünnette yer almadığı gibi, Hz. Peygamberin doğumu ne kendi ne de dört halife döneminde kutlanmamıştır. Bu yüzden mevlidin hükmünün ne olduğu her dönemde tartışma konusu olagelmıştır. Dinin aslında olmayan bu uygulamanın doğru olup olmadığı konusunda farklı fikirler ileri sürülmüş ve farklı hükümler verilmiştir. Bu hükümleri kısaca şöyle özetleyebiliriz (Pekolcay, 2013, s.25-26; Özel, 2002, s.243-246):

a. Zararlı/Kötü Bir Bidat (Bidat-ı Seyyie): Bu görüşü savunanlara göre mevlit Hz. Peygamber zamanında hatta sahabe ve ondan sonrakiler (tabiin) zamanında da kutlanmadığı için bidattir. Bu görüşte olanlar, mevlit kutlamaları esnasında kadın ve erkeklerin bir arada olması, ayrıca zikir ve ibadet yanında çalgı çalınıp şarkı söylenmesi gibi dinen uygun olmayan fiilleri örnek göstermişlerdir. Mevlidin zararlı bir bidat olduğunu savunanlar arasında İbnü'l- Hâc el Abderî, İbn Teymiye, Muhammed Abduh ve Reşid Rıza gibi âlimler bulunmaktadır.

b. Yararlı Bir Bidat (Bidat-ı Hasene): Mevlidin dinin özünden olmadığını kabul edip bununla beraber Hz. Peygamberin anılmasına vesile olduğu ve mevlit okunan yerde Kuran okutulduğu için, yani sonucu itibariyle hayra vesile olması bakımından bazı alimler mevlidin iyi bidat olduğunu savunmuşlardır. Her ne kadar Hz. Peygamber zamanında uygulanmasa da dine ters bir durum içermediğı için zararsız;

hatta bir vesile ile insanlara Peygamber sevgisi kazandırmaya yardımcı olduğu düşüncesiyle faydalı bile görülmüştür. İbn'ül Cezeri, İbn Hacer el-Askalanî, İbn Nâsirüddin ed-Dımaşkî bu görüşü savunan âlimlerden yalnızca birkaçıdır.

c. Yalnızca Bir Adet: Bazı görüşlere göre ise mevlit törenleri ne bidat-ı seyyie ne de bidat-ı hasene değildir. Mevlit, sadece Hz. Peygamberin doğumunu kutlamak amacıyla ortaya çıkmış bir uygulamadır. Nesiller boyunca uygulanan bu törenler, geleneksel olarak günümüzde de uygulanan bir adettir.

Genel bir değerlendirme olarak diyebiliriz ki; mevlit, kitap ve sünnette yer almaması bakımından bidat olarak değerlendirilebilir. Fakat dine bir zararı olmadığı gibi, aynı zamanda Hz. Peygamberi anmak için bir vesile, insanlara Kuran dinletmek için bir fırsat olması yönüyle faydalı bir adettir. Ayrıca şehrin yoğun hayatında bir araya gelemeyen birçok tanıdık, eş, dost, akraba ve komşuyu bir araya getirmektedir. Daha da önemlisi mevlit törenleri, dini yaşamın önemli formlarından biridir. Dindarlar, mevlit törenlerine katılarak dini duygu duygularını pekiştirirken; mevlit, uygulamaları tam olarak yerine getirmeyen insanların din ile aralarında bir köprü vazifesi kurmaktadır. Bu ve benzer psiko-sosyal sonuçları açısından bakıldığında mevlidin dinin yaşaması ve canlılığını korumasına katkıda bulunduğu savunulabilir.

2.4. Mevlit Törenlerinin İcrası

Mevlit törenleri toplumumuzda önemli bir yere sahiptir. Doğumdan ölüme, hayatın birçok önemli anında tertiplenen mevlit törenleri, belli bir düzen ve ahenk içerisinde icra edilmektedir. Hangi bahirin* önce hangisinin sonra okunacağı, aralarda hangi surelerin ya da ilahilerin okunacağı yazılı olmayan kurallara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Osmanlı'da mevlitler, günümüzde olduğundan farklı şekilde icra edilmiştir(Özel, 2002, s.241-242; Gökdemir, 1989, s.48). Şimdi bunun üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır.

* Vesiletü'n-Necât'ın içerisindeki her bir bölüme "bahir" denilmektedir (Timurtaş, 1972, s.VII; www.tdk.gov.tr, 2014)

2.4.1. Osmanlı'da Mevlit

Osmanlı'da mevlit, Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necât'ıyla birlikte başlamaktadır. İlk olarak resmi mevlit törenleri h. 996 (m. 1588) yılında III. Murad zamanında başlatılmış ve bu törenler yalnızca devletin ileri gelenlerine özel yapılmıştır. Fakat mevlidin yazılmasından, Osmanlı Devleti'nce resmi olarak kutlanmasına kadarki geçen sürede, halk tarafından kutlandığı bilinmektedir. İlk resmi mevlit kutlamaları, Sultan Ahmet Camii'nde yapılmıştır. Daha sonra da Beyazıt, Nusretiye, Beylerbeyi, Hamidiye ve diğer camilerde icra edilmeye başlamıştır. Mevlit, Osmanlı Devleti'nde m. 1910 yılında resmi bayram olarak ilan edilmiş ve Cumhuriyetin ilanından sonra, kaldırılmasına kadar her yıl Rebiyülevvel ayında bayram olarak kutlanmıştır (Özel, 2002, s.241-242). Osmanlı'nın son dönemlerinde ise mevlit kutlamaları, ilk zamanlara göre daha sade yapılır hale gelmiştir (Şeker, 1999, s.29).

Osmanlı'da mevlit törenlerine (mevlit alaylarına) padişah, sadrazam, şeyhülislam ve vezirlerin yanında alimler, şeyhler, ağalar ve müderrisler de dahil olmak üzere bütün devlet erkânı ve halk katılmıştır. Osmanlı'da yapılan bir mevlit töreni şu şekilde anlatılmaktadır (Gökdemir, 1989, s.48):

“Padişahın, hünkâr mahfilinde yerini almasından sonra, önce müezzin mahfilinde Kur'an-ı Kerim tilavet olunur, bunu takiben ta'rîf okunurdu (Hz. Muhammed'in yüksek vasıflarına dair izahlar). Bundan sonra sırasıyla Ayasofya, Sultanahmet şeyhleri ile nöbetli olan şeyh efendiler vaaz verirlerdi. Şeyhler kürsüye çıktıkça hazır bulunanlara şerbet ve buhûr (tütsü) dağıtılırdı. Vaaz bitiminde bu şeyhlere dârüssaade ağası tarafından ferâce ve samur kürkleri ihsân olunurdu. Vaazlardan sonra ilk mevlithan kürsüye çıkar, bir kısım okuduktan sonra inerdi. Ona da dârüssaade ağası tarafından hil'at giydirilirdi. İkinci mevlithan biraz okuduktan sonra müjdecibaşı, Emîrül'l-Hacc olan beylerbeyi veya vezirin, hacc kafilesinin Şam'a ulaştığını bildiren mektubunu sadrazama teslim eder, o da reisülküttâba verirdi. Mektup padişahın huzurunda okunduktan sonra, dârüssaade ağası vasıtasıyla sadrazama Medine'den gelen hurmadan hediye ederdi. O da bunları

çevresine dağıtırdı. Üçüncü mevlidhan kürsüye çıkınca Sultanahmet mütevellisi sadrazamın, Ayasofya mütevellisi şeyhülislamın, diğer vakıfların mütevellileri orada bulunan vezir, ulemâ ve ileri gelenlerin (hacegân) önüne şeker tablaları koyarlar, sonra bu tablalar kaldırılırdı. Mevlidhan kürsüden indikten sonra padişah saraya dönerdi ve bundan sonra halk dağılır. Merasim biterdi”

Görüldüğü gibi Osmanlı’da mevlit merasimleri bayram havasında, halk ve devlet erkânının katılımıyla coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. Bu durum Hz. Peygamber’e olan saygı ve sevginin büyüklüğünü göstermektedir.

2.4.2. Günümüzde Mevlit

Günümüzde mevlit, ülkemiz de dahil olmak üzere Müslümanların yaşadığı bir çok ülkede icra edilmektedir. Bazı yerlerde insanların din ile tek bağlantıları gibi görünürken, bazı yerlerde ise sadece kültürel bir olgu olarak kabul edilmektedir. Kimi insanlar için mevlit, manevi bir haz kaynağı iken, kimileri için musiki formunda okunan şiirden ibarettir. Fakat şu veya bu şekilde mevlit bugün büyük bir coğrafyada varlığını korumaktadır.

2.4.2.1. Ülkemizde Mevlit Törenleri

Ülkemizde mevlit törenleri, popüler dindarlığın en önemli unsurlarından biridir. Kuran’da ya da sünnette yeri olmamasına rağmen halk arasında bu kadar yaygın olması, halkın Hz. Peygambere olan sevgisinin büyüklüğü ile ilişkilendirildiğinde daha da anlamlı olmaktadır.

Bugün ülkemizde, kendini laik olarak adlandırandan, dindar olduğunu söyleyene, radikal olarak bilinene kadar hemen herkesin ya mevlit okutmuş, ya mevlit dinlemiş, ya da bir mevlit lokumu yemiş olma ihtimali bulunmaktadır. Bunun en önemli sebebi mevlidin Türk popüler dindarlığındaki yaygınlığıdır. Doğumdan ölüme; sünnetten evlenme cemiyetine; yeni ev almadan, asker göndermeye kadar birçok faaliyetinde halk mevlit okutmaktadır. Genel olarak mevlidin okutulma zamanları ve

hangi amaçla okutulduğunu şu şekilde sıralamak mümkündür (Efe, 2010, s.23-25; Pekolcay, 2013, s.27-28):

- Hz. Peygamberin doğum günü olan mevlit kandilinde ve diğer kandil gecelerinde, Kadir gecesinde, Ramazan ve Kurban bayramı gecelerinde
- Çocuğun doğumu nedeniyle genellikle 40. gününde ya da doğumunu müteakip yakın bir zamanda
- Çocuğun sünnet düğününde
- Çocukların başarıları için önemli sınavlarından önce
- Askere gönderme ya da askerden dönüşte
- Evlenme cemiyetlerinde (düğünlerde)
- Hacca ya da umreye gidip döndüğünde
- Yeni bir ev ya da araba alındığında
- Hastalıklardan kurtulma ümidiyle ve manevi huzur maksadıyla
- Çeşitli vesilelerle şehitlerin “ruhlarını taziz” için (yıldönümlerinde ya da Cuma günü veya gecesinde)
- Bir kişinin ölümünde, toprağa verilmesinin ilk gecesinde, ölümünü üçüncü, yedinci, kırkıncı ya da elli ikinci gecesinde ve ölüm yıl dönümlerinde
- Çocuk sahibi olunmak arzusuyla, bir işe veya memuriyete başlamak arzusuyla adak adandığında
- Dini veya içtimai kurumların açılışında, temel atma töreninde
- Sevinçli olayların kutlanması maksadıyla şükür için
- Yağmur duasına çıkarken veya yağmur duası esnasında ülkemizin muhtelif yerlerinde mevlit okutulmaktadır

Mevlidin okunma nedeni kadar okunma biçimi de önemlidir. Mevlidin kim tarafından bestelendiği konusunda kesin bilgiler bulunmamakla birlikte Ergün (1942, s.12-17), Süleyman Çelebi tarafından bestelenmiş olabileceğini söylemektedir. Yine Ergün’e göre daha sonraki bir zamanda Sinaneddin Yusuf (ö. 973/1565) tarafından tekrar bestelenmiş olması muhtemeldir. Özcan (2004, s.484) ise mevlidin bugün bilinen tek bestekarının XVII. yüzyılda yaşamış olan Bursalı Sekban olduğu kanaatindedir.

Bazı bölgesel farklılıkların dışında ülkemizde mevlidin okunuşu genel itibarı ile aynı şekildedir. Araştırmamızın örneklemini İstanbul ili Avcılar ilçesinden seçildiği için bu bölgede tertiplenen mevlit törenlerinden bahsetmekte yarar vardır. Avcılar’da mevlit törenleri şu şekilde icra edilmektedir:

Genellikle mübarek gecelerde (mevlit kandili, beraat kandili, kadir gecesi vb.) ya da cami cemaatinden birisinin vefatı üzerine camilerde mevlit okunmaktadır. Bu mevlitler genelde cami görevlileri ya da mevlithanlar tarafından okunur. Öncelikle Kuran’dan bir aşır okunmasıyla başlar ve Süleyman Çelebi Mevlidi’nden ilk bahir okunur. Sonra da sırasıyla bahirler, aralarında ilahi ve aşırılarla birlikte okunur. Mevlit icrası sırasında Vesiletü’n-Necât’ın bahirleri sonuna kadar okunmaz. Her bahirin başından 10-15 beyit okunarak ilahiye ve Kuran tilavetine geçilmektedir. Mevlit bahirleri her biri farklı makamlarda olmak üzere melodik bir seyir içerisinde bir vezne bağlı olarak okunmaktadır. Fakat mevlit okuyanların hepsinin musiki ve makam bilgisi olmadığından kulaktan dolma makamlarla okumaya çalışmaktadırlar. Özcan (1982, s.24-25), mevlidin okunuş sırasını ve bahirlerin okunduğu makamları şöyle sıralamıştır:

1. “Mevlide sabâ makamı ile başlanır. Hüseyinî’de karar verilir.
2. Yaratılış bahrine hicâz ile girilir, hüzzamda karar verilir.
3. Veladet bahri rast, nişâbürek makamlarıyla okunur. Muhtelif makamlarda başlandığı da olur. Bu durumda yine rastta karar verilir.
4. Mi’rac bahri hüzzâm veya segâh ile okunur, hüseyinîde karar verilir
5. Vefat bahri hüzün ifadesi olarak ekseriya hicâz, nevâ, bayâtî ve uşşâk makamlarında okunur.”

Mevlidin bitiminde dua yapılır ve Fatiha okunarak mevlit töreni sona erdirilir. Camiden çıkışta mevlit okutanlar ya da hayır yapmak isteyen başka kişiler, camiden çıkanlara gül suyu, lokum ve şeker gibi ikramlarda bulunurlar.

Camide düzenlenen mevlit merasimleri kadınlara özel değilse, erkeklerin sayısı kadınlara göre daha fazla olmaktadır. Özellikle kandil gecelerinde katılım oldukça fazla olmaktadır. Camilerde okunan mevlitlerin dışında sünnet düğünleri, nikah törenleri, anma merasimleri veya kutlu doğum haftası vb. önemli günler münasebetiyle salon ya

da derneklerde mevlitler okunmaktadır. Burada mevlit icrası da camilerdeki düzene benzer şekilde gerçekleştirilmektedir.

Yukarıdaki mevlit törenlerinin dışında evlerde okutulan ve genellikle kadınların davet edildiği mevlitler bulunmaktadır. Bu tür mevlitler çoğunlukla cenaze evinde okutulmaktadırlar. Cenazenin defnedildiği gece, defnin haftasında, kırkinci gününde, sene-i devriyesinde ya da yıllar sonrasında ölünün ruhunu rahatlatmak maksadıyla mevlit okutulmaktadır. Evlerde okutulan bir diğer mevlit türü de bebek mevlididir. Bebeklerin doğumunun haftasında ya da doğumunun kırkinci günü okutulan bu tür mevlitler, bebeğin hayırlı bir evlat olması, sağlıklı olması, kaza ve belalardan uzak olması niyetiyle okutulmaktadır. Ayrıca bu mevlitlerin fonksiyonel bir yanı da bulunmaktadır. Doğumdan sonra bebek görmek için geleceklerin hepsini bir seferde davet etmek suretiyle ev halkı için de bir kolaylık olmaktadır.

Evlerde tertip edilen ve çoğunlukla da kadınların katıldığı bu tür merasimler genellikle kadın mevlithanlarca icra edilmektedir. Erkek mevlithanlar olduğunda başka bir odada kapı açık bir şekilde mevlit okunurken kadınlar diğer odalarda dinlerler. Fakat mevlit okuyan kişi kadın olduğunda dinleyicilerin arasında okumaktadır. Evlerde okunan mevlitlerin okunuşu da camilerdekine benzemektedir. Mevlit bahirlerinin aralarında Kuran ve ilahiler okunmaktadır. Çok nadiren de olsa mevlit bahirlerinin şiir tarzında okunmasına da rastlanır. Fakat bu tarz mevlitler diğerine göre pek fazla tercih edilmemektedir. Fakat son zamanlarda adına mevlit dedikleri fakat içerisinde Vesiletü'n-Necat'tan herhangi bir şeyin okunmadığı törenler de gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Davet edilirken “mevlit” diye davet edilmekte, fakat yalnızca Yasin, Mülk, Nebe sureleri ile diğer bazı sureler ve aralarda ilahiler okunmaktadır

Evlerde okunan mevlitler esnasında kadınlar tarafından uygulanan popüler dindarlığa ait bazı uygulamalara da rastlanılmaktadır. Bu uygulamalardan en çok bilinenleri ve çoğu ev mevlidinde uygulananları şunlardır:

1.Şerbet Dağıtma: Osmanlı'da da uygulanmakta olan bu gelenek mevlidin neredeyse ortalarında velâdet bahri okunurken;

*“Susadım gayet harareten kati
Sundular bir cam dolusu şerbeti”*

beyti okunurken şerbet, meyve suyu veya tatlı bir şeyler ikram edilir. Bebek mevlitlerinde ise “Loğusa şerbeti” denilen bir şerbet ikram edilir.

2.Sırt Sıvazlama: Şerbet içildikten sonra yine velâdet bahrinde geçen;

*“Geldi bir akkuş kanadiyle revan
Arkamı sıvadı kuvvetle heman”*

beyti okunurken kadınlar birbirlerinin sırtlarını sıvazlar. Cebrail’in Hz. Peygamberin annesi Amine Hatun’un sırtını ona şifa olsun, doğumu kolay olsun diye sıvazladığını düşünerek, kadınların birbirine şifa temennilerinin bir ifadesi olarak herkes bir yanındakinin sırtını sıvazlar.

3.Ayağa Kalkıp Kibleye Yönelme: Şerbet ikramı arkasından sırt sıvazlanır ve hemen sonrasında okunan;

*“Doğdu ol saatte ol sultan-ı din
Nura gark oldu semavat ü zemin”*

beyti okunurken ayağa kalkılır ve kibleye dönülür. Bunun temelinde ise, Hz. Peygamberin doğumunu müjdeleyen beyit okunduğunda Hz. Peygamber’e duyulan saygı ve sevgiyi ifade etme, bir nevi Hz. Peygamberi, doğumu esnasında ayakta karşılama hissiyatının yattığı söylenebilir.

4.Bebeği Kucaktan Kucağa Gezdirme: Bebek mevlitlerinde mevlidin sonunda “bebek ilahisi” olarak bilinen bazı ilahiler okunurken bebek kadınlar arasında kucaktan kucağa dolaştırılır ve bir battaniye içerisinde sallanır. Bebeğin elden ele dolaştırılmasının sebebi, bebek ziyaretine gelenler hem bebeği görsün hem de bebeğe hayır duada bulunsunlar diyedir.

Yurt içinde farklı bölgelerde, başka illerde daha farklı uygulamalar da söz konusu olabilir. Fakat araştırmamızın sınırları çerçevesinde Avcılar’da mevlit törenleri bu şekilde icra edilmektedir.

2.4.2.2. Yurt Dışında Mevlit Törenleri

Ülkemizde olduğu gibi yurt dışında da mevlit, Müslümanlar tarafından çokça okunmakta ve okutulmaktadır. Özellikle Osmanlı’nın hâkimiyeti altında yaşamış Müslüman halklar Süleyman Çelebi’nin mevlidini okumaya devam etmektedirler. Örneğin, Arnavutlarda ve Boşnaklarda mevlit törenleri, mübarek gün ve gecelerde, sünnet ve doğum gibi zamanlarda yapılmaya devam etmektedir. Bu törenlerde mevlidin bazen tamamı bazen de törenin niteliğine göre içinden bazı bölümler değişik makamlarda okunmaktadır. Bahir aralarında ayetler ve ilahiler de okunan mevlit törenleri 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türkçe olarak okunmuş daha sonra Boşnakça ve Arnavutçaya çevrilmiştir (İzeti, 2007, s.350-351).

Bulgaristan’da da mevlit günümüze kadar aralıksız okunmaya devam etmiştir. Komünizm yıllarında Müslüman halkın çoğunluğu din ile olan irtibatını büyük ölçüde kaybetmiş, Kuran’ı okuyamaz hale gelmiştir. Fakat neredeyse her Müslüman-Türk’ün evinde olan Vesiletü’n-Necât Türkçe olduğu için herkes tarafından kolayca okunmuş ve halkın büyük çoğunluğunun din ile tek irtibatı haline gelmiştir. Bulgaristan’da da mevlit mübarek gün ve gecelerde, bir kimsenin ölümü nedeniyle, yeni ev ya da araba alma gibi nedenlerle okutulmaktadır (Ahmed, 2010, s.372-377).

“Süleyman Çelebi” adı ve “Vesiletü’n-Necât” ismi bilinmese de Kırım’da halk mevlidi bilmekte ve doğumdan ölüme kadar birçok yerde okutmaktadırlar. Bulgaristan’da olduğu gibi Kırım’da da uzun süre Müslüman halkın din ile tek irtibatı mevlit törenleri olmuştur. Günümüzde Kırım’da dini yaşam, yavaş yavaş eski haline dönse bile yaşlılar hala mevlide karşı olan bağlılıklarını korumaktadırlar. Fakat durum genç nesilde farklıdır. Onlar dini yabancı unsurlardan arındırma düşüncesiyle dedelerinin Müslüman olarak kalmasının belki de tek yolu olan mevlidi bid’at olarak saymakta ve onu reddetmektedirler (Gafarov, 2007, s.390-392).

Gürcistan’da da mevlit, yıllarca insanların din ile tek irtibatı olarak varlığını devam ettirmiştir. Hatta camiler kapatıldığı, birlikte ibadet yasaklandığı için insanlar, mevlit sayesinde bir araya gelerek bu vesileyle bazı namazlarını da (akşam ve yatsı) bir arada kılabilme imkanı bulmuşlardır. Gürcistan’da mevlit her evde yılda bir kere okunması farzmiş gibi düşünülüp bu geleneğe sıkı sıkıya bağlı kalınırdı. Mevlide saygı o kadar büyüktü ki; hocalar, mevlit okunurken konuşmanın haram olduğunu söylemişlerdi. Bugün bile camiler tekrar açılmış olmasına ve insanların dini ibadetlerini rahatça yapıyor olmalarına rağmen, mevlit eski itibarını yitirmemiştir. Gürcistan’da mevlit, yakın zamana kadar hep Türkçe okunmuştur (Ateşeoğlu, 2007, s.393-395).

Sonuç olarak Türk popüler dindarlığının önemli unsurlarından biri olan mevlidin, Türk halkının dini yaşamında önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Peygamber sevgisini dile getiren Vesiletü’n-Necat’ın halk tarafından sevilip kabul edilmesi ve uzun yıllardır okunuyor olması mevlidin bu önemli yerini teyit eder niteliktedir. Buraya kadar kavramsal ve tarihsel olarak incelenen mevlidin insanların günlük hayatlarında nasıl bir yeri olduğu ve mevlidin dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilişkisi bundan sonraki bölümlerde ele alınacaktır.

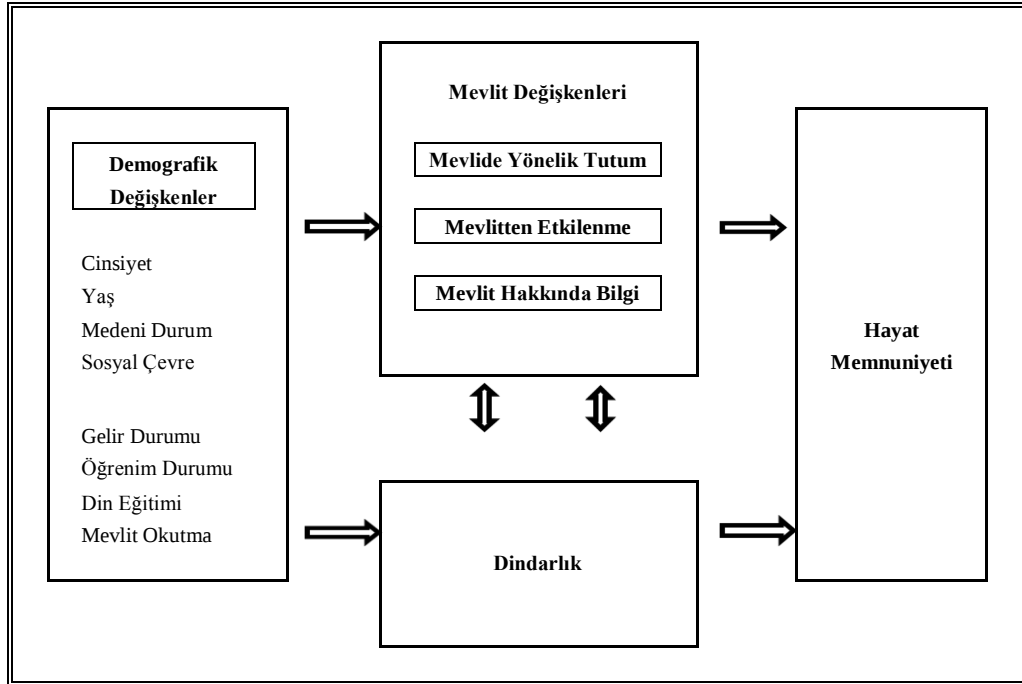
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmanın modeli de genelde tarama özelde ise ikiden fazla değişken arasındaki değişimi araştırdığı için ilişkisel tarama modelidir. Tarama modeli, geçmişte var olmuş ya da şuanda var olan durumları, şartları ve özellikleri olduğu gibi ortaya koymaya çalışan araştırma modelidir (Arslantürk ve Arslantürk, 2013, s.101). İlişkisel tarama modeli (survey metodu) ise iki veya daha çok sayıda değişken arasındaki değişimin varlığını ve derecesini belirlemeye çalışan araştırma modelidir (Karasar, 1986, s.81).

İlişkisel tarama modeline uygun olarak bu çalışmada demografik değişkenler, mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık düzeyleri ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırmanın modeli aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 1: Araştırma Modeli

2.EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni, İstanbul Avcılar İlçesi'nde ikamet edenlerdir. Avcılar'da özellikle 17 Ağustos depreminden sonra hızlı bir değişim yaşanmış ve ülkenin çeşitli

yerlerinden göç almış ve nüfusu hızlı bir şekilde artmıştır. Böylece Avcılar ilçesi, farklı görüş, inanç ve düşünceyi bünyesinde barındıran kozmopolit bir ilçe haline gelmiştir. Mevlitle ilgili inanç ve tutumların incelendiği bu çalışmada araştırmanın temsil gücünü arttıracak düşüncesiyle araştırma evreni bu tarz kozmopolit bir yer olarak tercih edilmiştir.

Yaşları 18- 77 arasında dağılım gösteren ve 655 kişiden oluşan katılımcılar araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem, Avcılar ilçesi genelinden “kartopu örnekleme” (Arslantürk ve Arslantürk, 2013, s.117) yoluyla seçilmiştir.

3. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ

Bireylerin mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık ve hayat memnuniyetleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmanın bilgi toplama formu olan anketler katılımcılara 2014 yılının Nisan-Mayıs ayları süresinde Avcılar ilçesi genelinde uygulanmıştır.

Anket formunda, katılımcıların kişisel ve demografik özelliklerini tespit etmek için birtakım sorular (kişisel bilgi formu) sorulmuştur. Bu sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda kişilerin demografik özelliklere göre dağılımını, sayı ve yüzdelerini gösteren tablolar verilmektedir.

Tablo 1
Cinsiyete Göre Dağılım

	N	%
Erkek	196	29,9
Kadın	459	70,1
Toplam	655	100

Tablo 1’e göre araştırma örneklemini oluşturan 655 kişinin % 29,9’u (196 kişi) erkek, % 70,1’i (459 kişi) kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 2
Yaş Gruplarına Göre Dağılım

	N	%
a) Son Ergenlik (18-21 yaş)	56	8,5
b) İlk Yetişkinlik (22-35 yaş)	279	42,6
c) Orta yetişkinlik (36-45)	137	20,9
d) Son Yetişkinlik (45-59)	136	20,8
e) Yaşlılık (60 ve üzeri)	47	7,2
Toplam	655	100

Katılımcıların yaşları 18-77 yaşlar arasında değişmektedir. Yaşları gelişim dönemlerine uygun olarak kategorileştirilen örneklem grubunun % 8,5'i (56 kişi) son ergenlik; % 42,6'sı (279 kişi) ilk yetişkinlik; % 20,9'u (137 kişi) orta yetişkinlik; %20,8'i (136 kişi) son yetişkinlik ve % 7,2'si (47 kişi) yaşlılık dönemindeki kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 3
Medeni Duruma Göre Dağılım

	N	%
Evli	447	68,2
Bekar	189	28,9
Diğer	19	2,9
Toplam	655	100

Tablo 3'e göre katılımcıların % 68,2'si (447 kişi) evli, % 28,9'u (189 kişi) bekâr ve % 2,9'u (19 kişi) ise boşanmış ya da eşi vefat etmiş olan kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 4
Hayatın Çoğunluğunun Geçirildiği Yere (Sosyal Çevre) Göre Dağılım

	N	%
Köy	19	2,9
Kasaba/Belde	9	1,4
İlçe Merkezi	84	12,8
Şehir/Büyük Şehir	543	82,9
Toplam	655	100

Tablo 4’e göre katılımcıların büyük çoğunluğu (543 kişi %82,9) hayatlarının çoğunu şehir veya büyükşehirde geçirmiştir. Daha sonra sırasıyla hayatının çoğunu ilçede (84 kişi %12,8), köyde (19 kişi %2,9) ve kasabada (9 kişi %1,49) geçirenler gelmektedir.

Tablo 5
Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Dağılım

	N	%
Üst Seviye/Zengin	8	1,2
Orta Seviye Üstü	127	19,4
Orta Seviye	462	70,5
Orta Seviye Altı	50	7,6
Alt Seviye/Fakir	8	1,2
Toplam	655	100

Katılımcıların % 70,5’i (462 kişi) kendi ekonomik düzeyini orta seviye olarak belirtmiştir. Büyük çoğunluğu bu seviyedekiler oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla orta seviye üstü (127 kişi % 19,4) ve orta seviye altı (50 kişi % 7,6) olarak belirtenler gelmiştir. Kendisini üst seviye yani zengin ve alt seviye yani fakir olarak tanımlayanların sayıları (8’er kişi %1,2) eşittir.

Tablo 6
Eğitim Durumuna Göre Dağılım

	N	%
Okur-Yazar değil	15	2,3
İlkokul/Ortaokul	206	31,5
Lise	191	29,2
Üniversite ve Üzeri	243	37,1
Toplam	655	100

Tablo 6’ya göre katılımcıların %37,1’i (243 kişi) üniversite ve üzeri eğitim kurumlarından mezun olanlardan oluşmaktadır. İlk sırayı alan bu kategoriden sonra ikinci sırada %31,5’lik oranla (206 kişi) ilk ve orta dereceli okullardan mezun olanlar bulunmaktadır. Daha sonra ise % 29,2’lik oranda (191 kişi) lise mezunu bulunmaktadır.

Bu üç kategori birbirine oldukça yakınken %2,3 ile (15 kişi) en düşük oranda okur-yazar olmayanlar bulunmaktadır.

Tablo 7
Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Dağılım

	N	%
Ailede	234	35,7
Kur'an Kursu veya Okulda	381	58,2
Din Eğitimi Almadım	40	6,1
Toplam	655	100

Katılımcıların yarısından fazlası (%58,2; 381 kişi) din eğitimini Kuran kursu veya okulda almış, %35,7'si (234 kişi) ise din eğitimini yalnızca aileden almıştır. Genel olarak bakıldığında katılımcıların %93,9'u (615 kişi) bir şekilde din eğitimi almıştır. Din eğitimi almayanların oranı ise % 6,1 (40) gibi çok düşük rakamlarda kalmıştır.

Tablo 8
Mevlit Okutma Durumlarına Göre Dağılım

	N	%
Mevlit Okutan	415	63,4
Mevlit Okutmayan	240	36,6
Toplam	655	100

Tablo 8'de katılımcılara “Daha önce mevlit okuttunuz mu?” sorusu sorulmuş ve mevlit okutanlar ile okutmayanlar bu şekilde tespit edilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların % 63,4'ü (415 kişi) daha önce herhangi bir sebepten mevlit okutmuştur. Geriye kalan % 36,6'sı (240 kişi) ise daha önce mevlit okutmamıştır. Fakat katılımcıların tamamı hayatında en az bir kez mevlit dinleyenlerden seçildiği için bu oranlar yalnızca mevlit okutma oranlarıdır.

4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama araçları olarak anket tekniği kullanılmıştır. Büyük gruplar üzerinde araştırma imkânı sağlaması, uygulanmasının kolay olması ve diğer tekniklere göre maddi yönden makul olması (Arslantürk ve Arslantürk, 119, 2013) anket tekniğinin tercih edilmesindeki başlıca etkenler olmuştur. Araştırmanın konusuna

ve amacına uygun olarak ekte (bkz. Ek-1) sunulan anket hazırlanmıştır. Anket formunda yer alan maddeler, kendi içlerinde gruplandırılarak ilk bölümde kişisel bilgileri ölçecek maddeler, daha sonra da tutumları ölçecek maddeler gruplar halinde katılımcıya sunulmak üzere hazırlanmıştır. Bu grupların her birinde sunulan ölçeklerle ilgili bilgiler aşağıda verilmektedir.

4.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik özelliklerini ölçmek üzere araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu toplam sekiz maddeden oluşmaktadır. Bu form ile katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, hayatlarının çoğunu geçirdikleri yer, gelir durumları, öğrenim durumları, din eğitimi alma durumları ve daha önce mevlit okutup okutmadıklarına dair bilgiler toplanmıştır.

4.2. Mevlit Ölçekleri

Araştırmada, katılımcıların mevlit ile ilgili tutumlarını ölçmek amacıyla mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme ve mevlit hakkında bilgi ölçekleri kullanılmıştır. Ölçeklerin tamamı 32 maddeden oluşmaktadır. Bu 32 maddenin 24'ü Hökelekli'nin (2009) *Mevlitle İlgili İnanç ve Tutumlar* başlıklı makalesinden alınmıştır. Kalan 8 maddesi de araştırmacı tarafından ilave edilmiştir.

Elde edilen bu maddeler, ölçtükleri özelliklere göre bölümlere ayrılarak üç ayrı ölçek haline getirilmiştir. İç tutarlılık ve faktör analizi yapılan bu üç ölçek, *Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği*, *Mevlitten Etkilenme Ölçeği* ve *Mevlit Hakkında Bilgi Ölçeği* olarak adlandırılmıştır.

4.2.1. Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği

Katılımcıların mevlide yönelik olumlu ve olumsuz tutumlarını ölçen bu ölçek 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan her bir maddede “*kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum*” şeklinde 5 farklı derece vardır. Bunlar en olumludan en olumsuza sırasıyla 5, 4, 3, 2, 1 değerinde puanlara sahiptir. Bu değerlere göre bir katılımcının bu ölçekten alacağı en yüksek puan 80 en düşük puan ise 16 puan olacaktır.

Verilerin homojen bir yapıya sahip olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri (,94), iç tutarlılık katsayısını gösteren Cronbach Alfa Değeri (,91) ve değişkenler arasında faktör analizi yapılabilecek bir ilişki olup olmadığını gösteren Bartlett's Test of Sphericity değeri ($x^2=5459,16$; $p=000$) olarak hesaplanmıştır. Bu bulgulara dayanarak ölçeğin uygulanmasının istatistikî açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

4.2.2. Mevlitten Etkilenme Ölçeği

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeylerini ölçen bu ölçek 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan her bir maddede “*kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum*” şeklinde 5 farklı derece vardır. Bunlar en olumludan en olumsuzla sırasıyla 5, 4, 3, 2, 1 değerinde puanlara sahiptir. Bu değerlere göre bir katılımcının bu ölçekten alacağı en yüksek puan 60 en düşük puan ise 12'dir.

Yapılan analizler neticesinde ölçeğin KMO değeri (,90), Cronbach Alfa Değeri (,84), Bartlett's Test of Sphericity değeri ($x^2=3206,02$; $p=000$) olarak hesaplanmış ve ölçeğin uygulanmasının istatistikî açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

4.2.3. Mevrit Hakkında Bilgi Ölçeği

Katılımcıların Mevrit hakkındaki bilgilerini ölçen bu ölçek 4 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan her bir maddede “*kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum*” şeklinde 5 farklı derece vardır. Bunlar en olumludan en olumsuzla sırasıyla 5, 4, 3, 2, 1 değerinde puanlara sahiptir. Bu değerlere göre bir katılımcının bu ölçekten alacağı en yüksek puan 20 en düşük puan ise 4 puan olacaktır.

Yapılan analizler neticesinde ölçeğin KMO değeri (,759), Cronbach Alfa Değeri (,77), Bartlett's Test of Sphericity değeri ($x^2=743,16$; $p=000$) olarak hesaplanmış ve ölçeğin uygulanmasının istatistikî açıdan uygun olduğu anlaşılmıştır.

4.2.4. Ok- Dini Tutum Ölçeği

Araştırmada, katılımcıların dini düzeyini ölçmek üzere Üzeyir Ok (2011) tarafından geliştirilen, *Ok-Dini Tutum Ölçeği* aynen kullanılmıştır. Likert formatında (bkz. İslamoğlu, 2011, s.151) hazırlanan duygusal dindarlık ölçeği 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan her bir soruda “*kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum*” şeklinde 5 farklı derece vardır. Bu dereceler en olumludan en olumsuzla sırasıyla 5, 4, 3, 2, 1 değerinde puanlara sahiptir. Bu değerlere göre bir katılımcının bu ölçekten alacağı en yüksek puan 40, en düşük puan ise 8 puan olacaktır.

Ok, yaptığı analizler neticesinde ölçeğin Cronbach Alfa Değeri’ni (,81 ve 91) olarak hesaplamış ve ölçeğin uygulanmasının istatistikî açıdan uygun olduğuna karar vermiştir. Bu araştırmada ölçeğe iç tutarlılık analizi yapılmıştır. Ok, bu ölçeği bilişsel, duygusal, davranışsal ve ilişkisel olmak üzere 4 boyutta incelemiştir.

4.2.5. Hayat memnuniyeti ölçeği

Kişinin hayattan ne derece memnun olduğu, idealindeki hayatı yaşadığını düşünmesi ve başka bir hayat yaşama imkânı sunulsa bile şuan ki hayatında çok fazla bir şey değiştirmeyecek derecede hayatından memnun olması (Ayten, 2012, s.32) durumu onun hayat memnuniyeti düzeyini gösterir. Araştırmada katılımcıların hayat memnuniyet düzeyini ölçmek için Ayten (2012, s.32-33)’in İngilizce aslından tercüme edip Türkçesi için güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yaptığı *Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMO)* kullanılmıştır. 5 maddeden oluşan hayat memnuniyeti ölçeğinde katılımcılardan “Bana çok uygun” ve “Bana hiç uygun değil” seçenekleri arasında çok uygundan hiç uygun olmayana doğru 7 ile 1 arasında bir değer verilmesi istenmektedir. Bu ölçekten katılımcının alabileceği en yüksek puan 35, en düşük puan ise 7’dir. Ölçeğe Ayten (2012, s.32-33) tarafından yapılan iç tutarlılık analizi sonrası ölçeğe ilişkin değerler şu şekilde olmuştur: Ölçeğin KMO değeri (,81), Cronbach Alfa Değeri (,85), Bartlett’s Test of Sphericity değeri ($\chi^2=323,367$; $p=000$) olarak hesaplanmış ve ölçeğin uygulanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Biz de araştırmamızda ölçeğe tekrar

iç tutarlılık analizi uyguladık. Elde edilen bulgular, “Bulgular ve Yorumlar” kısmında sunulmuştur.

5.VERİLERİN TOPLANMASI VE İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Mevlitle ilgili inanç ve tutumları inceleyen bu araştırmanın amacına ve problemlerine uygun olarak hazırlanan anket formu Avcılar ilçesinde (İstanbul) 2014 yılı Nisan ve Mayıs aylarında iki aylık bir zaman diliminde uygulanmıştır. Anketlerin çoğu katılımcılar tarafından doldurulmuş bazıları ise anketör tarafından okunmuş ve katılımcıların cevaplarına göre doldurulmuştur. Anketin doldurulması 10-15 dakika sürmüştür. Anketler yalnızca önceden mevlit dinleyenlere uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan anketlerin 40 tanesi mevlit merasiminden hemen sonra uygulanmış, 615 tanesi ise hayatının herhangi bir döneminde en az bir kez mevlit dinlemiş kişilere uygulanmıştır. Uygulamada esnasında gerekli açıklamalar yapılmış ve gönüllülük esasına dayalı isteyen kişilere uygulanmıştır. Anketin uygulanması esnasında katılımcılar anketin doldurulmasına ilişkin ciddi bir itirazda bulunmamışlardır.

750 kişiye dağıtılan anket formlarının 685’i doldurulmuş olarak araştırmacıya dönmüştür. Yapılan veri temizleme işleminden sonra, formlardan 30’u eksik ve dikkatsiz doldurma nedeniyle değerlendirmeye alınmamış, kalan 655 anket formu değerlendirmeye alınmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan verilerin analizi SPSS paket programı yardımıyla yapılmıştır.

Yapılan veri temizleme işleminden sonra, anket formundaki bazı soruların sayısal değerleri yeniden kodlama (recode) yöntemiyle değiştirilmiştir. Bazı değişkenler (yaş, gelir durumu, öğrenim durumu) yeniden tanımlanmış ve veri dönüştürme (transformation) işlemleri yapılmıştır.

Ölçekleri oluşturan maddeleri faktörleştirmede temel bileşenler analiz tekniği (prenciple component analysis, PCA) kullanılmıştır. Maddeler arası iç tutarlılığı belirlemek için ise iç tutarlılık (Cronbach alpha) analizinden yararlanılmıştır.

Farklı iki grup arasındaki ilişkilerin anlamlı olup olmadığı, bağımsız grup t-test (independent samples t-test) ile ölçülmüştür. İki den fazla grupların karşılaştırmasında

ise tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) kullanılmıştır. Farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemede ise genellikle Scheffe testi uygulanmıştır. İki sürekli değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemede ise Pearson korelasyon katsayılarından (Pearson Correlation Coefficients) yararlanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE YORUMLAR

BULGULAR VE YORUMLAR

Mevlitle ilgili inanç ve tutumların incelendiği bu araştırmada ayrıca mevlitle ilgili tutumların dindarlıkla, demografik değişkenlerle ve hayat memnuniyetiyle ilişkisi de ele alınmaktadır. Temelde “*Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?*” sorusuna cevap aranmıştır. Ayrıca mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerinin demografik değişkenlere göre değişiklik gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmanın konusu ve problemlerine uygun olarak yukarıdaki değişkenleri incelemek amacıyla konuyla ilgili hipotezleri test edecek bulgulara ulaşılmıştır.

Bu bölümde ulaşılan bilgilerin anlaşılabilir olması için ulaşılan bulgular belirli bir düzen içerisinde, araştırmanın hipotezleri ve araştırma modelinde belirlenen yol doğrultusunda verilecektir. İlk önce ölçeklerin iç tutarlılık (reliability) ve faktör analizine ait bulgular verilecek ve mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti değişkenlerindeki genel duruma ait bulgular verilecektir. Daha sonra mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme, mevlit hakkında bilgi, dindarlık ve hayat memnuniyeti değişkenlerinin demografik değişkenlere göre durumları sunulacaktır. Son olarak da mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile hayat memnuniyeti ve dindarlık değişkenlerinin birbirleriyle ilişkileri incelenecektir.

1.ÖLÇEKLERLE İLGİLİ BULGULAR

İç tutarlılık (güvenirlilik) analizi, anketteki maddeler ve bunlara verilen cevapların birbiriyle tutarlılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak için yapılmaktadır (Arslantürk ve Arslantürk, 2013, s.173). Faktör (geçerlilik) analizi, birden çok değişkeni daha az sayıdaki değişkene indirebilen bir analiz tekniği olarak bilinmektedir (İslamoğlu, 2011, s.238). Ölçeklerin tek bir yapıyı ölçüp ölçmediğini test etmek için yapılan faktör analizi aynı zamanda ölçekteki maddelerin aynı niteliği ölçen maddelerden oluşup oluşmadığının anlaşılmasını sağlar (Arslantürk ve Arslantürk,

2013, s.174). Araştırmada kullanılan ölçeklerin faktör analiz sonuçları ile birlikte verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını ve homojen bir dağılımın olup olmadığını gösteren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerleri, faktör analizinin dayandığı korelasyonların istatistikî açıdan anlamlılığını gösteren Barlett's Test of Sphericity değerleri, her faktörü oluşturan maddelerin madde yük değerleri ve aritmetik ortalamaları aşağıda verilmektedir.

Mevlitten Etkilenme Ölçeği'nin alt boyutlarını tespit etmek amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda ölçek maddeleri tek bir boyutta toplanmıştır. Mevlitten etkilenme Ölçeği'nin Kaiser-Meyer-Olkin KMO değeri (,90), Cronbach Alfa Değeri (,84), Bartlett's Test of Sphericity değeri ($\chi^2=3206,02$; $p=000$) olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ölçeğin istatistikî açıdan analiz için uygun olduğunu göstermektedir (Bkz.Tablo 9).

Tablo 9

Mevlitten Etkilenme Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

KMO=,90; Cronbach Alfa Değeri: ,84;Barlett $\chi^2=3206,02$; $p=000$; Varyansı Açıklama: %42			
Maddeler	N	M	SD
Mevlit dinlediğim zaman genellikle dini bir coşku yaşarım ve kendimi yenilenmiş hissedirim	655	4,05	0,92
Beni, mevlidin o günkü okunma nedeni, okunan ortam ve zamandan daha çok mevlit okuyanın sesi ve sedası etkilemektedir	655	3,71	1,17
Mevlit dinlediğim zaman genellikle kendimi kötü duygu ve düşüncelerden arınmış hissedirim	655	3,94	1,05
Mevlit dinlerken zaman zaman çok duygulanırım ve kendimi Allah'a daha yakın hissedirim	655	4,20	0,85
Mevlit programları eş, dost, akraba ve toplumun kaynaşmasına vesile olmakta ve insanları birbirine yakınlaştırmaktadır	655	4,17	0,89
Mevlit dinlemek ibadetlere ilgimi azaltmıştır	655	4,42	0,87
Mevlit dinlemek dini bilgilerimi arttırmıştır	655	3,41	1,28
Mevlit dinlemek dini inançlarımı pekiştirmiştir	655	3,63	1,15
Mevlit dinlemek dini duygularımı kuvvetlendirir	655	3,95	1,02
Maddi imkânsızlıktan dolayı mevlit okutamamak kötü hissetmeme sebep olur	655	2,87	1,34
Mevlit şiir tarzında okunsaydı beni daha çok etkilerdi	655	2,16	1,09
Mevlitte beni etkileyen onun kendine has musikisidir	655	3,48	1,19

Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği'nin alt boyutlarını tespit etmek amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda ölçek maddeleri tek bir boyutta toplanmıştır. Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği'nin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri (,94), iç tutarlılık katsayısını gösteren Cronbach Alfa Değeri (,91) ve değişkenler arasında faktör analizi yapılabilecek bir ilişki olup olmadığını gösteren Bartlett's Test of Sphericity değeri ($\chi^2=5459,16$; $p=000$) olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ölçeğin istatistikî açıdan analiz için uygun olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10

Mevlide Yönelik Tutum Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

KMO=,91; Cronbach Alfa Değeri: ,91;Barlett $\chi^2=5459,16$; $p=000$; Varyansı Açıklama: %47			
Maddeler	N	M	SD
Yeni doğan bebekler için mevlit okutmak, çocuğun hayırlı bir evlat olması için gerekli bir uygulamadır	655	3,51	1,29
Herhangi bir sebeple mevlit okutmak adanmışsa mutlaka yerine getirilmelidir	655	4,05	1,19
Mübarek gün ve gecelerde (kandillerde) mevlit okutmak dini bir gerekliliktir.	655	3,23	1,25
Kandil geceleri, mevlit okuma/dinleme olmadan da ihya edilebilir	655	2,46	1,19
Peygamber efendimizin doğumunu mevlit törenleriyle anmak zorunlu bir dini görevdir	655	3,16	1,28
Vefat eden yakınlarımızın ruhlarının huzurlu olması için mevlit okutmak faydalı ve gereklidir.	655	3,64	1,27
Mevlit okutmak/ dinlemek dinimizde olmayan, sonradan çıkan bir uygulamadır	655	3,06	1,25
Yeni bir ev/ araba gibi mülk edinimleriyle, hayatta kazanılan bazı sosyal veya ticari başarıların ardından şükran ifadesi olarak, eşi dostu toplayıp mevlit okutmak yerinde bir uygulamadır	655	3,51	1,19
Evlenme cemiyetlerinde mevlit okutmak yanlıştır	655	3,45	1,12
Şehitlerin ve topluma mal olmuş önemli kişilerin anma programlarında mevlit de okunmalıdır.	655	3,62	1,09
Bir evde en az yılda bir kez mevlit okutulmalıdır (sene-i devriye)	655	3,18	1,26
Hacdan gelenlerin mevlit okutması dini bir gerekliliktir	655	2,97	1,19
Aile içi geçimsizliklerin giderilmesi için okutulan mevlit, kişiyi amacına ulaştırabilir.	655	2,97	1,16
Sünnet düğünlerinde mevlit okutmak gereklidir	655	3,44	1,19
Ticari hayattaki başarısızlıkların ortadan kalkması için okutulan mevlit faydalı olur	655	3,07	1,17
Eğitim hayatında başarılı olmak için mevlit okutmak yerinde bir uygulamadır	655	2,89	1,16

Mevlit Hakkında Bilgi Ölçeği'nin alt boyutlarını tespit etmek için yapılan faktör analizi sonucunda ölçek maddelerinin tek faktörde toplandığı görülmüştür. Yapılan analizler neticesinde ölçeğin KMO değeri (,759), Cronbach Alfa Değeri (,77), Bartlett's Test of Sphericity değeri ($x^2=743,16$; $p=000$) olarak hesaplanmış ve ölçeğin uygulanmasının istatistikî açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir (Bkz. Tablo 11).

Tablo 11

Mevlit Hakkında Bilgi Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

KMO=,759; Cronbach Alfa Değeri: ,77; Barlett $x^2=743,16$; $p=000$; Varyansı Açıklama: %60			
Maddeler	N	M	SD
Mevlidin müellifi/ yazarı hakkında yeterli bilgiye sahibim	655	2,96	1,15
Mevlidin kaç bölümden oluştuğunu ve her bölümde hangi konuların işlendiğini biliyorum	655	2,71	1,14
Mevlidin hangi maksatla/ gerekçe ile yazıldığını biliyorum	655	3,47	1,21
Mevlit esnasında şerbet dağıtma ayağa kalkıp kibleye dönme gibi adetlerin nedenlerini biliyorum	655	3,09	1,28

Hayat Memnuniyeti Ölçeği'nin alt boyutlarını belirlemek amacıyla yapılan faktör analizi neticesinde ölçek maddeleri tek faktörde toplanmıştır. Buna göre ölçeğin KMO değeri (,799), Cronbach Alfa Değeri (,789), Bartlett's Test of Sphericity değeri ($x^2=836,41$; $p=000$) olarak tespit edilmiş ve ölçeğin uygulanabilir olduğuna karar verilmiştir (Bkz. Tablo 12).

Tablo 12

Hayat Memnuniyeti Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

KMO=,799; Cronbach Alfa Değeri: ,789; Barlett $x^2=836,41$; $p=000$; Varyansı Açıklama: %55			
Maddeler	N	M	SD
Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum.	599	4,85	1,73
Hayat şartlarım mükemmeldir.	599	4,33	1,69
Hayatımdan memnunum.	599	5,65	1,56
Şimdiye kadar hayatta istediğim çoğu şeyi elde ettim.	599	5,01	1,74
Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiç bir değişiklik yapmazdım.	599	4,18	2,14

Ok-Dini Tutum Ölçeği'nin alt boyutlarını belirlemek amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda tüm maddelerin tek faktörde toplandığı görülmüştür. KMO değeri (,81), Cronbach Alfa Değeri (,82), Bartlett's Test of Sphericity değeri ($\chi^2=2635,65$; $p=000$) olarak hesaplanmıştır. Bu değerler de verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 13).

Tablo 13
Ok-Dini Tutum Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

KMO=,81; Cronbach Alfa Değeri: ,82; Barlett $\chi^2=2635,65$; $p=000$; Varyansı Açıklama: %50,5			
Maddeler	N	M	SD
Ezan, dua veya ayet gibi dini uygulamaları okuduğumda duygulanırım.	655	4,45	0,79
Dini etkinliklere katıldığında gerçekten zevk alırım	655	4,44	0,78
Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum	655	4,63	0,73
Allah'ın bana yakın olduğunu hissediyorum	655	4,54	0,79
Dini inancın gerekli olmadığını düşünüyorum	655	4,57	0,94
Dinin toplumların geride kalmasına neden olduğunu düşünüyorum	655	4,37	1,11
İnandığım dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım	655	4,40	0,78
Yaşantımın dini değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim	655	4,32	0,86

2.MEVLİDE YÖNELİK TUTUM, MEVLİTTEN ETKİLENME, MEVLİT HAKKINDA BİLGİ, DİNDARLIK, HAYAT MEMNUNİYETİ VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER İLE İLGİLİ BULGULAR

Mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme, mevlit hakkında bilgi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerinin; cinsiyet, yaş, medeni durum, sosyal çevre, eğitim durumu gibi demografik özelliklerle ilişkilerine ait sonuçlar bu başlık altında incelenmektedir. Giriş bölümünde sunulan konuya dair hipotezler de burada test edilmektedir.

ANOVA, t-test ve Scheffe testlerinin kullanıldığı bu bölümde bulgular sunulurken, cinsiyet değişkeninden başlanarak diğer demografik değişkenlerin mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme, mevlit hakkında bilgi, dindarlık ve hayat memnuniyeti değişkenlerinde farklılığa yol açıp açmadığı sorusuna cevap aranmaktadır. Elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmaktadır.

2.1.Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Kadınlar ve erkekleri birbirinden ayıran yalnızca cinsiyetleri değil, aynı zamanda duygu, düşünce, tutum ve inançlarındaki farklılıklardır. Bu farklılıklar insanın dini duygu ve tecrübelerini yani dini yaşayışlarını etkilemektedir (Uysal, 1995, s.172).

Bu başlık altında “Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmaktadır.

2.1.1.Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Cinsiyet

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeylerinde cinsiyete göre bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla değişkenler arasında t-test uygulanmış ve elde edilen sonuçlar tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 14

Cinsiyete Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri
(t-test)

	Cinsiyet	N	M	SD	F	p
Mevlide Yönelik Tutum	Erkek	196	50,3	13,2	0,703	0,017
	Kadın	459	53,0	12,5		
Mevlitten Etkilenme	Erkek	196	42,8	8,3	5,563	0,017
	Kadın	459	44,5	7,5		
Mevlit Hakkında Bilgi	Erkek	196	12,4	4,0	2,377	0,413
	Kadın	459	12,1	3,6		

Tabloda mevlide yönelik tutumda erkekler ($M=50,3$) ile kadınlar ($M=53$) arasında kadınların lehine olmak üzere anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=,017$). Aynı şekilde Mevlitten etkilenme düzeyinde de erkekler ($M=42,8$) ile kadınlar ($M=44,5$) arasında yine kadınların lehine olmak üzere anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=,017$). Bu sonuçlar, kadınların erkeklere göre mevlide yönelik daha fazla olumlu tutum içerisinde olduklarını ve erkeklere göre mevlitten daha fazla etkilendiklerini göstermektedir. Mevlit hakkında bilgi düzeyinde ise, erkekler ($M=12,4$) ile kadınlar ($M=12,1$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p=,413$). Bu bulguya bağlı olarak erkekler ve kadınlar mevlit hakkında hemen hemen aynı seviyede bilgiye sahiptir denebilir.

Bu bulgularlar “Katılımcıların mevlide yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterir. Kadınların erkeklere göre mevlide yönelik tutumları daha olumludur.” ve “Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri cinsiyete göre farklılık gösterir. Kadınlar erkeklere göre olumlu yönde daha çok etkilenmektedirler.” hipotezleri doğrulanmaktadır. Aynı zamanda “Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermez” hipotezinin bulgular çerçevesinde doğrulandığı görülmektedir.

Konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalara bakıldığında benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin, Hökelekli (2009, s.306-315) tarafından Bursa’da 200 kişilik bir örneklem grubuyla yapılan araştırmada kadınların erkelere oranla mevlit merasimlerine bakışlarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı araştırmada

kadınların erkeklere göre mevlitten daha fazla etkilendiği ve mevlit hakkında bilgi yönünden kadınlarla erkeler arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Mevlidin, popüler dindarlığın bir unsuru olduğu göz önünde bulundurulduğunda; popüler dindarlık ile cinsiyet arasındaki ilişkiye dair bulgular da dikkate değerdir. Nitekim bu konuda Mensching (1994, s.139), popüler inanış ve uygulamalara kadınların erkeklere göre daha çok meylettğini söylemektedir. Ayrıca Arslan (1997, s.45) da İskilip’te yaptığı bir araştırmada kadınların popüler dindarlık tutumlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yapılan bir araştırmada popüler dindarlığın unsurlarından biri olarak, nazardan kurtulmak için kurşun döktürmenin doğru olduğuna inanlar arasında kadınların oranının erkeklere göre yüksek olduğu bulgulanmıştır (DİB, 2014, s.172). Ayrıca Köse ve Ayten (2010, s.46-50) tarafından popüler dindarlığın bir unsuru olarak türbe ziyaretleri üzerine yapılan bir araştırmada kadınların türbe ziyaretini erkeklerden daha fazla yaptığı bulgulanmıştır. Bu araştırmaların dışında kadınların popüler dindarlık düzeylerinin erkelere göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşan başka araştırmalar da bulunmaktadır (Bkz. Günay, 1999, s.74-75; Soyak, 2013, s.40; Küp, 2006, s.27). Bütün bu bulgulardan yola çıkarak kadınların genelde popüler dindarlık düzeylerinin özelde ise mevlide yönelik tutumlarının erkeklere göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

2.1.2.Dindarlık ve Cinsiyet

Günümüzde dindarlık ve cinsiyet ilişkisini inceleyen ve bu iki değişken arasındaki ilişki hakkında farklı sonuçlara ulaşmış pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların bir kısmına göre erkeklerin, bir kısmına göre ise kadınların dini eğilimleri daha yüksektir. Fakat söz konusu araştırmaların çoğunda kadınların dini yönelimlerinin erkeklere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ayten, 2009, s.119; Ayten, 2013, s.17; Kayıklık, 2003, s.130-146; Kimter, 2008, s.189). Araştırmamızda da dini eğilim açısından erkeklerle kadınlar arasında fark bulunup bulunmadığı sorgulanmış, muhtemel farklılığı tespit etmek amacıyla t-test analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 15
Cinsiyete Göre Dindarlık Düzeyleri (t-test)

	Cinsiyet	N	M	SD	F	p
Dindarlık	Erkek	196	35,1	4,9	2,588	0,021
	Kadın	459	36,0	4,5		

Tabloda görüldüğü üzere dindarlık eğiliminde erkekler ($M=35,1$) ile kadınlar ($M= 36$) arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p= ,021$). Kadınların ortalama puanları erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Buna göre kadınların dindarlık eğilimleri erkeklere göre daha yüksektir. Bu sonuçlar araştırmanın ilgili hipotezinin (*“Katılımcıların dindarlık düzeyleri, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterir. Kadınların dindarlık düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir”*) desteklendiğini göstermektedir.

Cinsiyet ve dindarlık ilişkisine yönelik elde edilen bulgular, daha önceki bazı araştırmalarla paralellik göstermektedir. Örneğin, Ayten (2009, s.119) prososyal davranışlarda dindarlık ve empatinin rolü üzerine yaptığı araştırmasında kadınların dindarlık düzeylerinin erkeklere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayten (2013, s.18) tarafından yapılan başka bir çalışmada kadınların bireysel dindarlıklarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Saroglou (2000, s.134), Belçika’da gençler üzerinde yaptığı bir çalışmada, sevimli olmak, saldırgan olmamak, bireysellikten çok ilişkisel olana öncelik vermek gibi özelliklerinin din ile yakınlık ve ilişki içerisinde olmasından dolayı kadınların dindarlık düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğunu tespit etmiştir.

2.1.3.Hayat Memnuniyeti ve Cinsiyet

Hayat memnuniyeti- cinsiyet ilişkisine dair hem Batı’da hem de ülkemizde pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırmalarda genel olarak kadınların hayat memnuniyeti düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Bkz. Ayten, 2012, s.116-117; Ayten, 2013, s.19). “Cinsiyetler arasında hayat memnuniyet düzeyleri arasında fark var mıdır?” sorusuna cevap aramak amacıyla yapılan t-test analizi neticesinde elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 16
Cinsiyete Göre Hayat Memnuniyeti (t-test)

	Cinsiyet	N	M	SD	F	p
Hayat Memnuniyeti	Erkek	169	23,0	6,9	0,310	0,019
	Kadın	430	24,4	6,4		

Tabloda görüldüğü üzere erkekler ($M= 23$) ile kadınlar ($M=24,4$) arasında hayat memnuniyeti açısından kadınların lehine olmak üzere anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p= ,019$). Bu sonuçlar da kadınların hayat memnuniyet düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Cinsiyet ve hayat memnuniyeti ile ilgili “*Kadınların hayat memnuniyet düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.*” şeklindeki hipotezin bulgular neticesinde desteklendiği görülmüştür.

Yapılan bazı araştırmalarda da yukarıdaki sonuçları destekler nitelikteki bulgulara rastlamak mümkündür. Birçok araştırmada kadınların hayat memnuniyet düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Örneğin Ayten ve diğerlerinin (2012, s.60-62) dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti üzerine hastane çalışanları, hastalar ve hasta yakınları üzerine yaptıkları bir araştırmada kadınların hayat memnuniyeti düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca başka bir araştırmada kadınların hayat memnuniyeti puanlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Dost, 2007, s.138). Aydın (2011, s.100) ise, yaşamı sürdürme nedenleri ile cinsiyet arasındaki ilişkide kadınların erkeklere göre daha yüksek oranda yaşamı sürdürme isteklerinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Ayten (2012, s.116-117) de dini başa çıkma ve hayat memnuniyeti üzerine yaptığı araştırmada aynı sonuçlara ulaşmıştır. Tüm bu bulgulardan da anlaşıldığı üzere kadınların hayatlarından memnuniyet düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu söylenebilir.

2.2.Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Yaş Arasındaki İlişki

Araştırmada bireylerin yaşları gelişimsel özelliklere bağlı kalınarak 5 gruba ayrılmıştır. Böylece yaş grupları arasında mevlitle ilgili tutumlar, dindarlık ve hayat memnuniyeti bakımından farkların tespiti hedeflenmiştir.

Bu bölümde “Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri yaşa göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmaktadır. Bu soruya cevap bulabilmek için ilgili değişkenler arasında ANOVA ve Scheffe testleri uygulanmıştır.

2.2.1.Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Yaş

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkındaki bilgilerinin yaş gruplarına göre değişip değişmediğini tespit edebilmek için ANOVA ve Scheffe testi analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Tablo 17

Yaş Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA ve Scheffe)

		N	M	SD	F	p	Farklar
Mevlide Yönelik Tutum	a) Son Ergenlik (18-21 yaş)	56	55,84	12,57	2,93	0,020	a-c
	b) İlk Yetişkinlik (22-35 yaş)	279	51,73	12,99			
	c) Orta yetişkinlik (36-45)	137	49,88	13,08			
	d) Son Yetişkinlik (45-59)	136	53,71	11,91			
	e) Yaşlılık (60 ve üzeri)	47	53,11	12,09			
Mevlitten Etkilenme	a) Son Ergenlik (18-21 yaş)	56	45,59	7,56	1,57	0,181	
	b) İlk Yetişkinlik (22-35 yaş)	279	43,63	8,22			
	c) Orta yetişkinlik (36-45)	137	43,11	7,53			
	d) Son Yetişkinlik (45-59)	136	44,63	7,01			
	e) Yaşlılık (60 ve üzeri)	47	44,91	8,33			
Mevlit Hakkında Bilgi	a) Son Ergenlik (18-21 yaş)	56	12,18	3,89	0,28	0,888	
	b) İlk Yetişkinlik (22-35 yaş)	279	12,08	3,49			
	c) Orta yetişkinlik (36-45)	137	12,31	3,64			
	d) Son Yetişkinlik (45-59)	136	12,47	3,99			
	e) Yaşlılık (60 ve üzeri)	47	12,19	4,15			

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların yalnızca *mevlide yönelik tutumlarında* yaşa göre bir farklılık tespit edilmiştir ($p=,020$). Mevlide yönelik tutumda ortalaması en yüksek olan son ergenlik ($M=55,84$) ile en düşük olan orta yetişkinlik ($M= 49,88$) dönemindeki katılımcılar arasındaki fark anlamlı görülmüştür. Bu sonuçlara göre son ergenlik döneminde bireylerin mevlide yönelik tutumları daha olumlu iken yaş ilerledikçe bu tutumlar azalmaktadır. İlk yetişkinlikte bu tutumlar en düşük seviyede olmasına rağmen son yetişkinlik ve yaşlılıkta tekrar artmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar “*Yaş ilerledikçe katılımcıların mevlide yönelik olumlu tutumları artar.*” şeklindeki hipotezi kısmen desteklememektedir.

Hökelekli (2009, s.309) mevlitle ilgili araştırmasında gençlerin yetişkinlere göre mevlide daha olumsuz yaklaştıklarını tespit etmiştir. Popüler dindarlık üzerine yapılan bazı araştırmalarda, popüler dindarlık ile yaş arasında anlamlı bir ilişki saptanmış ve yaş attıkça popüler dindarlık düzeyinin de arttığı görülmüştür (Bkz. Arslan, 2004a, s.206; Arslan, 1997, s.46; Küp, 2006, s.28; Soyak, 2013, s.42). Günay (1999, s.75)’ın Erzurum ve çevre köylerinde yaptığı araştırmada da katılımcıların yaşlarıyla dini inançlara karşı tutumları arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Günay’ın araştırma sonucuna göre gençlerin dini inancı benimsemesinde rasyonel unsurlar etkin iken; ileri yaşlarda bulunanların dini inançlara bağlanışında geleneksel, dogmatik ve taklitçi unsurlar ağır basmaktadır.

Mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeylerinde yaşa göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p=,181$; $p=,888$). Bu sonuçlar “*Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri yaşa göre farklılık göstermez*” şeklinde kurulmuş olan hipotezi doğrulamaktadır. Hökelekli (2009, s.312-317) mevlidin bilgi boyutu ile yaş arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığını belirtirken, mevlidin etki boyutunda farklılığın olduğuna dikkat çekmektedir. Ona göre yaş gençleştikçe etkilenme artmakta, yükseldikçe azalmaktadır. Mevlidin etki boyutunda araştırmamızda farklılık saptanmazken Hökelekli’nin araştırmasında böyle bir farkın olması, araştırmaların yapıldığı ortam ya da ölçeklerin farklılığı ile açıklanabilir.

2.2.2.Dindarlık ve Yaş

“Dindarlık düzeyleri yaşa göre değişmekte midir?” sorusuna cevap bulabilmek için katılımcıların oluşturduğu yaş grupları ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tespit edilmek istenmiş; bu amaçla ANOVA ve scheffe tekniği kullanılarak elde edilmiş bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 18
Yaş Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA)

		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Dindarlık	Son Ergenlik (18-21 yaş)	56	35,29	5,58	1,41	0,229
	İlk Yetişkinlik (22-35 yaş)	279	36,08	3,90		
	Orta yetişkinlik (36-45)	137	35,38	5,24		
	Son Yetişkinlik (45-59)	136	35,86	4,19		
	Yaşlılık (60 ve üzeri)	47	34,64	6,09		

Katılımcıların yaş gruplarına göre dindarlık ortalama puanlarında en yüksek puanı ilk yetişkinlik ($M=36.08$) grubu, en düşük ortalama puanı ise yaşlılık ($M=34,64$) grubundakiler almasına rağmen gruplar arasında dindarlık düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p=,229$). Elde edilen bulgular “*Katılımcıların dindarlık düzeyleri, yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterir. Yaş ilerledikçe dindarlık düzeyi artar.*” hipotezini doğrulamamaktadır.

Yaşlılık dönemi bedeni gerileme ve hastalıkların görülmeye başlandığı dönemdir. Bunun yanında tanıdık, dost ve akrabalar arasında ölümlerin artması ve çocukların evlilik ya da eğitim gibi sebeplerden dolayı evden uzaklaşması yaşlılarda duygusal çöküntülere neden olmaktadır. Ayrıca yaşlıların ölüm gerçeği ile beraber yaşaması onlarda dine yönelimi de arttırmaktadır (Hökelekli, 2008, s.286-288). Yukarıdaki hipotezin kurulmasında etkili olan bu düşüncüyü destekleyen, yaş ile dindarlık arasında doğru orantı olduğunu tespit eden araştırmalar bulunmaktadır. Uysal (1995, s.173)’ın 439 kişilik örneklem grubu üzerinde, günümüz insanının din algısını tespit etmek amacıyla yapmış olduğu araştırmada, dinin “ibadet” boyutuyla yaş arasında bir ilişki tespit etmiştir. Yapılan araştırmada deneklerin yaşı ilerledikçe dine yönelik tutum ve davranışlarında olumlu yönde bir artış olduğu belirlenmiştir. Fakat aynı

araştırmada dinin “inanç ve bilgi” boyutları ile yaş arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Yaşın ilerlemesi ile dindarlığın arttığını tespit eden başka araştırmalar da mevcuttur (Taplamacıoğlu, 1962, s.150; Uysal, 2006, s.242; Aydemir, 2008, s.48).

Görülmektedir ki yapılan birçok araştırmada yaş arttıkça dindarlığında arttığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni insanların hayata karşı doyumlarının artması olabilir. Dolayısıyla dünyada daha çok yaşayan kişi artık dünyanın dışında olan sonsuz bir hayata yönelmek isteyebilir. Fakat araştırmamızda bu bilgilerin aksine yaşlılıkta değil ilk yetişkinlik gibi erken yaşlarda dindarlığın yüksek ortalamalarda tespit edilmesi göz ardı edilmemelidir. Çünkü bu durum, belki de teknolojinin etkisiyle genç kuşağın araştırmacı kişiliğin bir sonucu olabilir.

2.2.3.Hayat Memnuniyeti ve Yaş

Katılımcıların hayat memnuniyet düzeylerinin yaş gruplarına göre değişip değişmediğini tespit etmek için iki değişken arasında ANOVA tekniği kullanılarak elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 19
Yaşa Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA)

		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Hayat Memnuniyeti	Son Ergenlik (18-21 yaş)	51	23,88	6,08	1,28	0,276
	İlk Yetişkinlik (22-35 yaş)	261	24,66	6,15		
	Orta yetişkinlik (36-45)	125	23,78	6,90		
	Son Yetişkinlik (45-59)	122	23,34	7,01		
	Yaşlılık (60 ve üzeri)	40	22,93	7,23		

Katılımcıların hayat memnuniyeti ortalamalarında yaş gruplarına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=,276$). En yüksek ortalamaya sahip olan ilk yetişkinlik dönemindeki katılımcılarla ($M=24,66$) en düşük ortalamaya sahip olan yaşlılık dönemindekiler ($M=22,93$) arasındaki fark anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Bu bulgular “*Katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermez*” şeklinde kurulan hipotezi doğrulamaktadır.

Araştırmamızda elde ettiğimiz bu bulguları destekler mahiyette başka araştırmalar da bulunmaktadır. Ayten ve diğerleri (2012, s.69) dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti ilişkine dair hastalar, hasta yakınları ve hastane çalışanları üzerinde yaptıkları araştırmada, yaş ile hayat memnuniyeti arasında bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Balcı (2011, s.136) da psikolojik ve öznel iyi olma hali ile dini inançlar arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında yaş ve hayat memnuniyeti arasında bir ilişki tespit edememiştir. Bunların dışında yaş ve hayat memnuniyeti arasında ilişki olmadığına dair bulgular elde eden başka araştırmalar da bulunmaktadır (Ayten, 2012, s.118; Ayten, 2013, s.20). Bu durum, hayat memnuniyetini arttırıcı unsurların arasında yaşın pek de önemli bir yerinin olmadığına göstergesidir. Yani yaşının ilerlemiş olması ya da genç yaşlarda olması kişinin hayatından memnun olması için bir sebep değildir. Bu da hayat memnuniyetini etkileyen sebeplerin başka şeyler olduğunu göstermektedir.

2.3. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Medeni Durum Arasındaki İlişki

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri medeni durumlarına göre farklılık göstermekte midir? Bu soruya cevap bulabilmek için katılımcıların medeni durumları ile mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki farklılıklar t-test yardımıyla incelenmektedir.

2.3.1 Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Medeni Durum

Bireylerin mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeylerinin medeni duruma göre değişip değişmediğini tespit etmek amacıyla bu değişkenler arasında t-test uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 20

Medeni Duruma Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (t-test)

	Medeni Durum	N	M	SD	F	p
Mevlide Yönelik Tutum	Evli	447	51,61	12,90	2,066	0,098
	Bekar	189	53,39	12,13		
Mevlitten Etkilenme	Evli	447	44,00	7,86	0,162	0,731
	Bekar	189	43,77	7,61		
Mevlit Hakkında Bilgi	Evli	447	12,39	3,67	0,012	0,085
	Bekar	189	11,84	3,69		

Tabloda görüldüğü üzere evli ve bekarlar arasında mevlide yönelik tutum ($p=,098$), mevlitten etkilenme düzeyi ($p=,731$) ve mevlit hakkında bilgi sahibi olma ($p=,085$) açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durum evliler kadar bekarların da mevlide yönelik olumlu tutum sahibi olduklarını, mevlitten etkilendiklerini ve mevlit hakkında bilgiye sahip olduklarını göstermektedir. Elde edilen bu sonuçlar “Katılımcıların mevlide yönelik tutumları medeni duruma göre farklılık gösterir. Evlilerin mevlide yönelik tutumları bekarlara göre daha olumludur.” ve “Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri medeni durumlarına göre farklılık gösterir. Evliler, bekarlara göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler.” şeklindeki hipotezlerini doğrulanmazken; “Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri, medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermez.” hipotezini doğrulamaktadır.

Popüler dindarlık ve medeni durum ilişkisine dair yapılan başka çalışmalarda popüler dindarlık düzeyinin medeni duruma göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmaların büyük kısmında evli olanların popüler dindarlık düzeyleri bekar olanlara göre daha yüksek çıkmıştır (Bkz. Soyak, 2013, s.45; Küp, 2006, s.31; Arslan, 2004a, s.213; Arslan, 1997, s.50).

Araştırmaların çoğunda evli olanların popüler dindarlık oranların bekar olanlara göre yüksek çıkması bu uygulamaların genellikle aile sahibi olan, çocuk sahibi olan insanların popüler dindarlık inanç ve uygulamalara ihtiyaç duymasından kaynaklandığı düşünülebilir. Örneğin, mevlit okutma nedenlerine bakıldığında (doğum, sünnet, çocuğun sınavda başarısı, askere gönderme, çocuk sahibi olma arzusuyla vb.)

çoğunluğu aile ile ilgili ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bu da evli olanların popüler dindarlık ortalamalarının bekar olanlardan daha yüksek olmasını anlamlı hale getirmektedir.

2.3.2. Dindarlık ve Medeni Durum

Katılımcıların medeni durumları dindarlık düzeylerini etkileyip etkilemediğini, eğer etkiliyorsa evlilerin mi yoksa bekarların mı dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmek amacıyla medeni durum ile dindarlık değişkeni arasında t-test uygulanmış ve elde edilen bulgular aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 21
Medeni Duruma Göre Dindarlık Düzeyleri (t-test)

	Medeni Durum	N	M	SD	F	p
Dindarlık	Evli	447	35,97	4,34	2,987	0,056
	Bekar	189	35,16	5,05		

Katılımcıların dindarlık düzeyleri bakımından evliler ($M=35,97$) ile bekar olanlar ($M=35,16$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=,056$). Bu ortalamalar göstermektedir ki, evlilerin dindarlık düzeyleri bekarlara göre daha yüksektir. Bu sonuç da “*Katılımcıların dindarlık düzeyleri, medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir.*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamaktadır.

Uysal (1995, s.174), dini hayat ile kişisel özellikler arasındaki ilişki üzerine yaptığı araştırmada, elde ettiğimiz bulgulara paralel olarak, evlilerin dine karşı tutum ve yaklaşımlarının bekarlara göre daha olumlu olduğunu tespit etmiştir. Evlilerin dindarlık düzeylerinin bekarlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşan başka araştırmalar da mevcuttur (Ayten, 2009, 129; Cirhinlioğlu, 2010, s.159-60; Çetin, 2008, s.135; Günay, 1999, s.104).

Evlilik dini yaşamayı desteklerken, dindarlık da evliliği destekleyen ve onu sağlamlaştıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dindarlık ve evlilik arasındaki ilişki batıda yapılan bazı araştırmalarda da kendini göstermektedir. Örneğin, haftada bir kez dini aktiviteye katılanlar üzerinde yapılan 28 yıllık boylamsal bir araştırmada dini

aktiviteye katılanların aynı kişiyle evli kalma olasılıklarının böyle bir aktiviteye katılmayanlara göre %80 oranında daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt. Cirhinlioğlu, 2010, s.154).

2.3.3. Hayat Memnuniyeti ve Medeni Durum

“Bireylerin hayat memnuniyeti düzeyleri medeni duruma göre değişmekte midir?” sorusuna cevap bulmak için hayat memnuniyeti ve medeni durum değişkenleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla uygulamış olduğumuz t-test sonuçları aşağıda tablo olarak sunulmaktadır.

Tablo 22
Medeni Duruma Göre Hayat Memnuniyeti (t-test)

	Medeni Durum	N	M	SD	F	p
Hayat Memnuniyeti	Evli	411	24,19	6,65	1,901	0,408
	Bekar	170	23,72	6,06		

Yapılan analiz sonucunda hayat memnuniyetleri açısından evliler ($M=24,19$) ile bekarlar ($M=23,72$) arasında anlamlı bir farklılık gözükmemektedir ($p=,408$). Yukarıda evlilerin dindarlık seviyeleri bekarlara göre daha yüksek çıkmasına rağmen burada iki grubun hayatlarından memnun olma düzeyleri neredeyse aynıdır. Dolayısıyla, “*Katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri medeni duruma göre farklılık gösterir. Evli olanların hayat memnuniyeti düzeyleri bekarlara göre daha yüksektir.*” hipotezi doğrulanmamaktadır.

Evlilerin hayat memnuniyetinin bekarlardan yüksek olduğu sonucuna ulaşan bazı araştırmalar bulunmaktadır. Yukarıdaki hipotezin kurulmasında etkisi olan araştırmalardan biri, Ayten (2012, s.118)’in dini başa çıkma ve hayat memnuniyeti üzerine yaptığı araştırmasıdır. Bu araştırmada, evlilerin hayat memnuniyeti düzeyinin bekarlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Aydın (2011, s.143) yaşamı sürdürmede dini inancın rolünü incelediği araştırmasında evli olanların bekarlara göre daha fazla yaşamı sürdürme nedeni bildirdiğini tespit etmiştir. Bu durum

hayatın sıkıntılarına karşı eşinden destek alarak problemleri en aza indirmenin bir sonucu olabilir.

2.4. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Sosyal Çevre Arasındaki İlişki

İnsanın içinde yaşadığı ortam, onu pek çok açıdan etkilemektedir. İnsanların hayatlarının uzun bir bölümünü geçirdikleri ortamın üzerlerinde etkisi olması normaldir. Fakat mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti üzerinde insanların hayatlarının çoğunu geçirdikleri sosyal çevrenin etkisinin olup olmadığı burada araştırılmak istenen problemlerden biridir. Bu probleme cevap bulabilmek için ilgili değişkenlerin aralarındaki ilişki t-test aracılığıyla incelenmiştir.

Sosyal çevre değişkeni köy ve kasabada hayatlarının çoğunu geçirenler (kırsal kesim) ile ilçe, şehir ve şehir merkezlerinde hayatlarının çoğunu geçirenler (kentsel kesim) olmak üzere iki madde olarak ele alınmış ve testler bu şekilde uygulanmıştır.

2.4.1.Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Sosyal Çevre

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgileri ile hayatlarının çoğunu geçirdikleri sosyal çevreleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek için değişkenler arasında t-test uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 23

Sosyal Çevreye Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (t-test)

	Sosyal Çevre	N	M	SD	F	p
Mevlide Yönelik Tutum	Köy / Kasaba	28	54,43	13,18	0,171	0,368
	İlçe / Şehir	627	52,10	12,75		
Mevlitten Etkilenme	Köy / Kasaba	28	46,43	6,53	1,920	0,054
	İlçe / Şehir	627	43,88	7,84		
Mevlit Hakkında Bilgi	Köy / Kasaba	28	11,82	4,60	4,806	0,637
	İlçe / Şehir	627	12,24	3,66		

Hayatının çoğunu köy veya kasabada geçirenlerle ilçe veya şehirde geçirenler arasında mevlide yönelik tutumlarda ($p=,368$) ve mevlit hakkında bilgi düzeyinde ($p=,637$) anlamlı fark bulunmamıştır. Fakat mevlitten etkilenme düzeyinde hayatının büyük kısmını köy veya kasabada geçirenler ($M=46,43$) ile ilçe veya şehirde geçirenler ($M=43,88$) arasında birinci grup lehine anlamlı bir fark gözükmemektedir ($p=,054$). Yani hayatının çoğunu köy veya kasabada geçirmiş olanlar diğerlerine göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler. Fakat bilgi ve mevlide yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık yoktur.

Elde edilen bu sonuçlar mevlit ve sosyal çevre ile ilgili “*Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, sosyal çevrelerine göre anlamlı bir farklılık gösterir. Hayatlarının çoğunu köy ve kasabada geçirmiş olanların mevlide yönelik tutumları daha olumludur.*” hipotezi doğrulanmamaktadır.

Fakat mevlitten etkilenme düzeyi ile ilgili olan “*Mevlitten etkilenme düzeyi sosyal çevreye göre farklılık gösterir. Köy ve kasabada hayatlarının çoğunu geçirmiş olanlar mevlitten daha çok etkilenirler.*” hipotezi ve mevlit hakkında bilgi düzeyi ile ilgili olan “*Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri sosyal çevrelerine göre farklılık göstermez.*” hipotezi doğrulanmaktadır.

Hökelekli (2009, s.309-312) de mevlide yönelik tutumlarla ilgili araştırmasında katılımcıların hayatlarının çoğunu geçirdikleri sosyal çevrelerinin mevlitle ilgili olumlu tutum ve mevlidin bilgi boyutu üzerinde herhangi bir farklılaşmaya yol açmadığını tespit etmiştir.

Popüler dindarlık üzerine yaptığı araştırmasında Arslan (2004a, 224), daha önce kırsal yerde yaşayanlar ile şehirde yetişmiş olanlar arasında popüler dindarlık düzeyi bakımından farklılık tespit etmiştir. Buna göre daha önce kırsal kesimde yaşamış olanların popüler dindarlık düzeyleri diğerlerine göre daha yüksektir. Çünkü kırsal kesimde dışa kapalı toplumda yetişen insanlar, gelenek ve göreneklere, dini değerlere daha bağlıdırlar. Fakat şehirde yani dışa açık toplumda yaşayan insanlar, diğerlerine göre bu tip tutumlara biraz daha mesafeli yaklaşmaktadırlar. Günay (1999, s.272) da köylerde dine karşı duyulan ilgi ve bağlılığın kenttenkinden daha yüksek olduğunu tespit

etmiştir. Günay’a göre, kentleşme ile eskiden köyde büyüsel inançlar ve pratiklerle kaynaşmış bir yaşam, Sünni Müslümanlığın korunduğu şehirlere gelmeye başlamış ve böylece geleneksel dini yaşayış alanında bir değişme ve çözölmeyi de beraberinde getirmiştir (Günay, 1999, s.272). Fakat yine de şehirde yetişenler, modernleşmenin ve şehir hayatının etkilerinin hayatlarında daha fazla hissettikleri için geleneksel ve muhafazakar tutumlara daha mesafeli durmaktadırlar. Daha önce kırsal kesimde yaşamış kişiler ise şehirde olsalar bile eskiden edindikleri popüler dini tutumlarını devam ettirmektedirler (Arslan, 2004a, 226).

2.4.2.Dindarlık ve Sosyal Çevre

Katılımcıların hayatlarının en uzun bölümü geçirdikleri yerin, yani sosyal çevrelerinin dindarlık düzeyleri ile ilişkisi olup olmadığını tespit etmek amacıyla dindarlık ve sosyal çevre değişkenleri arasında t-test analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 24
Sosyal Çevreye Göre Dindarlık Düzeyleri (t-test)

	Sosyal Çevre	N	M	SD	F	p
Dindarlık	Köy / Kasaba	28	34,46	5,92	5,371	0,259
	İlçe / Şehir	627	35,77	4,54		

Tablo 24’te göröldüğü üzere hayatlarının çoğunluğunu köy ve kasaba geçirip sonradan Avcılara gelenlerin ($M=34,46$) dindarlık düzeyleriyle hayatlarının çoğunluğunu Avcılarda ya da başka bir ilçe veya büyükşehir de geçirenlerin ($M=35,77$) dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p=,259$). Bu sonuçlar “Katılımcıların dindarlık düzeyleri, sosyal çevrelerine (yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yere) göre anlamlı bir farklılık göstermez.” şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır. Ayten (2004, s.90; 2009, s.135)’in yaptığı iki araştırmada da sosyal çevreye göre dindarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Sosyal çevrenin dindarlığı etkilediğine dair sonuçlar elde eden araştırmalar da bulunmaktadır. Köyde yaşayanların dini inançlarına geleneksel anlamda daha bağlı olduğunu söyleyen Aydemir (2008, s.54) yaşamını büyük ölçüde köy ve kasabada

geçiren bireylerin dindarlık düzeylerinin, şehirde yaşayan bireylere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hayatlarının çoğunu kırsal bölgede geçirip kente göç eden bazı bireylerde dindarlık düzeylerinin düştüğü de görülmektedir. Göç ettiği kentte farklı inanca sahip olan insanların çokluğu, eğitim unsuru ve düzenli ve sağlıklı bir din eğitiminin olmayışı bireyin dindarlığını olumsuz etkilemektedir (Meriç, 2005, s.161). Erzurum’da yapılan bir araştırmada, kırsal kesimden şehir merkezine göç etmiş olanların kentte oturma süreleri uzayıp, kent hayatıyla bütünleşmeleri arttıkça, namaza olan ilgilerinde düşme olduğu tespit edilmiştir (Günay, 1999, s.103).

Görülmektedir ki sosyal çevrenin bireylerin dindarlık düzeyini etkilediğini tespit eden araştırmalar olduğu gibi araştırmamızdaki gibi iki değişken arasında bir ilişki olmadığı bulgulayan araştırmalar da yer almaktadır. Kırsal kesimden kente göç edenlerin dindarlık düzeylerinde azalma olduğunu ortaya çıkaran araştırmalar dikkate alındığında bu farklılık daha anlamlı hale gelmektedir. Ayrıca yapılan araştırmaların örneklem farklılığı da bulguların farklı olmasında etkili olabilir.

2.4.3.Hayat Memnuniyeti ve Sosyal Çevre

Bireylerin yaşadıkları ortam, sosyal çevreleri onların hayatlarından duydukları memnuniyeti etkilemekte midir? sorusuna cevap bulabilmek amacıyla hayat memnuniyeti ve sosyal çevre değişkenleri arasında t-test uygulanmış ve bu şekilde aralarında anlamlı sayılabilecek bir farkın olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yapılan analizin sonuçları aşağıda tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 25

Sosyal Çevreye Göre Hayat Memnuniyeti (t-test)

	Sosyal Çevre	N	M	SD	F	p
Hayat Memnuniyeti	Köy / Kasaba	25	23,48	7,78	0,678	0,721
	İlçe / Şehir	574	24,05	6,52		

Katılımcılardan hayatının en uzun bölümünü köy ya da kasabada geçirmiş olanlarla ($M= 23,48$) ilçe veya şehirde geçirmiş olanlar ($M=24,05$) arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p=,721$). Elde edilen bulgular “*Katılımcıların hayat*

memnuniyeti düzeyleri sosyal çevreye göre anlamlı bir farklılık göstermez.” şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır.

Bireylerin hayatlarının çoğunu köyde ya da kentte geçirmiş olması, insanlarla olan ilişkilerinde, kişiliğinde ve dini yaşantısında kısacası tüm hayatında önemli bir etkiye sahiptir (Aytan, 2009, s.130). Fakat birçok alanda görülen bu etki, bireylerin hayat memnuniyet düzeylerinde farklılığa sebep olmayabilir. Hayatının uzun bir bölümünü köy veya kasabada geçirmiş olanlar, şehre yerleştiklerinde artık o şehrin bir sakini olarak yaşarlar. Hayatlarını o şehrin düzenine göre ayarlarlar. Problemleri ve stresleri doğumundan beri o şehirde yaşayanlarla aynı olur. Dolayısıyla hayatının uzun zamanını şehirde geçirenlerle, köy veya kasabada geçirip şehre gelenlerin hayat memnuniyet düzeyleri arasında da anlamlı bir farklılık olmamaktadır. Aytan (2013, s.22)’in bireysel dindarlık, sağlık davranışları ve hayat memnuniyeti ilişkisi üzerine yaptığı araştırmada, hayatının çoğunu kırsalda geçirenler ile kentte geçirenler arasında hayat memnuniyeti düzeyleri bakımından anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir.

2.5.Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Ekonomik Durum Arasındaki İlişki

Anket formunda katılımcılara yöneltilen “Kendinizi hangi gelir durumunda görüyorsunuz?” sorusuna verilen beş seçenekten “üst seviye/zengin” ve “alt seviye/fakir” seçenekleri 8’er kişi tarafından işaretlendiği için, “üst seviye/zengin” ile “orta seviye üstü” seçenekleri bir seçenek halinde (orta seviye üstü) yeniden kodlanarak değerlendirilmeye alınmıştır. “Alt seviye /fakir” ve “orta seviye altı” seçenekleri de bir seçenek halinde (orta seviye altı) değerlendirmeye alınmıştır.

Buna göre katılımcıların mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerinde ekonomik duruma göre herhangi bir farklılaşma olup olmadığını tespit edebilmek için ilgili değişkenler arasında ANOVA ve Scheffe testleri yapılmış ve elde edilen bulgular tablolar eşliğinde sunulmuştur.

2.5.1.Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Ekonomik Durum

“Ekonomik durum, mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyini ve mevlit hakkında bilgi düzeyini etkilemekte midir?” Araştırmada bu soruya cevap verebilmek amacıyla yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 26

Ekonomik Duruma Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA)

	Ekonomik Durum	N	M	SD	F	p
Mevlide Yönelik Tutum	a) Orta Seviye üstü	135	50,55	12,19	1,788	0,168
	b) Orta Seviye	462	52,80	12,88		
	c) Orta Seviye Altı	58	51,29	13,05		
Mevlitten Etkilenme	a) Orta Seviye üstü	135	43,71	7,24	0,620	0,538
	b) Orta Seviye	462	44,19	7,67		
	c) Orta Seviye Altı	58	43,09	9,91		
Mevlit Hakkında Bilgi	a) Orta Seviye üstü	135	12,51	3,39	2,056	0,129
	b) Orta Seviye	462	12,25	3,71		
	c) Orta Seviye Altı	58	11,34	4,24		

Tablo 26’da görüldüğü üzere bireylerin mevlide yönelik tutumunda ($p=,168$), mevlitten etkilenme düzeyinde ($p=,538$) ve mevlit hakkında bilgi düzeyinde ekonomik ($p=,129$) duruma göre bir farklılık tespit edilememiştir. Bu bulgular, “*Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık göstermez.*” hipotezi doğrulamaktadır.

Mevlitle ilgili inanç ve tutumlar, mevlit okutma ya da mevlit dinleme zengin fakir her kesimden insanlarda görülebilmektedir. Hatta bazen çok zengin ve çok fakir olanlar aynı mevlit törenini yan yana dinleyebilmektedir. Mevlide yönelik olumlu tutuma sahip olmak için ya da mevlitten etkilenebilmek için zengin ya da fakir olmaya gerek yoktur. Dolayısıyla mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeyinin ekonomik duruma göre değişiklik göstermemektedir. Araştırmamız dışında bu sonuca ulaşan başka araştırmalar da bulunmaktadır. Hökelekli

(2009, 306-312)'nin mevlitle ilgili inanç ve tutumları incelediği araştırmasında da ne mevlide yönelik olumlu tutumun ne de mevlit hakkında bilgi boyutunun ekonomik durumla ilişkisine dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Konuya popüler dindarlık çerçevesinden bakıldığında, popüler dindarlık düzeyinin ekonomik seviyeye göre farklılaşmadığını, ekonomik düzeyin kişilerin popüler dindarlık düzeylerini belirlemede bir etken olması görülmektedir (Arslan, 2004a, s.230).

2.5.2.Dindarlık ve Ekonomik Durum

Katılımcıların ekonomik durumlarının dindarlıklarını etkileyip etkilemediğini tespit edebilmek için dindarlık ve ekonomik durum değişkenleri arasında ANOVA testi uygulanmıştır.

Tablo 27
Ekonomik Duruma Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA)

	Ekonomik Durum	N	M	SD	F	p
Dindarlık	a) Orta Seviye üstü	135	35,22	4,72	2,792	0,062
	b) Orta Seviye	462	35,98	4,27		
	c) Orta Seviye Altı	58	34,76	6,44		

Tabloda da görüldüğü üzere Orta seviye üstü ($M=35,22$), Orta seviye ($M=35,98$) ve orta seviye altı ($M=34,76$) arasında dindarlık düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($p=,062$). Elde edilen bulgular konuyla ilgili “*Katılımcıların dindarlık düzeyleri, ekonomik düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermez.*” hipotezi doğrulanmaktadır.

Bu sonucu destekler mahiyette başka araştırmalar da mevcuttur. Dindarlık ve mutluluk ilişkisi üzerine bir araştırma yapan Aydemir (2008, s.51) dindarlık ile ekonomik durum arasında anlamlı bir fark tespit edememiştir. Kurban ile ilgili inanç ve tutumlar üzerine yapılan bir araştırmada ise gelir düzeyi ile kurban kesilmesi konusundaki tutumlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (Çetin, 2008, s.150).

Dindarlık düzeyi ile ekonomik durum arasında ilişki olduğuna dair bulgular elde eden araştırmalar da bulunmaktadır. Günay (1999, s.99), yaptığı araştırmada gelir durumu arttıkça vakit namazlarına ilginin azaldığını tespit etmiştir. Ayten (2004, s.88) ise üst ekonomik seviyede olanların, dindarlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.5.3. Hayat Memnuniyeti ve Ekonomik Durum

Katılımcıların hayat memnuniyetleri ve ekonomik durumları arasındaki ilişkiyi görmek ve ekonomik durumun hayat memnuniyeti üzerinde bir etkisi olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA ve Scheffe testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 28

Ekonomik Duruma Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA ve Scheffe)

	Ekonomik Durum	N	M	SD	F	p	Farklar
Hayat Memnuniyeti	a) Orta Seviye üstü	119	25,55	5,83	8,704	0,000	c-a c-b
	b) Orta Seviye	429	23,96	6,63			
	c) Orta Seviye Altı	51	21,04	6,66			

Tabloya göre ekonomik seviye arttıkça hayat memnuniyeti de artmaktadır. ANOVA testinden elde edilen verilere göre ekonomik durum ile hayat memnuniyeti puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p=,000$). Scheffe testi ile de aradaki farkın orta seviye üstü ve zenginlerin oluşturduğu ($M=25,55$) ekonomik seviyede olanların diğerlerine göre hayat memnuniyetleri daha yüksek çıkmıştır. Fakirler ve orta seviyenin altında olanlar ($M=21,04$) en düşük hayat memnuniyeti puanlarını almıştır. Buna göre kişilerin ekonomik seviyeleri yükseldikçe hayat memnuniyet düzeylerinin de arttığı söylenebilir.

Bu sonuçların “*Katılımcıların hayat memnuniyetleri ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık gösterir. Ekonomik seviye arttıkça hayat memnuniyeti de artar.*” şeklinde ileri sürülen hipotezi doğruladığı görülmektedir.

Ekonomik seviyenin yüksek olması hayat memnuniyet düzeyini arttırdığı, stresle başa çıkmada önemli bir etken olduğu ve yaşam doyumuna etki ettiğini tespit eden başka araştırmalar da mevcuttur. Aydın (2011, s.90), yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerle düşük sosyo-ekonomik düzeydeki bireyler arasında yaşam doyumu açısından fark olduğunu tespit etmiştir. Elde ettiği sonuçlara göre yüksek-sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerin yaşam doyumu ortalamaları daha yüksektir. Üniversite öğrencileri üzerine yapılan başka bir araştırmaya göre de ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamalarının ekonomik durumu orta ve düşük olanların puan ortalamalarından yüksek olduğu tespit edilmiştir (Dost, 2007, s.138).

2.6.Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Eğitim, doğumla başlayan ve insanın ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Eğitim ilk olarak ailede başlar ve okulda devam eder. Bilimsel araştırmalarda kişinin eğitim durumunu belirlemede öğrenim durumu (mezun olduğu derece) dikkate alınmaktadır. Araştırmamızda da katılımcıların eğitim durumlarından maksat onların okuma-yazma bilip bilmedikleri ve mezun oldukları okullardır. Eğitim seviyesi, katılımcılar üzerinde mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti gibi durumlar üzerinde farklılığa neden olup olmadığı bu bölümde incelenmektedir.

2.6.1.Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Eğitim Durumu

Katılımcıların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri aldıkları eğitime göre bir farklılık göstermekte midir? Bu soruya cevap bulabilmek amacıyla mevlide ait ölçekler ile eğitim durumu değişkeni arasında yapılan analizlerden elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 29

Eğitim Durumuna Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA ve Scheffe)

	Eğitim Durumu	N	M	SD	F	p	Farklar
Mevlide Yönelik Tutum	a) Okur-Yazar değil	15	56,67	8,57	13,919	0,000	b-d c-d
	b) İlkokul/Ortaokul	206	54,89	11,48			
	c) Lise	191	54,09	12,68			
	d) Üniversite ve Üzeri	243	48,16	13,11			
Mevlitten Etkilenme	a) Okur-Yazar değil	15	44,67	6,80	11,198	0,000	b-d c-d
	b) İlkokul/Ortaokul	206	45,70	7,95			
	c) Lise	191	44,90	7,40			
	d) Üniversite ve Üzeri	243	41,78	7,57			
Mevlit Hakkında Bilgi	a) Okur-Yazar değil	15	10,47	3,74	1,312	0,269	
	b) İlkokul/Ortaokul	206	12,13	3,85			
	c) Lise	191	12,29	3,72			
	d) Üniversite ve Üzeri	243	12,37	3,56			

Katılımcıların mevlide yönelik tutumlarında eğitim seviyelerine göre anlamlı bir farklılık vardır ($p=,000$). Mevlide yönelik olumlu tutumlarında en yüksek ortalama okur-yazar olmayanlarda ($M=56,67$) daha sonra ise sırasıyla ilkokul/ortaokul mezunlarında ($M=54,89$) ve lise mezunlarındadır ($M=54,09$). En düşük ortalama ise Üniversite ve üzeri ($M=48,16$) eğitim durumundaki kişilerdedir. Yani eğitim durumu arttıkça mevlide yönelik olumlu tutumlar da azalmaktadır. Bu sonuç “*Katılımcıların mevlide yönelik tutumları eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir. Eğitim durumu arttıkça mevlide yönelik olumlu tutumlar azalır*” hipotezini doğrulamaktadır.

Mevlitten etkileme düzeylerinde de eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p=,000$). Mevlitten olumlu olarak en çok etkilenenler ilkokul/ ortaokul mezunlarıdır ($M= 45,70$). Daha sonra da sırasıyla lise mezunları ($M=44,90$) ve okur-yazar olmayanlardır ($M=44,67$). En düşük ortalama yine üniversite ve üzeri eğitim durumundakilere aittir ($M=41,78$). Burada da görülmektedir ki genel olarak eğitim durumu arttıkça mevlitten etkilenme düzeyi azalmaktadır. Yalnızca istisnai olarak burada okur-yazar olmayanların oranı ilkokul/ortaokul ve lise mezunlarından daha düşük çıkmıştır. Bazı istisnalar olmasına rağmen genel olarak elde edilen sonuç “*Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı bir*

farklılık gösterir. Eğitim durumu arttıkça mevlitten etkilenme düzeyleri azalır” hipotezini kısmen doğrulanmaktadır.

Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri ise eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p=,269$). Buradan anlaşılmaktadır ki eğitim seviyesi ne olursa olsun katılımcıların mevlit hakkında bilgileri arasında bir farklılık yoktur. Ortalamalara bakıldığında genel olarak mevlit hakkında bilgi düzeyinin tüm eğitim seviyelerindeki bireylerde düşük olduğu görülmektedir. Bu durum *“Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir”* hipotezi doğrulanmaktadır. Hipotezin bu şekilde kurulmasındaki temel düşünce eğitim müfredatında mevlide ve müellifine ya da mevlidin yazılış gayesine ait bilgilerin olmayışıdır. Mevlit hakkındaki bilgilere ulaşmak bireylerin şahsi merak ve ilgileri neticesinde mümkün olabilmektedir. Öyle ki mevlit okunan yerlerde bile yalnızca mevlidin metni okunmakta, bu bilgiler dinleyicilere aktarılmamaktadır.

Hiç eğitim almamış ya da az eğitim almış bireylerde dogmatizm, gelenekçilik ve taklitçilik gibi inanç türleri oldukça yaygındır. Eğitim, rasyonel düşünceyi de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla eğitilmiş bireyler, dogmatik ve taklitçi inançlarını terk ederek rasyonel düşünce temelli inançlara sahip olabilmektedirler (Günay, 1999, s.76). Aynı şekilde eğitim popüler dindarlığa ait tutum ve inançları da azaltmaktadır. Fakat eğitimin, popüler dindarlık seviyesini ne kadar azaltsa da tamamen ortadan kaldırmadığı bir gerçektir (Arslan, 2004a, s.211).

Popüler dindarlık üzerine yapılmış bazı araştırmalarla, eğitim seviyesinin artmasıyla popüler dindarlık düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir (Bkz. Arslan, 2004a, s.209; Günay, 1999, s.76; Küp, 2006, s.29-30). Diyanet İşleri Başkanlığınca Türkiye’deki dini hayatı tespit etmek amacıyla yapılan araştırmada da, eğitim seviyesinin artmasıyla popüler dindarlığın bir unsuru olan “ihtiyacını türbe ya da yatırdan dilemenin doğru olduğuna inanmanın” azaldığı tespit edilmiştir (DİB, 2014, s.168). Fakat bu sonucu vermeyen araştırmalar da mevcuttur. Hökelekli (2009, s.309-312), mevlitle ilgili yaptığı araştırmada mevlide yönelik olumlu ve olumsuz tutumlar ile mevlidin bilgi boyutlarında eğitim durumuna göre bir farklılık tespit edememiştir.

2.6.2.Dindarlık ve Eğitim Durumu

“Katılımcıların eğitim durumları dindarlık düzeylerini etkilemekte midir?” sorusuna cevap bulabilmek için dindarlık ile eğitim durumu değişkenleri arasında ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 30
Eğitim Durumuna Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA)

	Eğitim Durumu	N	M	SD	F	P
Dindarlık	Okur-Yazar değil	15	33,73	4,92	1,510	0,211
	İlkokul/Ortaokul	206	36,06	4,58		
	Lise	191	35,77	4,29		
	Üniversite ve Üzeri	243	35,50	4,83		

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların dindarlık düzeyleri eğitim durumları açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p=,211$). En alt eğitim seviyesindeki okuma-yazma bilmeyenler ile en üst eğitim seviyesindeki üniversite mezunu olanlar arasında bile dindarlık açısından anlamlı bir farklılık yoktur. Bu sonuçlar “*Katılımcıların dindarlık düzeyleri, eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermez.*” şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır.

Eğitim, rasyonel düşüncüyü geliştirmektedir. Fakat modern eğitim sisteminde din eğitiminin yeri sınırlı olduğu için eğitimin dindarlığa etkisinin olmaması normal görülmelidir. Dindarlık ve eğitim durumu arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Ayten (2009, s.137)’in araştırmasında dindarlık düzeyinde en yüksek ortalamalara üniversite ve üzeri eğitim seviyesindekiler sahip iken onları sırasıyla ilkokul, ortaokul ve lise mezunları takip etmektedir. Başka bir araştırmada da aynı doğrultuda eğitim durumu arttıkça dindarlık düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir (Aydemir, 2008, s.52). Mehmedoğlu (1999, s.123) ise eğitim seviyesi ve dindarlık arasındaki ilişkide en yüksek ortalamaların lise ve dengi okul mezunlarına ait olduğunu belirtmiştir.

Görüldüğü üzere eğitim seviyesine göre dindarlık düzeyinin farklılaştığını tespit eden araştırmalar olduğu gibi, tam tersini tespit eden araştırmalar da

bulunmaktadır. Araştırmalarda dindarlığın en yüksek ortalama ya ulaştığı eğitim düzeyi bazen okuma-yazma bilmeyenler, bazen lise mezunları, bazen de başka bir grup olabilmektedir. Öyleyse her araştırmanın incelediği örneklem grubuna göre sonuçlar değişebilmekte, ayrıca eğitimin yanında dindarlığa etki eden farklı demografik etkenler de bulunmaktadır.

2.6.3. Hayat Memnuniyeti ve Eğitim Durumu

Katılımcıların eğitim durumları ile hayat memnuniyetleri arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?” sorusuna cevap bulmak amacıyla hayat memnuniyeti ve eğitim durumu değişkenleri arasında ANOVA testi yapılmış ve elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 31
Eğitim Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA)

	Eğitim Durumu	N	M	SD	F	P
Hayat Memnuniyeti	Okur-Yazar değil	13	25,46	5,91	1,937	0,122
	İlkokul/Ortaokul	184	23,13	7,33		
	Lise	177	24,64	6,63		
	Üniversite ve Üzeri	225	24,20	5,81		

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerinde eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamaktadır ($p=,122$). Bu da göstermektedir ki bireyin okuma-yazma bilmiyor olması ya da üniversite mezunu olması onu hayatından daha memnun ya da hayata daha bağlı yapmamaktadır. Bu sonuçlar “*Katılımcıların hayat memnuniyetleri eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermez.*” şeklinde öngörülen hipotezi doğrulamaktadır.

Hayat memnuniyeti düzeyinin eğitim seviyesine göre anlamlı derecede farklı olmaması, alınan eğitimin hayatı anlamlı kılmaya yardımcı olmadığı, stresle başa çıkma konusunda bireylere fayda sağlayacak bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Fakat bu konuda başka araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmış ve bu durum farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Kavas (2013, s.144) ise eğitim durumuyla hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Eğitim durumuna göre stresle başa çıkmaya yönelik tutum ortalamaları içersinde en yüksek ortalamanın hiç okula gitmemiş gruba ait olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kavas, ülkemizde zorunlu eğitimin olması nedeniyle hiç okula gitmeyenlerin ileri yaşlarda ve kişilik gelişimini tamamlamış bireyler olduğunu dikkate alarak, stresle başa çıkma ortalamalarının hiç okula gitmemiş bireylerde en yüksek çıkmasını, eğitime değil yaş faktörüne bağlamaktadır.

Sonuç olarak görülmektedir ki hayat memnuniyeti düzeyi doğrudan doğruya eğitimle ilgili olmayabilir. Diğer araştırmalarda da, hayat memnuniyeti ile ilişkilendirebileceğimiz stresle başa çıkma düzeyi ve eğitim seviyesi arasında tespit edilen ilişki ya dindarlıkla ya da yaş faktörü ile yorumlanmıştır.

2.7.Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Din Eğitimi Alma Durumu Arasındaki İlişki

Bu bölümde anket formunda katılımcılara yöneltilen “Din eğitimi nereden aldınız?” sorusuna verilen cevaplar neticesinde elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu sorunun cevaplanabilmesi için katılımcıya üç seçenek (1-Ailede, 2-Kur’an kursu veya okul, 3-Din eğitimi almadım) sunulmuştur. Bu seçeneklerden birini seçmek suretiyle verdikleri cevapların mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerinde farklılığa sebep olup olmadığını tespit etmek amacıyla ilgili değişkenler arasında ANOVA ve Scheffe testi yapılmış ve elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

2.7.1.Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Din Eğitimi Alma Durumu

Katılımcıların mevlide yönelik tutumlarında, mevlitten etkilenme düzeylerinde ve mevlit hakkında bilgi düzeylerinde aldıkları din eğitiminin niteliğine göre bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 32

Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (ANOVA ve Scheffe)

	Din Eğitimi Alma	N	M	SD	F	p	Farklar
Mevlide Yönelik Tutum	a) Ailede	234	55,38	11,18	11,918	0,000	a-b a-c
	b) Kur'an Kursu veya Okulda	381	50,58	13,27			
	c) Din Eğitimi almadım	40	49,08	13,19			
Mevlitten Etkilenme	a) Ailede	234	44,85	7,42	2,651	0,071	
	b) Kur'an Kursu veya Okulda	381	43,63	7,84			
	c) Din Eğitimi almadım	40	42,40	9,25			
Mevlit Hakkında Bilgi	a) Ailede	234	12,20	3,70	0,618	0,539	
	b) Kur'an Kursu veya Okulda	381	12,30	3,70			
	c) Din Eğitimi almadım	40	11,63	3,79			

Tabloda görüldüğü üzere mevlide yönelik tutumlarda din eğitimini aileden alanlarla ($M=55,38$), Kuran kursu veya okulda alanlar ($M=50,58$) ve din eğitimi almayanlar ($M=49,08$) arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p=,000$). Din eğitimini ailede alanların mevlide yönelik olumlu tutum ortalamaları yüksekken, Kuran kursu ya da okulda almış olanların ortalamaları daha düşüktür. Popüler dindarlığın unsurlarından biri olan mevlide yönelik olumlu tutumlar, kitabi dinin öğretildiği okul ya da Kuran kurslarında alınan din eğitimi neticesinde azalmaktadır. Katılımcılar içerisinde mevlide yönelik olumlu tutuma en az sahip olanlar ise din eğitimi almadığını beyan edenlerdir. Bu bulgular *“Katılımcıların mevlide yönelik tutumları din eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Din eğitimini ailede alanlar din eğitimini Kuran kursu ya da okulda alanlara göre mevlide karşı daha fazla olumlu tutum sahibidirler.”* şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır.

Hökelekli (2009, s.310) tarafından yapılan araştırmada mevlide yönelik olumlu tutumlara din eğitimi almayanlarda din eğitimi alanlara oranla daha çok rastlanmıştır. Demek ki din eğitimi mevlide yönelik olumlu tutumları azaltmaktadır. Bu durum din eğitiminin duygu temelli olmayıp, daha çok rasyonel temelli olmasıyla açıklanabilir.

Mevlitten etkilenme düzeyinde ($p=,071$) ve mevlit hakkında bilgi düzeyinde ($p=,618$) din eğitimi alma durumuna göre anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Bu durum

“Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri din eğitimi alma durumlarına göre farklılık gösterir. Din eğitimini ailede alanlar, Kuran kursu ya da okulda alanlara göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler.” hipotezini doğrulamamaktadır. Çünkü mevlitten etkilenme durumu kişinin aldığı din eğitiminden çok onun kendi duygusal yoğunluğu ile alakalıdır. Ayrıca mevlit hakkında bilgi sahibi olmak, din eğitimi durumuyla değil şahsi okumalar ve araştırmalar ile elde edilebilecek bir durumdur. Bu yüzden “Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri din eğitimi alma durumlarına göre farklılık göstermez.” şeklinde oluşturulmuş hipotezin doğrulandığı görülmüştür.

Mevlidin etki boyutu ile din eğitimi alma arasında bir ilişki olmadığını tespit eden Hökelekli (2009, s.312), mevlidin bilgi boyutu ile din eğitimi arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu tespit etmiştir. Mesleki din eğitimi almış olanlar almayanlara göre mevlit hakkında yeterli bilgiye sahip bulunmaktadır.

2.7.2.Dindarlık ve Din Eğitimi Alma Durumu

Katılımcıların dindarlık düzeylerinin din eğitimi alma durumlarına göre değişiklik arz edip etmediğini tespit etmek amacıyla iki değişken arasında yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 33

Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Dindarlık Düzeyleri (ANOVA)

	Din Eğitimi Alma	N	M	SD	F	p
Dindarlık	Aile	234	35,45	4,65	2,670	0,070
	Kur'an Kursu veya Okulda	381	36,01	4,58		
	Din Eğitimi almadım	40	34,45	4,41		

Din eğitimini Kuran kursu veya okulda alanların ortalaması ($M=36,01$) din eğitimini ailede alanlardan ($M=35,45$) ve din eğitimi almayanlardan ($M=34,45$) yüksek çıkmış olsa da aralarındaki fark anlamlılık derecesine ulaşır bir fark değildir ($p=,070$). Din eğitimi alanlar almayanlara göre, din eğitimini Kuran kursu ya da okulda alanlar ailede alanlara göre daha çok dini bilgiye sahip olacaklardır. Fakat dindarlık, dini bilgilerin bireylerin hayatlarına aktarılmış halidir (Köse ve Ayten, 2012, s.109). Bu yüzden din eğitimi alan herkes bunu hayatına aktaramayabilir. “Bilmek” ve “yaşamak”

farklı durumlardır. Dindarlık düzeyini ölçen *Ok-Dini Tutum Ölçeği*'nin (a)*Ezan, dua veya ayet gibi dini uygulamaları okuduğumda duygulanırım. b)Dini etkinliklere katıldığında gerçekten zevk alırım. c)Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum. vb.)* gibi maddelerine bakıldığında kişisel dini tutum ile ilgili olduğu yani bireyin öznel duygularını içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla din eğitimi alan bireylerin dindarlığını etkileyen manevi duygularının yüksek olması gerekmez. Popüler dindarlıkta da bilgi yönünden eksik olmalarına rağmen kişilerin manevi hazları çok yüksek olabilmektedir. Bunun tam tersi olarak dini bilgisi çok olan kişiler ibadetlerden manevi haz alamayabilir. Bu sonuçlar “*Katılımcıların dindarlık düzeyleri din eğitimi alma durumlarına göre değişmez*” hipotezini doğrulamaktadır.

2.7.3.Hayat Memnuniyeti ve Din Eğitimi Alma Durumu

Katılımcıların din eğitimi alıp almamalarının ya da din eğitimini aldıkları yerin hayat memnuniyetlerine etkisi olup olmadığını tespit etmek için iki değişken arasında ANOVA ve Scheffe testleri uygulanmıştır.

Tablo 34

Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti (ANOVA ve Scheffe)

	Din Eğitimi Alma	N	M	SD	F	P	
Hayat Memnuniyeti	a)Aile	210	22,93	7,28	4,592	0,010	a-b
	b)Kuran Kursu veya Okulda	353	24,60	6,09			
	c)Din Eğitimi almadım	36	24,81	6,07			

Tablodaki sonuçlara göre katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerinde din eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=,010$). Fakat seçenekler arasındaki ikili ilişkilere bakıldığında bu farkın din eğitimini ailede alanlar ($M=22,93$) ile din eğitimini Kuran kursu ya da okulda alanlar ($M=24,60$) arasında olduğu görülmektedir ($p=,014$). Din eğitimini Kuran kursu veya okulda alanların hayat memnuniyeti düzeyleri din eğitimini ailede alanlardan daha yüksektir. Bu sonuçlar “*Katılımcıların hayat memnuniyetleri din eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Din eğitimi almış olanlar din eğitimi almayanlara göre; din eğitimini*

Kuran kursu ya da okulda alanlar din eğitimini ailede alanlara göre hayatlarından daha memnundurlar.” hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

Hayat memnuniyeti düzeyinin, eğitim seviyesine göre anlamlı bir farklılık göstermediğinin tespitinden sonra din eğitimi durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiğinin belirlenmesi resmi eğitim ile din eğitimi arasındaki farklılığa dikkatleri çekmektedir. Buradan hareketle resmi eğitim müfredatında hayat memnuniyetine katkı sağlayacak unsurların daha az olduğu düşünülebilir. Din eğitimini kuran kursu ya da okulda alan bireylerin bu eğitimi yalnızca ailede alanlara göre din hakkında daha çok bilgiye sahip olduğu, dinin dünyevi problemlerle başa çıkmada önemli rolünü daha çok fark ettikleri söylenebilir.

2.8.Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile Mevlit Okutma Arasındaki İlişki

Bu başlık altında anket formunda katılımcılara yöneltilen “*Herhangi bir sebepten dolayı mevlit okuttunuz mu?*” sorusuna verilen cevaplar değerlendirilmiştir. Toplumumuzda mevlit dinlemek kadar okutmak da yaygın bir uygulamadır. Araştırmamızda da katılımcıların % 63,4’ü (415 kişi) herhangi bir sebeple mevlit okuttuğunu belirtmiştir. Mevlit okutan katılımcılar, başta doğum, sünnet ve vefat merasimlerinde olmak üzere birçok farklı vesile ile mevlit okutmuşlardır.

2.8.1.Mevlit Ölçekleri (Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi) ve Mevlit Okutma

Mevlit dinleyenlerden oluşan örneklem grubumuzdaki katılımcıların çoğunluğu (%64) herhangi bir sebeple mevlit okuttuğunu ifade etmiştir. Bu oranın bu kadar olması akıllara şu soruyu getirmektedir: “Mevlide yönelik olumlu tutum, mevlitten etkilenme ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile mevlit okutma veya okutmama arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?” Bu soruya cevap bulmak amacıyla ilgili değişkenler arasında t-test analiz yöntemi uygulanmış ve elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 35

Mevlit Okutma Durumuna Göre Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme ve Mevlit Hakkında Bilgi Düzeyleri (*t-test*)

	Herhangi Bir Sebepten Mevlit Okuttunuz mu?	N	M	SD	F	p
Mevlide Yönelik Tutum	Evet	415	54,64	11,11	21,643	0,000
	Hayır	240	47,98	14,29		
Mevlitten Etkilenme	Evet	415	45,27	7,07	8,595	0,000
	Hayır	240	41,78	8,51		
Mevlit Hakkında Bilgi	Evet	415	12,44	3,69	0,065	0,047
	Hayır	240	11,85	3,71		

Tabloda görüldüğü üzere mevlide yönelik tutumda mevlit okutanlarla ($M=54,64$) okutmayanlar ($M=47,98$) arasında okutanların lehine olmak üzere anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=,000$). Yani mevlit okutmuş olanlar hiç okutmamış olanlara göre mevlide yönelik daha olumlu tutum içerisindedirler. Bu durum *“Katılımcıların mevlide yönelik tutumları mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Mevlit okutmuş olanlar okutmamış olanlara göre daha çok olumlu tutum sergilerler”* hipotezi doğrulanmaktadır.

Mevlitten etkilenme düzeyinde mevlit okutanlar ($M=45,27$) ile okutmayanlar ($M=41,78$) arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p=,000$). Daha önce mevlit okutmuş olanlar okutmamış olanlara göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler. Bu sonuçlara göre *“Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Mevlit okutmuş olanlar daha çok etkilenirler.”* hipotezi doğrulanmaktadır.

Mevlit hakkında bilgi durumuna bakıldığında ise mevlit okutanlar ($M=12,44$) ile okutmayanlar ($M=11,85$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=,047$). Mevlit okutmuş olanlar okutmamış olanlara göre mevlit hakkında daha çok bilgi sahibidirler. Buradaki ortalamalar mevlide yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeyine göre düşük olsa da aradaki fark anlamlıdır. Bu bulgular *“Katılımcıların mevlit hakkındaki bilgileri mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık*

göstermektedir. Mevlit okutmuş olanlar mevlit hakkında daha çok bilgiye sahiptirler.” hipotezini doğrulamaktadır.

Genel olarak bakıldığında mevlit okutmuş olanların mevlide yönelik olumlu tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri okutmamış olanlara göre daha yüksektir. Yahut tam tersi olarak mevlide yönelik olumlu tutum sahibi olanlar, mevlitten etkilenme düzeyi yüksek olanlar ve mevlit hakkında bilgi düzeyi yüksek olanlar fırsat bulduklarında herhangi bir sebeple mevlit okutmaktadır denebilir.

2.8.2.Dindarlık ve Mevlit Okutma

Katılımcıların dindarlık düzeylerinin mevlit okutan ya da okutmayanlar arasında anlamlı bir farklılık arz edip etmediğini anlamak için değişkenler arasında t-test uygulanmış ve elde edilen bulgular tablo olarak sunulmuştur.

Tablo 36

Mevlit Okutma Durumuna Göre Dindarlık Düzeyleri (t-test)

	Herhangi Bir Sebepten Mevlit Okuttunuz mu?	N	M	SD	F	p
Dindarlık	Evet	415	36,00	4,26	6,285	0,045
	Hayır	240	35,22	5,12		

Tabloda görüldüğü üzere mevlit okutanlar ($M=36$) ile okutmayanlar ($M=35,22$) arasında dindarlık düzeyleri açısından mevlit okutanların lehine olmak üzere anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=,045$). Bu sonuca göre mevlit okutanların dindarlık düzeyleri daha yüksektir diyebiliriz. Bu durum “*Katılımcıların dindarlık düzeyleri, mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterir. Mevlit okutanların dindarlık düzeyleri daha yüksektir.*” şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır.

Mevlit törenleri geleneksel olduğu kadar dini temellere de dayanmaktadır. Çünkü mevlit, Hz. Peygamber’e yazılmıştır ve onu anlatmaktadır. Ayrıca mübarek gün ve gecelerde okutulması, okunma esnasında aralara Kuran ve ilahiler ilave ederek manevi bir boyut kazandırılması mevlidin bu yönünün göstergesidir. Dolayısıyla bir

insanın mevlit okutması için din ile uzaktan da olsa bir irtibatının olması gerekmektedir. Mevlit bazı insanların din ile tek irtibatı olmasına rağmen bu tarz insanların geleneksel şekillerle de olsa din ile bir irtibatları bulunmaktadır. Öyleyse dindarların daha az dindar olanlara göre mevlidi daha çok okuttukları söylenebilir.

2.8.3. Hayat Memnuniyeti ve Mevlit Okutma

“Katılımcıların hayat memnuniyetleri ve mevlit okutma durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?” sorusuna cevap bulabilmek amacıyla iki değişken arasında t-test uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 37

Mevlit Okutma Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti (t-test)

	Herhangi Bir Sebepten Mevlit Okuttunuz mu?	N	M	SD	F	p
Hayat Memnuniyeti	Evet	388	23,95	6,51	0,057	0,685
	Hayır	211	24,18	6,68		

Katılımcılardan mevlit okutanlar ($M=23,95$) ile mevlit okutmamış olanlar ($M=24,18$) arasında hayat memnuniyetleri bakımından anlamlı bir fark yoktur ($p=,685$). Bu sonuç göstermektedir ki mevlit okutmak ya da okutmamak hayat memnuniyeti düzeyini anlamak için ipucu vermemektedir. Bu sonuç “Katılımcıların hayat memnuniyetleri, mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermez” şeklinde öngörülen hipotezi doğrulamaktadır.

Halk tarafından doğum, ölüm ve düğün gibi zamanlarda okutulan, önemli bir gelenek olarak varlığını devam ettiren mevlit törenleri farklı nedenlerden dolayı okutulmaktadır. Mevlit okutma sebeplerinden biri de insanların dini bir özellik atfettikleri mevlidin icra edilmesiyle sorumluluktan kurtuldukları, vazifelerini yerine getirdikleri düşüncesiyle psikolojik olarak rahatlama isteğidir. Mevlidi bu açıdan ele aldığımızda psikolojik rahatlama vasıtası olmasına rağmen genel olarak hayat memnuniyeti düzeyini arttırmadığı yapılan analiz sonrasında ortaya çıkmıştır.

2.9. Mevlitte Zaman Faktörünün Rolü ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Bu bölümde, 655 kişiden oluşan örneklemin bir kısmına hemen mevlit bitiminde anket uygulanmış ve katılımcıların gündelik hayattaki mevlitle ilgili inanç ve tutumlarıyla mevlittin bittiği andaki inanç ve tutumları arasında bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla 40 kişilik bir katılımcı grubuna mevlit bitiminde anket uygulanmış ve bu gruba “Mevlit Sonrası” adı verilmiştir. Diğer 615 kişilik grup ise hayatlarında en az bir kere mevlit dinlemiş olan kişilerdir. Bu kişilerden oluşan grup ise “Genel Durum” olarak adlandırılmıştır. Katılımcıların mevlide yönelik tutumlarında, mevlitten etkilenme düzeylerinde, mevlit hakkındaki bilgilerinde, dindarlık düzeylerinde ve hayat memnuniyetlerinde zaman faktörüne göre ortaya çıkan farkı gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo 38
Mevlit Sonrası ve Genel Durum

	Genel Durum ve Mevlit Sonrası Durum	N	M	SD	F	p
Mevlide Yönelik Tutum	Genel Durum	615	52,09	12,84	1,565	0,346
	Mevlit Sonrası	40	53,90	11,56		
Mevlitten Etkilenme	Genel Durum	615	44,02	7,74	0,731	0,718
	Mevlit Sonrası	40	43,50	8,87		
Mevlit Bilgi	Genel Durum	615	12,16	3,69	0,013	0,121
	Mevlit Sonrası	40	13,15	3,83		
Dindarlık	Genel Durum	615	35,82	4,45	7,918	0,090
	Mevlit Sonrası	40	34,05	6,36		
Hayat Memnuniyeti	Genel Durum	572	24,03	6,53	1,543	0,985
	Mevlit Sonrası	27	24,00	7,41		

Tablo 38’de görüldüğü üzere genel durum ile mevlit sonrası durum arasında hiçbir ölçekte anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bu sonuçlardan, bireylerin, mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık düzeyleri ve hayat memnuniyetleri mevlit esnasında nasıl ise diğer zamanlarda da aynı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar konu ile ilgili olan hipotezlerden “*Katılımcıların mevlit hakkında bilgileri, dindarlık düzeyleri ve hayat*

memnuniyeti düzeyleri, mevlit sonrası ve genel duruma göre anlamlı bir farklılık göstermez” hipotezleri doğrulanmıştır.

Mevlitle ilgili “*Mevlit dinlemenin etkisi zaman geçtikçe azalır. Mevlit dinledikten sonra geçen zaman bireylerin mevlide yönelik tutumlarına ve mevlitten etkilenme düzeylerine yansır.*” şeklindeki diğer hipotezleri doğrulanmamıştır.

Katılımcıların mevlit töreni esnasındaki mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile günlük hayatlarındaki tutumları arasında bir fark saptanamamıştır. Aynı şekilde dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri de her iki durumda değişiklik göstermemektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki insanların bir araya gelip özel anlarını kutlamak vesilesiyle düzenlenen mevlit törenleri kişiler üzerinde fazla bir etki bırakmamaktadır. Yani onların mevlit ile ilgili inanç ve tutumlarını, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerini etkilememektedir. Fakat bu, insanların mevlit törenlerinde hiçbir manevi duygu içerisine girmedikleri anlamına da gelmemelidir.

3.MEVLİDE YÖNELİK TUTUM, MEVLİTTEN ETKİLENME, MEVLİT HAKKINDA BİLGİ, DİNDARLIK VE HAYAT MEMNUNİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bu bölümde, Mevlide yönelik tutumlar, mevlitten etkilenme, mevlit hakkında bilgi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişki yapılan korelasyon testinden elde edilen bulgulara göre değerlendirilmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılan korelasyon testi (Arslantürk ve Arslantürk, 2013, s.242) ile *ilişkinin olup olmadığı* ve varsa *ne yönde olduğu* elde edilen veriler çerçevesinde ortaya konulmaktadır.

İlk olarak “Mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeyi ile dindarlık arasında ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt bulmak için korelasyon testi ile elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Ardından da “Mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeyi ile hayat memnuniyeti arasında ilişki var mıdır?” ve “Dindarlık ile hayat memnuniyeti arasında ilişki var mıdır?” sorularını cevaplamak için aynı şekilde korelasyon testi uygulanmış ve bu sorular elde edilen sonuçlara göre cevaplanmıştır.

3.1. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi ile Dindarlık

Mevlit, Türk toplumunda pek çok kimse tarafından bilinmekte ve dinlenmektedir. Çeşitli vesilelerle mevlit okutanların sayısı da oldukça fazladır. Mevlit dinleyenlerden oluşan 655 kişilik örneklem grubunun % 63,4’ü (415 kişi) daha önce mevlit okutmuş kişilerdir. Araştırmanın bu bölümünde, katılımcılara ait mevlide yönelik tutumların, mevlitten etkilenme düzeylerinin ve mevlit hakkında bilgi düzeylerinin dindarlıkla bir ilişkisi olup olmadığı; eğer bir ilişki varsa hangi yönde olduğu incelenmektedir. Bu sebeple yapılan korelasyon testinden elde edilen sonuçlar tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 39

Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi ile Dindarlık Arasındaki İlişki (Korelasyon Testi)

		Dindarlık
Mevlide Yönelik Tutum	<i>r</i>	,114**
	<i>p</i>	0,004
	<i>N</i>	655
Mevlitten Etkilenme	<i>r</i>	,278**
	<i>p</i>	0,000
	<i>N</i>	655
Mevlit Hakkında Bilgi	<i>r</i>	,121**
	<i>p</i>	0,002
	<i>N</i>	655
(*)=P< ,05; (**) = P<,01 Anlamlılık düzeyini göstermektedir.		

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların mevlide yönelik olumlu tutumları ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=,114$; $p=,004$). Bu bulgu da göstermektedir ki dindarlık arttıkça, mevlide yönelik olumlu tutum artmaktadır. Bu sonuçlarla “*Katılımcıların mevlide yönelik tutumları ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*” hipotezi doğrulanmış olmaktadır.

Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında yine pozitif yönde anlamlı bir ilişki mevcuttur ($r=,278$; $p=,000$). Yani dindarlık düzeyleri yüksek olan bireyler mevlitten daha çok etkilenmektedirler. Çünkü insanın dinlediği bir şeyden etkilenebilmesi için dinlediğini anlaması ya da neyden bahsettiğini anlaması gerekmektedir. Mevlit bahirlerinde geçen olayları az-çok bilen, biraz kulak aşinalığı olanların daha dindar kişiler arasından olma ihtimali daha yüksektir. Buradan hareketle insanların mevlidin yalnızca musikisinden değil, içerisinde anlatılan Hz. Peygamber ile ilgili olaylardan da etkilendiği sonucuna ulaşabiliriz. Bu sonuçlara göre “*Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*” hipotezi doğrulanmış bulunmaktadır.

Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=,121$; $p=,002$). Bu demek oluyor ki; dindarlık düzeyleri yüksek olanlar mevlit hakkında daha çok bilgiye sahiptirler. Fakat burada hatırlatılması gereken bir durum vardır ki o da şudur:

Yukarıda din eğitimi alma durumu ile mevlit hakkında bilgi düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememişti (Bkz. Tablo 32). Yani din eğitimi alanlar ile almayanlar arasında mevlit hakkında bilgi sahibi olma bakımından bir farklılık saptanmamıştı. Söz konusu durum bu bölümde elde edilen bulgularla çelişiyormuş gibi görünse de aslında öyle değildir. Çünkü din eğitimi alma durumu ile dindarlık arasında fark vardır. Her din eğitimi alan, mutlak olarak dindar olmayabilir. Elde edilen sonuçlara göre *“Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.”* şeklindeki hipotez doğrulanmaktadır.

Sonuç olarak bu bölümde, mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeyi ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, mevlide olumlu yaklaşan, mevlitten daha çok etkilenen ve mevlit hakkında daha çok bilgisi olanların daha çok dindar kişiler olduğunun göstergesidir. Fakat yine de daha az dindar olanların ya da din ile tek bağlantısı mevlit törenleri olanların mevlide olumlu yaklaşmadıklarını, mevlitten etkilenmediklerini ve mevlit hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını söylemek doğru olmaz. Buradaki sonuçlar sadece iki grubun birbirine kıyasıdır. Yani dindarlığın artmasıyla birlikte mevlide yönelik olumlu tutumların, mevlitten etkilenme düzeyinin ve mevlit hakkında bilgi düzeyinin artmasıdır.

3.2. Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevlit Hakkında Bilgi ile Hayat Memnuniyeti

Popüler dindarlık uygulamalarından olan mevlit törenlerine katılan insanların mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile hayat memnuniyetleri arasında ilişki var mıdır? sorusuna cevap bulabilmek amacıyla katılımcıların mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyleri ve mevlit

hakkında bilgi düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında ilişkinin olup olmadığını, varsa ne yönde bir ilişki olduğunu tespit edebilmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları tablo halinde verilmiştir.

Tablo 40

Mevlide Yönelik Tutum, Mevlitten Etkilenme, Mevrit Hakkında Bilgi ile Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişki (Korelasyon Testi)

		Hayat Memnuniyeti
Mevlide Yönelik Tutum	r	- 0,036
	p	0,377
	N	599
Mevlitten Etkilenme	r	-0,002
	p	0,97
	N	599
Mevrit Hakkında Bilgi	r	,106**
	p	0,009
	N	599
(*)=P< ,05; (**) = P<,01 Anlamlılık düzeyini göstermektedir.		

Tabloda görüldüğü üzere mevlide yönelik tutum ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=,036$; $p=,377$). Aynı zamanda mevlitten etkilenme düzeyi ile hayat memnuniyeti arasında da anlamlı bir ilişki yoktur ($r=,002$; $p=,97$). Bu bulgulardan da anlaşılmaktadır ki, katılımcıların hayat memnuniyet düzeyleri, mevlide yönelik olumlu tutum sahibi olmalarında ya da mevlitten etkilenme düzeylerinde herhangi bir role sahip değildir.

Elde edilen bu sonuçlara göre “*Katılımcıların mevlide yönelik tutumları ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*” ve “*Katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*” hipotezleri doğrulanmadığı görülmektedir.

Katılımcıların mevrit hakkında bilgi düzeyleri ile hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=,106$; $p=,009$). Mevrit hakkında bilgi

düzeyi arttıkça, hayat memnuniyeti düzeyi artmaktadır. Bu sonuç “*Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*” şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır.

Mevlide yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeylerinin hayat memnuniyeti üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı saptanmış olmakla beraber mevlit hakkında bilgi düzeyinin hayat memnuniyetine etkisinin olduğu bulgulanmıştır. Bu durum, mevlit hakkında bilgi seviyesi yüksek olan kişilerin dindarlık seviyelerinin de yüksek olmasıyla (bkz. Tablo 39) açıklanabilir. Çünkü dindarlık düzeyleri yüksek olan bireyler problemler karşısında Allah’a sığınarak dünyevi dertlerinin üstesinden gelmeyi başarabilir. Bu da onun hayat memnuniyeti düzeyini arttıran bir unsurdur. Fakat hayat memnuniyetinin mevlide yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeyi ile ilişkisinin olmaması ise mevlit hakkında bilgi düzeyi daha yüksek olan kişilerin mevlitten daha az etkilendikleri anlamına gelmektedir.

3.3. Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti

Katılımcıların dindarlık düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında ilişki var mıdır? sorusuna cevap aramak amacıyla dindarlık değişkeni ile hayat memnuniyeti arasında korelasyon testi uygulanmıştır. Aralarında ilişki olup olmadığını, eğer ilişki varsa ne yönde (pozitif ya da negatif) olduğunu gösterir rakamsal bilgileri içeren tablo sunulmuştur.

Tablo 41

Hayat Memnuniyeti ve Dindarlık Arasındaki İlişki (Korelasyon Testi)

		Dindarlık
Hayat Memnuniyeti	<i>r</i>	,111**
	<i>p</i>	0,006
	<i>N</i>	599
(*)=P< ,05; (**) = P<,01 Anlamlılık düzeyini göstermektedir.		

Tablodan elde edilen verilere göre hayat memnuniyeti ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=,111$; $p=,006$). Yani dindarlık

arttıkça hayat memnuniyeti de artmakta; dindarlık azalırken hayat memnuniyeti de azalmaktadır. Bu sonuçlar “*Katılımcıların dindarlık düzeyleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*” şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır.

Bu bulgularla ilgili olarak şu yorumlarda bulunulabilir:

Freud, dini bazen saplantı, bazen bebeklik arzularının tatmini, bazen de yanılsama olarak görmesine rağmen, onun gelişim sürecinde yararlı bir araç olduğunu düşünmektedir. Freud’a göre din, insanların katlanılmaz sıkıntılara tahammüllerini kolaylaştırmaktadır (Ayten, 2012, s.69). Sıkıntılara tahammül edebilme kolaylığının da hayat memnuniyetine olumlu etkiye bulunduğu düşünülebilir. Ayrıca dinin anlam kazandırıcı, kontrol sağlayıcı, teselli edici ve olgunlaştırıcı rolü göz önünde bulundurulmalıdır.

Dindar insanların hayat memnuniyetlerinin yüksek olması, onların dünyevi olanı değersiz görme eğilimlerinden kaynaklanmaktadır. Dindar bir birey, herhangi bir problemle karşılaştığında Allah’a yönelip, çektiği sıkıntılara karşılık ahirette mükâfat kazanacağını düşünerek bu problemin olumsuz etkisini en aza indirebilir. Bu tarz bir başa çıkma yöntemi hayat memnuniyeti düzeyini arttırmaktadır. Ayrıca dinin insana kazandırdığı şükür, kanaat, tevekkül gibi özellikler hayat memnuniyetinin artmasına yardımcı olmaktadır. Ayten (2013, s.25), bireysel dindarlığın arttığı bireylerde hayat memnuniyetinin de arttığını tespit etmiştir.

Hayat memnuniyeti ile başa çıkma etkinlikleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bireylerin başlarına gelen herhangi bir sıkıntıyı hayra yorarak, “Mevla neylerse güzel eyler” diyebilme, yaşadıkları sıkıntıları sabır ile karşılama eğilimleri arttıkça hayat memnuniyeti düzeyleri de artmaktadır (Ayten ve diğerleri, 2012, s.74). Yapılan bir araştırmada dindarlık düzeyi ile Allah’a yönelme, Allah’a yakınlaşma, hayra yorma gibi olumlu dini başa çıkma etkinliklerine başvurma sıklığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir (Ayten, 2012, s.110).

SONUÇ

Mevlitle ilgili inanç ve tutumları konu edinen bu araştırmada, bireylerin mevlide yönelik tutumlarının, mevlitten etkilenme düzeylerinin ve mevlit hakkında bilgi düzeylerinin dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu gibi demografik özelliklerle mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişkiler irdelenmiştir.

Mevlitle ilgili inanç ve tutumların, demografik değişkenlerin yanında, dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilişkisini incelemesi açısından ilk olan bu araştırma, İstanbul'un Avcılar İlçesi'nden 655 kişilik bir araştırma grubu üzerinde, anket tekniği kullanılarak elde edilen bulgular ışığında incelenmiştir. Araştırmada genel olarak cinsiyet, yaş, medeni durum, ekonomik durum vb. demografik değişkenlerin mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyi üzerinde etkisi var mıdır? Mevlit değişkenlerinin dindarlık ve hayat memnuniyeti ile aralarında ne derece ve hangi yönde ilişki bulunmaktadır? Bu sorulara cevap vermek gayesiyle yapılan analizler neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Kadınlar, erkeklerden daha fazla mevlide yönelik olumlu tutuma sahiptirler. Mevlidin gerekli ve faydalı olduğunu düşünme durumu kadınlarda daha fazla görülmektedir. Bu bulgular *“kadınların erkeklere göre mevlide yönelik tutumlarının daha olumlu olacağına”* dair hipotezi doğrulamaktadır.

Kadınlar erkeklere göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler. Bu sonuçlara göre, *“kadınlar erkeklere göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler”* şeklindeki hipotezi desteklemektedir.

Bireylerin mevlit hakkında bilgi düzeyi ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Kadınların ve erkeklerin mevlit hakkındaki bilgi düzeyleri her iki grupta da neredeyse aynıdır. Bu veriler, *“Katılımcıların mevlit hakkında bilgi düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermez”* hipotezini doğrulamaktadır.

Kadınların dindarlık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulgulanmıştır ve “*Kadınların dindarlık düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir*” hipotezinin desteklendiği tespit edilmiştir.

Kadınların hayat memnuniyeti düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğu bulgulanmış ve ilgili hipotezin desteklendiği anlaşılmıştır.

Mevlide yönelik tutum ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında, mevlide yönelik tutumlarda yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Mevlide yönelik en yüksek olumlu tutum ortalamasına sahip olanlar, son ergenlik yaş grubundaki bireylerdir. En düşük ortalama ise orta yetişkinlik grubundaki bireylere aittir. Fakat yaş ilerledikçe mevlide yönelik olumlu tutumlarda azalma görülmüştür. Dolayısıyla mevlide yönelik olumlu tutumlarda yaşa göre düzenli bir artış ya da azalış tespit edilememiştir. Bu durum “*Yaş ilerledikçe katılımcıların mevlide yönelik olumlu tutumları artar*” hipotezinin desteklenmediğini göstermektedir.

Mevlitten etkilenme düzeyi ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında mevlitten etkilenme düzeyinde yaşa göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır her yaş grubundan kişiler mevlitten aynı oranda etkilenebilmektedir. Bu durum ilgili, “*katılımcıların mevlitten etkilenme düzeyleri yaşa göre anlamlı bir fark göstermez*” hipotezini doğrulamaktadır.

Yaş ile mevlit hakkında bilgi düzeyi arasında bir ilişkiye rastlanmamış; mevlit hakkında bilgi sahibi olma durumunun yaşa göre herhangi bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu durumun, “*mevlit hakkında bilgi düzeyinde yaşa göre anlamlı bir fark görülmeyeceği*” hipotezini desteklediği tespit edilmiştir.

Yaş grupları arasında dindarlık düzeyi bakımından bir farklılık olup olmadığına bakıldığında, dindarlık düzeylerinin yaşa göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığını görülmektedir. Yaş ilerledikçe dindarlığın artacağına dair başka araştırmalardan elde edilen bilgiler üzerine kurulan “*Yaş ilerledikçe dindarlık düzeyi artar.*” hipotezinin bu araştırma için geçerli olmadığı ve bu hipotezin desteklenmediği tespit edilmiştir.

Yaş ile hayat memnuniyeti arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan testler sonucunda hayat memnuniyeti düzeyinde, yaşa göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Kişilerin hayat memnuniyetlerini sağlayan şeyin yaşın dışında başka unsurlarda aramak gerektiği düşüncesinden hareketle ileri sürülen “*hayat memnuniyeti düzeyleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermez*” hipotezinin desteklendiği tespit edilmiştir.

Evliler ile bekarlar arasında mevlide yönelik tutumlar açısından anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Evlilerin bekarlara göre mevlit okutmaya daha çok gereksinim duydukları düşüncesinden hareketle oluşturulan “*Evlilerin mevlide yönelik tutumları bekarlara göre daha olumludur*” hipotezinin doğrulanmadığı tespit edilmiştir.

Medeni durum-mevlitten etkilenme düzeyi arasında da bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre evliler ile bekarlar mevlitten etkilenme düzeyi açısından farklılaşmamaktadırlar. Bu durumun, “*Evliler, bekarlara göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler*” hipotezini desteklemediği görülmüştür.

Medeni durumun dindarlık üzerindeki etkisini tespit için yapılan testlerde, dindarlık düzeyinde evliler ile bekarlar arasında evlilerin lehine olmak üzere anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre evliler bekarlardan daha dindardırlar. Elde edilen sonuçlar, “*Evli olanların dindarlık düzeylerinin bekarlara göre daha yüksek*” olduğuna dair hipotezi desteklemektedir.

Hayat memnuniyeti düzeyinin medeni duruma göre değişiklik göstermediği, bekarlar ile evliler arasında hayat memnuniyeti açısından anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, “*Evli olanların hayat memnuniyeti düzeyleri bekarlara göre daha yüksek olacağına*” dair hipotezi desteklememektedir.

Kişilerin sosyal çevrelerinin mevlide yönelik tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir. Hayatlarının çoğunluğunu köy ya da kasaba gibi kırsal yerlerde geçirenler ile ilçe ya da şehir merkezi gibi kentsel yerlerde geçirenlerin mevlide yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Popüler dindarlığın kırsal kesimde daha yaygın olduğu düşüncesinden hareketle ileri sürülen “*Hayatlarının çoğunu köy ve kasabada geçirmiş olanların*

mevlide yönelik tutumları daha olumludur” şeklindeki hipotezin araştırmamız açısından geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mevlitten etkilenme düzeyi ile sosyal çevre arasındaki ilişkiye dair bulgulara göre hayatlarının çoğunu köy ya da kasabada geçirmiş olanlar ile ilçe ya da şehir merkezinde geçirmiş olanlar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Hayatlarının çoğunu kırsal bölgede geçirmiş olanlar, kentsel bölgede geçirmiş olanlara göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler. Bu bulgular *“Köy ve kasabada hayatlarının çoğunu geçirmiş olanların mevlitten daha çok etkileneceğine”* dair hipotezi desteklemektedir.

Sosyal çevre ile mevlit hakkında bilgi düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde kişilerin mevlit hakkında bilgi düzeyleri onların kırsal alanda ya da kentsel alanda hayatlarının çoğunu geçirmiş olmalarına göre farklılık oluşturmamaktadır. Kırsal kesimde yaşayanlar ile kentsel kesimde yaşayanlar arasında mevlit hakkında bilgi sahibi olma açısından herhangi bir ilişkinin olmaması kişilerin *“mevlit hakkında bilgi düzeyleri sosyal çevrelerine göre farklılık göstermeyeceğine”* dair öngörülen hipotezi desteklemektedir.

Hayatlarının çoğunu kırsalda geçirenler ile kentte geçirenlerin dindarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Daha önce yapılan başka araştırmalara dayanılarak *dindarlık düzeyleri, sosyal çevreye (hayatın çoğunun geçirildiği yere) göre anlamlı bir farklılık göstermeyeceğine dair* hipotezin araştırmamız verilerine göre de doğrulandığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde hayat memnuniyeti düzeyleri de sosyal çevreye göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. *Kırsal alanda hayatının çoğunu geçirenler ile hayatlarının çoğunu kentte geçirenlerin hayat memnuniyetlerinde anlamlı bir farklılık olmayacağına* dair düşünce desteklenmiştir.

Kişilerin ekonomik durumları ve mevlide yönelik tutumlarına dair yapılan tespitlerde her seviyeden ekonomik durumdaki kişilerin mevlide yönelik tutumları arasında farklılık olmadığı görülmüştür. Mevlitten etkilenme düzeyleri de ekonomik seviyeye göre anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır. Zengin ve fakir arasında mevlide

yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeyi açısından herhangi bir farklılık tespit edilememiştir. Bu durum mevlit hakkında bilgi düzeyi için de geçerlidir. Mevlit hakkında bilgi düzeyi açısından orta seviye üstü, orta seviye ve orta seviye altı gelir durumundakiler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu bulgular, *mevlide yönelik tutumun, mevlitten etkilenme düzeyinin ve mevlit hakkında bilgi düzeyinin ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık göstermeyeceğini* öngören hipotezi doğrulamaktadır.

Ekonomik durumun dindarlık düzeylerinde etkisi olmadığı; dindarlık düzeylerinin ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre kişilerin dindarlık düzeyini belirlemede ekonomik durum belirleyici değildir. Bu sonuçlar, *dindarlık düzeyinin ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık göstermeyeceğine* dair öngörüyü desteklemektedir.

Hayat memnuniyetine ekonomik seviye açısından bakıldığında ekonomik durumun hayat memnuniyeti üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik durumu orta seviyenin üstünde olanlar hayatlarından en çok memnun olan kişilerdir. Ekonomik gücün hayatı kolaylaştırmasıyla doğru orantılı olarak orta seviyede olanlar da orta seviye altındakilere göre hayatlarından daha çok memnundurlar. Buna göre ekonomik seviye artarken hayat memnuniyeti de artmakta, ekonomik seviye azalırken hayat memnuniyeti de azalmaktadır.

Eğitim seviyesi artarken mevlide yönelik olumlu tutum azalmaktadır. Mevlide yönelik olumlu tutumların en çok görüldüğü kişiler okuma-yazma bilmeyenlerdir. Ardından ilkokul-ortaokul mezunları gelirken bunların mevlide yönelik olumlu tutumları okuma-yazma bilmeyenlerden biraz daha azdır. Mevlide yönelik olumlu tutum ortalamasında en düşük ortalama üniversite ve üzeri mezuniyet durumundaki kişilerde görülmektedir. Lise mezunları mevlide, bu kişilere göre biraz daha fazla olumlu yaklaşmaktadırlar. Buna göre *eğitim seviyesi artarken mevlide yönelik olumlu tutumların artacağı, eğitim seviyesi azalırken de mevlide yönelik olumlu tutumların artacağı* yönünde ileri sürülen hipotez desteklenmektedir.

Mevlitten etkilenme düzeyi ile eğitim durumu arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Farklı eğitim seviyesindeki kişilerde mevlitten etkilenme düzeylerinin farklı olduğu tespit edilmiştir. Fakat burada mevlitten etkilenme düzeyinde eğitim durumuna göre düzenli bir artış ya da azalış görülmez. Mevlitten en çok etkilenenler ilkokul/ortaokul mezunlarıdır. Bunları lise mezunları takip ederken, ardından okuma-yazma bilmeyenler gelmektedir. Mevlitten en az etkilenenler ise üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahip kişilerdir. Okuma-yazma bilmeyenler istisna olmak üzere genel olarak *eğitim düzeyi arttıkça mevlitten etkilenme düzeyinin azalacağı* yönündeki hipotezin doğrulandığı görülmektedir.

Mevlit hakkında bilgi düzeyinde eğitim seviyesine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Mevlit hakkında bilgi düzeyinin kişisel ilgiye göre değişeceği, resmi eğitim kurumlarında mevlide dair eğitimin olmayışı nedeniyle ileri sürülen *mevlit hakkında bilgi düzeyi eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermeyeceğine* dair hipotezin doğrulandığı görülmüştür.

Eğitim seviyesinin dindarlık düzeyinde belirleyici bir etken olmadığı, dindarlık düzeylerinin eğitim seviyesine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Resmi eğitim sisteminde dindarlığı etkileyecek unsurların olmaması ya da yok denecek kadar az olması nedeniyle *eğitim seviyesinin dindarlık düzeylerinde farklılığa neden olmayacağına* ilişkin geliştirilen hipotez doğrulanmıştır. Kişilerin eğitim seviyesi hayat memnuniyetleri üzerinde de farklılığa neden olmamıştır. Buna göre okuma-yazma bilmeyen bir birey ile üniversite mezunu bir birey arasında hayat memnuniyeti açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

Din eğitimi alma durumu ile mevlide yönelik tutum arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Buna göre din eğitimini ailede alanlar, Kuran kursu ya da okulda alanlara göre mevlide yönelik daha çok olumlu tutum sahibidirler. Yine din eğitimini ailede alanlar hiç din eğitimi almayanlara göre mevlide yönelik tutum ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Din eğitimini Kuran kursu ya da okul gibi kurumsal yerlerden alan bireylerde, popüler dindarlığın bir unsuru olan mevlide yönelik olumlu tutumlarda bir azalma görülmesi, kurumlarda verilen dini eğitimin kitabi dine ait bilgileri pekiştirirken popüler dindarlığa ait inanç ve uygulamalara yönelik tutumları

azalttığının göstergesidir. Bu durum “*din eğitimi ailede alanlar, Kuran kursu ya da okulda din eğitimi alanlara göre mevlide karşı daha fazla olumlu tutum sahibidirler*” hipotezini doğrulamıştır.

Mevlitten etkilenme düzeyi- din eğitimi alma durumu arasındaki ilişkide de mevlide yönelik tutumlardakine benzer bir oranla, din eğitimi ailede alanların ortalama puanları, din eğitimi Kuran kursu ya da okulda alanlardan daha çoktur. Mevlitten etkilenme düzeyi ise en düşük din eğitimi almayanlarda görülmesine rağmen din eğitimi alma durumuna göre bireylerin mevlitten etkilenme düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Ortalama puanlarındaki farklar anlamlılık seviyesine ulaşmamıştır. Dolayısıyla daha önceden ileri sürülen *din eğitimi ailede alanların, Kuran kursu ya da okulda alanlara göre mevlitten daha çok etkileneceğine* dair hipotezin desteklenmediği tespit edilmiştir.

Mevlit hakkında bilgi düzeyi ile din eğitimi alma durumu arasında da anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Mevlit hakkında bilgi sahibi olabilmek için, kişisel merak ve okuma-araştırma gerekmektedir. Fakat din eğitimi ailede ya da herhangi bir kurumda alan bireylerin mevlid hakkında bilgi sahibi olması beklenmez. Bu yüzden araştırmamızda kişilerin *mevlit hakkında bilgi düzeylerinin din eğitimi alma durumlarına göre değişmeyeceği* hipotezi doğrulanmış bulunmaktadır.

Kişilerin dindarlık düzeyleri ile din eğitimi alma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Din eğitimi alanlar almayanlara göre, din eğitimi Kuran kursu ya da okulda alanlar ailede alanlara göre daha çok dini bilgiye sahip olacaklardır. Fakat dindarlık, dini bilgilerin bireylerin hayatlarına aktarılmış halidir (Köse ve Ayten, 2012, s.109). Bu yüzden din eğitimi alan herkes bunu hayatına aktaramayabilir. “Bilmek” ve “yaşamak” farklı durumlardır. Bu gibi nedenlerden ötürü *dindarlık düzeyinin din eğitimi alma durumuna göre değişmeyeceği* yönündeki hipotez desteklenmiştir.

Hayat memnuniyeti düzeyleri din eğitimi alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Din eğitimi ailede alanlar ile din eğitimi Kuran kursu ya da okulda alanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Din eğitimi Kuran kursu

ya da okulda alanlar hayatlarından daha memnundurlar. Din eğitimini Kuran kursu ya da okulda alan bireyler ise bu eğitimi yalnızca ailede alanlara göre din hakkında daha çok bilgiye sahip olmakta, dinin dünyevi problemlerle başa çıkmada önemli rolünün daha çok farkında olmaktadır. Böylece din eğitimini Kuran kursu ya da okulda alanların hayat memnuniyeti ortalamaları yüksek çıkmıştır. Bu durum *din eğitimini Kuran kursu ya da okulda alanlar din eğitimini ailede alanlara göre hayatlarından daha memnun olacaklarına* dair hipotezi doğrulamaktadır.

Mevlit dinlemiş olanlar üzerinde yaptığımız araştırmamıza katılanların çoğunluğu (%64) herhangi bir sebeple mevlit okuttuğunu belirtmiştir. Bu sebeple mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerini mevlit okutmuş olanlar ve mevlidi yalnızca dinleyip hiç okutmamış olanlar arasındaki ilişki içerisinde incelemek uygun görülmüştür.

Mevlide yönelik tutumun mevlit okutmuş olanlar ile okutmamış olanlarda anlamlı bir farklılığa ulaştığını görmekteyiz. Daha önce mevlit okutmuş olanların, hiç mevlit okutmayıp sadece dinleyenlere göre mevlide yönelik olumlu tutum ortalaması daha yüksek çıkmıştır. *Mevlit okutmuş olanların okutmamış olanlara göre daha olumlu tutum içerisinde olduklarına* ilişkin hipotezi desteklediği görülmektedir. Mevlitten etkilenme düzeyinde de mevlit okutmuş olanlarla, okutmamış olanlar arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Buna göre daha önce mevlit okutmuş olanlar hiç mevlit okutmayanlara göre mevlitten daha çok etkilenmektedirler. Bu durumun aynı doğrultudaki ilgili hipotezi desteklediği tespit edilmiştir. Yine mevlit okutmuş olanların, hiç mevlit okutmayanlara göre mevlit hakkında daha çok bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuç, önceden oluşturulmuş olan “*Mevlit okutmuş olanlar mevlit hakkında daha çok bilgiye sahiptirler*” hipotezini doğrulamaktadır.

Mevlit okutma durumu ve dindarlık arasındaki ilişkiye bakıldığında, mevlit okutanlar ile okutmayanlar arasında dindarlık düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre mevlit okutmuş olanların dindarlık düzeyi mevlidi dinleyen ama hiç okutmamış olanlara göre daha yüksektir. Popüler dindarlığın uygulamalarından biri olan mevlidin doğumda, ölümden, düğünde ve diğer zamanlarda

okutulması onun dini içerikli bir merasim olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla dindarlık düzeyinin daha yüksek olduğu bireylerin mevlit okutma oranının yüksek çıkmış olması anlaşılırdır. Bu durum, *mevlit okutanların dindarlık düzeyleri daha yüksek olacağı* yönündeki hipotezi desteklemektedir.

Mevlit okutma ya da okutmama durumlarının hayat memnuniyeti üzerinde farklılaşmaya neden olmadığı yapılan analizler sonucu ortaya çıkmıştır. Mevlidi herhangi bir sebeple okutanlar ile hiç mevlit okutmamış olan dinleyiciler arasında hayat memnuniyet düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durum kişilerin *hayat memnuniyetleri, mevlit okutma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermeyeceği* yönündeki hipotezi desteklemektedir.

Araştırmada mevlit esnasındaki duygular ile diğer zamanlardaki duygular arasında farklılık olup olmadığını tespit edebilmek için 655 kişilik katılımcı grubundan bir kısmına (40 kişi) hemen mevlidin bitiminde anketler dağıtılmış ve taze duygular içerisinde, orada anketi doldurmaları talep edilmiştir. Mevlidin hemen bitiminde doldurulan anketlerle, herhangi bir zamanda doldurulan anketler karşılaştırılarak mevlit sonrası ve genel durum arasında bir farklılığın olup olmadığı tespit edilmiştir.

Mevlit sonrası ve genel durum arasında, mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı tespit edilmiştir. Buna göre kişilerin her zamanki mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri ne ise; mevlidin hemen bitiminde de odur. Bu sonuçlar neticesinde, *mevlide yönelik olumlu tutumların ve mevlitten etkilenme düzeyinin mevlidin hemen bitiminde yüksek olacağı* yönündeki hipotezin doğrulanmadığı görülmüştür. Fakat diğer sonuçlar kurulan hipotezleri desteklemektedir.

Araştırmada, demografik değişkenler ile mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyi arasındaki ilişkiler incelendikten sonra, mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeyinin dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilişkisi

incelenmiştir. Son olarak da dindarlık ile hayat memnuniyeti arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde mevlide yönelik tutum ile dindarlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre dindarlık düzeyi yüksek olan kişiler mevlit hakkında en yüksek ortalamada olumlu tutuma sahip olan kişilerdir. Dindarlık arttıkça mevlide yönelik olumlu tutumlarda da artış olmaktadır. Aynı şekilde mevlitten etkilenme ile dindarlık arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yani mevlitten en çok etkilenenler dindarlık düzeyi en yüksek olanlardır. Dindarlık düzeyi arttıkça mevlitten etkilenme de aynı oranda artmaktadır. Yine mevlit hakkında bilgi düzeyi ile dindarlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Dindarlık arttıkça mevlit hakkında bilgi seviyesi de artmaktadır. Bu sonuçlar, *dindarlık düzeyi ile mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğuna dair* hipotezlerin doğrulandığını göstermektedir.

Hayat memnuniyeti ile mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi ve mevlit hakkında bilgi düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında, hayat memnuniyeti düzeyi ile mevlide yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Fakat hayat memnuniyeti ile mevlit hakkında bilgi düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre mevlit hakkında bilgi düzeyi yüksek olan kişilerin hayat memnuniyeti düzeyi yüksektir. Elde edilen bu sonuca göre, *hayat memnuniyeti ile mevlide yönelik tutum ve mevlitten etkilenme düzeyi arasında ilişkinin olduğuna dair* hipotez doğrulanmazken; *mevlit hakkında bilgi düzeyi ile hayat memnuniyeti arasında ilişkinin olduğunu ileri süren hipotez* doğrulanmıştır.

Dindarlık ile hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre dindarlık seviyesi yüksek olan kişilerin hayat memnuniyet düzeyleri de yüksektir. Bu durum, *dindarlık düzeyi ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olduğuna dair* hipotezi desteklemektedir.

Sonuç olarak, araştırmada elde edilen bulgulara göre özelde Avcılar, genelde Türkiye halkının, popüler dindarlık içerisinde önemli bir yeri olan mevlide ilgisi

oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır.. İnsanlar, doğumdan ölüme kadar bir çok özel zamanlarını kutlamak maksadıyla mevlit okutmaktadırlar. En dindarından en az dindar olanına kadar her kesimden insanın buluşma noktası olan mevlit törenleri, kimisi için sadece bir gelenek, kimisi için önemli dini bir unsur, kimisi için ise din ile tek bağlantı noktası olarak varlığını devam ettirmektedir.

Ayrıca, araştırmanın *mevlide yönelik tutumların, mevlitten etkilenme durumunun ve mevlit hakkında bilgi sahibi olma durumunun dindarlık ve hayat memnuniyeti ile aralarında anlamlı bir ilişki bulunduğu* şeklinde ileri sürülen temel hipotezinin elde edilen bulgular neticesinde doğrulandığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Avcılar ilçesinde yapılan bu araştırma, kişilerin mevlitle ilgili inanç ve tutumlarının, mevlide bakış açılarının tespit edilmesini sağlamıştır. Araştırma sonucunda görülmüştür ki, mevlit ile ilgili inanç ve tutumları, dindarlığı ve hayat memnuniyetini etkileyen demografik değişkenler bulunmaktadır. Aynı zamanda mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi ile dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırma sonucunda hayatında en az bir kere mevlit dinlemiş olan insanların %63,4 gibi büyük çoğunluğunun mevlit okutmuş olduğu tespit edilmiştir. Bu oranın yüksek olması yüzyıllardır varlığını sürdüren mevlit geleneğinin günümüzde de önemini koruduğunun kanıtı niteliğindedir. Fakat mevlit okutanların bir kısmının bunu manevi bir ihtiyaçtan dolayı yaparken bir kısmının ise adet olduğu için, ya da konu komşuya mahcup olmamak için okuttuğu gözlemlenmiştir. Ayrıca son zamanlarda Avcılar’da mevlit adıyla insanların davet edildiği ama içerisinde mevlitten herhangi bir yerin okunmadığı törenlerin sayısının arttığı tespit edilmiştir. Her ne sebeple olursa olsun insanların manevi duygularla organize edip bir araya geldikleri mevlit törenlerine katılımın oldukça fazla olması önemlidir.

Mevlit ile ilgili inanç ve tutumları, dindarlık ve hayat memnuniyetiyle olan ilişkisi ile birlikte ele aldığından dolayı Türkiye’de ilk olma özelliğini taşıyan bu araştırma, bazı sınırlılıkları da içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu konuda, ileride yapılacak başka araştırmalar için şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Araştırma evreni olarak İstanbul Avcılar ilçesi belirlenmiştir. Fakat araştırma İstanbul'un tamamında veya Türkiye genelinde yapıldığında ya da farklı iki il karşılaştırması olarak gerçekleştirildiğinde daha farklı sonuçlar elde edilebilecektir.
- Yalnızca mevlit dinleyenler üzerinde yapılan araştırma, hiç mevlit dinlememiş kişilerin mevlide bakışını, mevlit ile ilgili duygu ve düşüncelerini tespit etme açısından bu kişiler de dahil edilerek genişletilebilir.
- Kişilerin mevlide yönelik tutumları, mevlitten etkilenme düzeyleri, mevlit hakkında bilgi düzeyleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri kendi beyanları temel alınarak ölçülmüştür. Anket yöntemi ile yapılan bu araştırma mülakat ve gözlem yöntemi de dahil edildiğinde mevlitle ilgili inanç ve tutumlar konusunda daha detaylı bulgulara ulaşılması mümkündür.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

- Ahmed, V. S. (2010). Bulgaristan’da Dini Kimliğin Korunmasında Mevlidin Rolü. B. Kemikli ve O. Çetin (Ed.). *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu* içinde. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 434-445.
- Arslan, M. (2004a). *Türk Popüler Dindarlığı (Çorum Örneği)*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Arslantürk, Z. ve E. H. Arslantürk. (2013). *Uygulamalı Sosyal Araştırma: Kavramlar Teknikler Metotlar Bilgisayar Uygulamaları SPSS*. 3. Baskı. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ateş, A. (1954). *Vesiletü’n Necât: Mevlid Dede Süleyman Çelebi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ateşoğlu, R. (2007). Gürcistan’da (Acara- Batum’da) Mevlid Geleneğinin Önemi İslam’ı Koruma ve Yaşatma Açısından Önemi. M. Kara ve B. Kemikli (Ed.). *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı Yayılışı ve Etkileri* içinde. Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları. 393-395.
- Aymutlu, A. (1995). *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ayten, A. (2012). *Tanrı’ya Sığınmak: Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2010). *Din Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve Davranışı*. 19. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çınar, A. (2006). Din Dili: Dini Sembol ve Ritüel. H. Hökelekli (Ed.). *Dindarlık Olgusu: Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri* içinde. Bursa: Kurav Yayınları, 325-338.
- Ergun S. N. (1942). *Türk Musikisi Antolojisi: Dini Eserler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Gafarov, R. (2007). Günümüz Kırım’ında Mevlid. M. Kara ve B. Kemikli (Ed.). *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı Yayılışı ve Etkileri* içinde. Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları. 388-392.
- Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı.
- Günay, Ü. (2014). *Din Sosyolojisi*. 12. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.

- Hökelekli, H. (2009). *İslam Psikolojisi Yazıları*. İstanbul: Dem Yayınları.
- İslamoğlu, A. H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- İzeti, M. (2007). Rumeli İnsanında Peygamber Sevgisi ve Mevlid Geleneği. M. Kara ve B. Kemikli (Ed.). *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı Yayılışı ve Etkileri* içinde. Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları. 345-351.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. 12. Basım. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Karasar, N. (1986). *Bilimel Araştırma Yöntemi*. 3. Baskı. Ankara: Bilim Yayınevi.
- Kayıklık, H. (2003). *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi.
- Kemikli, B. (2007). Süleyman Çelebi'nin Muhiti: Vesiletü'n-Necât'ın Yazıldığı Ortam Üzerine Bazı Değerlendirmeler. M. Kara ve B. Kemikli (Ed.). *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı Yayılışı ve Etkileri* içinde. Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları. 17-23.
- Köse, A. (2002). *Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*. İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Köse, A. ve A. Ayten (2010). *Türbeler: Popüler Dindarlığın Durakları*. İstanbul: Timaş
- Köse, A. ve A. Ayten. (2012). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kurt A. ve M. Yanmış. (2010). Mevlid Dindarlığı- Bursa Örneği. B. Kemikli ve O. Çetin (Ed.). *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu* içinde. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 342-357.
- Mardin, Ş. (1991). *Türkiye'de Din ve Siyaset: Makaleler*. M. Türköne ve T. Önder (drl.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. U. (2013). *İnanç Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Mensching, G. (1994). *Dini Sosyoloji*. M. Aydın (çev.). Konya: Tekin Kitabevi.
- Meriç, N. (2005). *Modernleşme Sekülerleşme ve Protestanlaşma Sürecinde Değişen Kentte Dini Hayat ve Fetva Soruları*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2000). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pala, İ. (2009). *Mevlid: Vesiletü'n-Necât (Kurtuluşa Giden Yol)*. İstanbul: Kapı Yayınları.

- Peker, H. (2011). *Din Psikolojisi*. 6. Baskı. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Pekolcay, N. (2013). *Mevlid (Vesiletü'n-Necât)- Süleyman Çelebi*. 4. Baskı. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tarhan, N. (2011). *İnanç Psikolojisi: Ruh Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*. 5. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları
- Timurtaş, F. K. (1972). *Mevlid (Vesilet-ün- Necât)- Süleyman Çelebi*. 2. Baskı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Uysal, V. (2006). Yetişkinlikte Dindarlık ve Kültürel Arka Planı. M. F. Bayraktar (Ed.). *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri* içinde. İstanbul: Ensar Neşriyat. 207-245.
- Yediyıldız, A. (2007). Süleyman Çelebi Döneminde Anadolu'da Siyasi Durum. M. Kara ve B. Kemikli (Ed.). *Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı Yayılışı ve Etkileri* içinde. Bursa: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları. 13-16.
- Yurdakul, Y. (1999). *Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Anılar*. İstanbul: Aksoy Yayınları.

2. Süreli Yayınlar

- Arslan, M. (2010). Seküler Toplumlarda Kutsal Arayışları: Geç Modern Döneme Büyü-Din İlişkisinin Sosyolojik Analizi. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1.1, 195-210.
- Arslan, M. (2004b). Kültürel Bağlamda Din. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 4.1, 189-205.
- Aydeniz, H. (2011). Dini Semboller, Sembolün Anlam Kaybı ve Etkilerine Gelenekselci Bir Yaklaşım (René Guénon Örneği). *Ekev Akademi Dergisi*. 15.48, 75-90.
- Ayten, A. (2013). Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 13.3, 7-31.
- Ayten, A., G. Göcen, K. Sevinç ve E. E. Öztürk. (2012). Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 12.2, 45-79.
- Banarlı, N. S. (1963). Büyük Nazireler: Mevlid ve Mevlid’de Milli Çizgiler. *İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü yayınları*:2. 1.1, 2-24.
- Bayat, F. ve N. Cicioğlu (2008). Türklerde Cenaze Törenleri Bağlamında Mevlid Okuma Geleneği. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19, 147-155.
- Bilgin, V. (2003). Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12.1, 193-214.
- DİB. (2014). Türkiye’de Dini Hayat Araştırması. <http://www.diyanet.gov.tr> (29 Ağustos 2014).
- Dost, M. T. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2.22, 132-143.
- Efe, A. (2010). Türk Kültüründe Mevlid Geleneği. *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları*. 3.1, 19-40
- Gökdemir A. (1989). Türk Kültürü ve Mevlid. Kutlu Doğum Haftası 12- 17 Ekim. *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*.
- Günay, Ü. (2001a). Çağdaş Türkiye’de Din, Toplum, Kültür, Gelenek ve Değişme. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1.2, 1-38.

- Günay, Ü. (2001b). Toplumsal Değişme ve İslamiyet. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1.1, 9-46.
- Güngör, H. (1983). Orta Asya ve Kuzey Kavimlerinde Semavi Tanrılar. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1, 283-287.
- Hamidullah, M. (1995). İslamda Sembol. İ. Yakıt (çev.). *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2, 299-308.
- Kavas, A. (2003). Afrika'da Mevlid Uygulamaları. *Diyanet İlmi Dergisi*. Özel Sayı, 559-574.
- Keskin, M. Y. (1999). Turhal, Yeşilyurt ve Sulusaray İlçelerinde Halk Dindarlığının Bir Boyutunu Oluşturan Ziyaret, İnanç ve Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4, 185-201.
- Köprülü, F. (1970). İslam Sûfî tarikatlarına Türk-Moğol Şamanlığının Te'siri. Y. Altan (çev.). *Ankara üniversitesi İlahiyat Fakültesi*. 18, 141-152
- Ok, Ü. (2011). Dini Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlilik Çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 8.2, 528-549.
- Özel, A. (2002). Mevlid: Tarihi ve Dini Hükümü. *Dîvân İlmi Araştırmalar Dergisi*. 1.12, 235-246.
- Patai, R. (2002). Halk İslamı. M. Arslan (çev.). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 3, 235-239.
- Saroglou, V. (2000). Gençlerin Dinleri ve Kişilikleri: Belçika'da Yapılan Yeni İncelemeler. V. Uysal (çev.). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 19, 123-144.
- Şeker, M. (1999). Osmanlılarda Mevlid Alayı. *Diyanet İlmi Dergi*. 35.1, 27-54.
- Tanyu, H. (1976). Dini Folklor veya Dini-Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 21, 123-142.
- Taplamacıoğlu, M. (1962). Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket Denemesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 10, 141-151.
- Thouless, R. H. (1991). Dinin Psikolojik Temelleri. M. N. Kula (çev.). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 3.3, 293-297.
- Tokat, L. (2009). Dinin Sembolik Dili. *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*. 6.1, 75-98.
- Uysal V. (1995). Dini Hayat ve Şahsi Özellikler (Bir Alan Araştırması). *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 2, 165-180

Yel, A. M. (1998). Geleneğin Bozulması: Kurtuluş Teolojisi ve Cizvitler. Divan İlmi Araştırmalar Dergisi. 3.2, 33-55.

3. Yayınlanmamış Tezler ve Diğer Kaynaklar

- Arslan, M. (1997). Anadolu'nun Bir Taşra İlçesindeki İnsanların Dindarlık Boyutları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: İskilip Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi SBE.
- Aydemir, R. A. (2008). Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (İlk Yetişkinlik Dönemi). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi SBE.
- Aydın, Ö. G. (2011). Yaşamı Sürdürmede Dini İnancın Rolü. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Aydiner, B. B. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçlarının Alt Boyutlarının Genel Öz-Yeterlilik Yaşam Doyumu ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ayten, A. (2004). Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Ayten, A. (2009). Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Balcı, F. (2011). Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- Canan, İ. (1993). Kabir Ziyareti. Kütübi Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi. C. 17, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, Ö. (2008). Kurban İle İlgili İnanç ve Tutumlar. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- Kavas, E. (2013). Dini Tutum- Stresle Başa Çıkma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Kimter, N. (2008). Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- Küp, N. (2006). Halk Dindarlığı Üzerine Bir Din İncelemesi –Pınarbaşı Örneği-. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.
- Mehmedoğlu, A. U. (1999). Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İstanbul Örneği). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Özcan N. (1982). Onsekizinci Asırda Osmanlılarda Dini Musiki. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü.

- Özcan N. (2004). Mevlid. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Soyak, E. (2013). Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battal Gazi Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- TDK. (2014). *Büyük Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr> (25 Ağustos 2014).

EKLER

Ek-1: Anket Formu

Değerli katılımcı

Kültürümüzde önemli bir yeri olan **mevlidin** toplum tarafından nasıl algılandığını tespit etmek amacıyla hazırlanan bu ankette sizin görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Vereceğiniz bilgiler yalnızca araştırma için kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Bu yüzden adınızı yazmanıza gerek yoktur.

Fatih KARAYEL

Cinsiyetiniz: () Bay () Bayan

Yaşınız: (Lütfen Yazınız).....

Medeni durumunuz: () Evli () Bekar () Diğer

Hayatınızı en uzun geçirdiğiniz yerleşim birimi

() Köy () Kasaba/Belde () İlçe merkezi () Şehir/Büyük Şehir

Kendinizi hangi gelir grubunda görüyorsunuz?

() Üst seviye/Zengin () Orta seviye üstü

() Orta Seviye () Orta Seviye Altı () Alt Seviye/Fakir

Öğrenim durumunuz:

() Okur-yazar değil () İlkokul/ Ortaokul () Lise () Üniversite ve Üzeri

Din eğitiminizi nerede aldınız?

() Aile () Kur'an Kursu veya okulda () Din eğitimi almadım

Herhangi bir sebepten dolayı mevlit okuttunuz mu? () Evet () Hayır

Soruları dikkatlice okumanızı ve size en uygun olan seçeneği (X) işareti ile işaretlemenizi ayrıca <u>hiçbir soruyu boş bırakmamanızı</u> rica ederim.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Yeni doğan bebekler için mevlit okutmak, çocuğun hayırlı bir evlat olması için gerekli bir uygulamadır					
Herhangi bir sebeple mevlit okutmak adanmışsa mutlaka yerine getirilmelidir					
Mübarek gün ve gecelerde (kandillerde) mevlit okutmak dini bir gerekliliktir.					
Kandil geceleri, mevlit okuma/dinleme olmadan da ihya edilebilir					
Peygamber efendimizin doğumunu mevlit törenleriyle anmak zorunlu bir dini görevdir					
Vefat eden yakınlarımızın ruhlarının huzurlu olması için mevlit okutmak faydalı ve gereklidir.					
Mevlit okutmak/ dinlemek dinimizde olmayan, sonradan çıkan bir uygulamadır					
Yeni bir ev/ araba gibi mülk edinimleriyle, hayatta kazanılan bazı sosyal veya ticari başarıların ardından şükran ifadesi olarak, eşi dostu toplayıp mevlit okutmak yerinde bir uygulamadır					
Evlenme cemiyetlerinde mevlit okutmak yanlıştır					
Şehitlerin ve topluma mal olmuş önemli kişilerin anma programlarında mevlit de okunmalıdır.					
Bir evde en az yılda bir mevlit okutulmalıdır (sene-i devriye)					
Hacdən gelenlerin mevlit okutması dini bir gerekliliktir					
Aile içi geçimsizliklerin giderilmesi için okutulan mevlit, kişiyi amacına ulaştırabilir.					
Sünnet düğünlerinde mevlit okutmak gereklidir					
Ticari hayattaki başarısızlıkların ortadan kalkması için okutulan mevlit faydalı olur					
Eğitim hayatında başarılı olmak için mevlit okutmak yerinde bir uygulamadır					

Soruları dikkatlice okumanızı ve size en uygun olan seçeneği (X) işareti ile işaretlemenizi ayrıca <u>hiçbir soruyu boş bırakmamanızı</u> rica ederim.	Bana hiç uygun değil	Bana uygun değil	Kararsızım	Bana uygun	Bana çok uygun
Mevlit dinlediğim zaman genellikle dini bir coşku yaşar ve kendimi yenilenmiş hissedirim					
Beni, mevlidin o günkü okunma nedeni, okunan ortam ve zamandan daha çok mevlit okuyanın sesi ve sedası etkilemektedir					
Mevlit dinlediğim zaman genellikle kendimi kötü duygu ve düşüncelerden arınmış hissedirim					
Mevlit dinlerken zaman zaman çok duygulanır ve kendimi Allah'a daha yakın hissedirim					
Mevlit programları eş, dost, akraba ve toplumun kaynaşmasına vesile olmakta ve insanları birbirine yakınlaştırmaktadır					
Mevlit dinlemek ibadetlere ilgimi azaltmıştır					
Mevlit dinlemek dini bilgilerimi arttırmıştır					
Mevlidin müellifi/ yazarı hakkında yeterli bilgiye sahibim					
Mevlidin kaç bölümden oluştuğunu ve her bölümde hangi konuların işlendiğini biliyorum					
Mevlit dinlemek dini inançlarımı pekiştirmiştir					
Mevlidin hangi maksatla/ gerekçe ile yazıldığını biliyorum					
Mevlit dinlemek dini duygularımı kuvvetlendirir					
Maddi imkânsızlıktan dolayı mevlit okutamamak kötü hissetmeme sebep olur					
Mevlit şiir tarzında okunsaydı beni daha çok etkilerdi					
Mevlit esnasında şerbet dağıtma ayağa kalkıp kibleye dönme gibi adetlerin nedenlerini biliyorum					
Mevlitte beni etkileyen onun kendine has musikisidir					

Soruları dikkatlice okumanızı ve size en uygun olan seçeneği (X) işareti ile işaretlemenizi ayrıca <u>hiçbir soruyu boş bırakmamanızı</u> rica ederim.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ezan, dua veya ayet gibi dini uygulamaları okuduğumda duygulanırım.					
Dini etkinliklere katıldığımda gerçekten zevk alırım					
Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum					
Allah'ın bana yakın olduğunu hissediyorum					
Dini inancın gerekli olmadığını düşünüyorum					
Dinin toplumların geride kalmasına neden olduğunu düşünüyorum					
İnandığım dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım					
Yaşantımın dini değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim					

Aşağıdaki ifadelerin yanına size uyma derecesine göre 1 ile 7 arasındaki rakamlarını yazınız. 7 size çok uygun olduğunu 1 ise hiç uygun olmadığını göstermektedir.

_____ Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum.

_____ Hayat şartlarım mükemmeldir.

_____ Hayatımdan memnunum.

_____ Şimdiye kadar hayatta istediğim çoğu şeyi elde ettim.

_____ Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiç bir değişiklik yapmazdım

